BUITEN de orde

anarchistisch kwartaalblad

4 2018
€2,50

THEMA
Duitsland

De grote transitie van degrowth
Alternatieven voor de groei-maatschappij en hoe er te geraken

De jaren zestig
Dekolonisering van een geschiedbeeld

Hambach Forst, na zes jaar nog steeds bezet
Verslag van een ooggetuige

van
de redactie

Dit laatste nummer van 2018 heeft de adem van het verleden in zich. Op 11 november eindigde honderd jaar geleden de Eerste Wereldoorlog als gevolg van de ineenstorting van het keizerlijke regeringssysteem in Duitsland. Daarop brak de revolutie uit, die echter door socialistische parlemenariërs werd neergeslagen. Daarom is Duitsland ditmaal het thema. Hierin worden ook andere situaties uit de Duitse geschiedenis besproken.

Een halve eeuw geleden was het 1968, een jaar met een veelheid van opstanden en repressies, waarvan Parijs en Praag de hoofdschotel boden. De lezers van dit blad en *De AS* weten dat al, maar Peter Storm begeeft zich ook buiten Europa en signaleert nog meer.

Maar er zijn ook actuele kansen. Zoals in Griekenland, waar deze zomer een internationaal anarchistisch symposium werd gehouden. Daarin werd uitvoerig ingegaan op breed verzet van de bevolking tegen de staat en tegen een economie die de belangen van de bevolking niet steunt. In het Midden-Oosten is de Arabische Lente nog steeds niet afgelopen en zijn er nog gebieden waar het volk zelf zich kan organiseren tegen de staat. Ditmaal gebeurt dat in Idlib, Syrië. Daar wil men geen gewillige prooi zijn van absolutistische aasgieren als Turkije, Saoedi Arabië, Qatar of de Baath-kliek van Assad. Het is zoals het verhaal van altijd: raden, communes, daden die tot ideeën inspireren, ideeën die door de daad worden herkend.

Intussen wordt tijdens het verschijnen van dit blad de beweging van de Gele Hesjes in Frankrijk en België actueel, maar dit nummer ging al ter perse voordat we een sluitend verhaal zouden kunnen publiceren.

Dit nummer bevat veel theorie: Kees Stad vergelijkt het denken van Marx met dat van Proudhon en geeft hiermee een basis voor een goed gesprek onder historisch materialisten. Hanna bespreekt een xenofeministisch manifest, waarin wordt opgeroepen voor een technologie die vrouwen ontslaat van hun 'natuurlijke' en 'biologische' rollen bij voortplanting. En bovendien is de maand december als zodanig onderwerp om daarover anders te denken dan aan de clichématige engelenkoren van rond de kerstboom.

Er is alle reden om met al dat gedachtegoed iedereen een strijdbaar 1919 toe te wensen.

– de redactie

colofon

Buiten de Orde
Het anarchistische kwartaalblad Buiten de Orde is een uitgave van de Vrije Bond. De redactie is in redactioneel opzicht onafhankelijk van de bond. Standpunten ingenomen in het blad vertegenwoordigen niet noodzakelijkerwijs die van het redactiecollectief. Het blad besteedt aandacht aan een breed scala van onderwerpen en wil naast een blad voor de leden van de Vrije Bond een blad van de hele anarchistische beweging zijn. Overname van artikelen met bronvermelding wordt van harte toegejuicht. De BdO wordt gedrukt op 100% gerecycled papier, vrij van optische witmakers.

Abonnementen
Leden van de Vrije Bond krijgen Buiten de Orde gratis thuis; niet-leden kunnen zich abonneren voor € 15,00 per jaar.

Voor mensen in de gevangenis is Buiten de Orde gratis. Oude nummers zijn op te vragen bij het secretariaat van de Vrije Bond.

Je kunt je abonneren door o.v.v. 'abonnement Buiten de Orde' € 15,00 over te maken op:

IBAN: NL80INGB0005495473
BIC/Swift: INGBNL2A
t.n.v. Vrije Bond Amsterdam

Redactie Buiten de Orde
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam, Nederland
www.vrijebond.org/buitendeorde
redactie@buitendeorde.nl
085 877 89 58

Secretariaat Vrije Bond
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam, Nederland
secretariaat@vrijebond.nl
www.vrijebond.org
085 877 89 58

Losse nummers zijn te koop voor € 2,50 bij:

Fort van Sjakoo
Jodenbreestraat 24, Amsterdam
www.sjakoo.nl

Athenaeum Nieuwscentrum
Spui 14-16,Amsterdam
www.athenaeum.nl

Boekwinkel Opstand
Beatrijsstraat 12, Den Haag
www.opstand.noblogs.org

Casco – Office for Art, Design and Theory
Lange Nieuwstraat 7, Utrecht
www.casco.art

Vredesburo Eindhoven
Grote Berg 4, Eindhoven
www.vredesburo.nl

De Lektuurhal
Over de Kelders 10, Leeuwarden

Boekhandel Rosa
Oliemuldersweg 43, Groningen
www.bookshoprosa.org

thema: Duitsland

economie

Marxisme voor anarchisten

De (meer)waarde van radicale theorie

In 2013 kwam bij de Amerikaanse uitgeverij AK Press het boek *The Value of Radical Theory: An Anarchist Introduction to Marx's Critique of Political Economy* uit. In dat boek probeert Wayne Price uit te leggen wat het denkwerk van Marx en co behelst. Dat levert een handig leesbaar overzicht op van de belangrijkste ontdekkingen van Marx over economie en de bijbehorende vaktermen. Het origineel is immers dermate abstract en filosofisch geschreven dat het voor velen vandaag niet te doen is. Maar daarnaast is Price anarchist, en geeft hij ook commentaar en duiding vanuit die invalshoek. De belangrijkste reden om het boek te schrijven blijft volgens Wayne Price echter dat Marx baanbrekend theoretisch werk heeft verricht om de wetmatigheden van de kapitalistische economie te begrijpen. Daar kunnen ook anarchisten hun voordeel mee doen en die zouden zich niet moeten laten misleiden door de politieke vete die is ontstaan tussen communisten en anarchisten.

In de inleiding van het boek legt Price uit waarom Marx' werk belangrijk is, en waarom we überhaupt (kritische) theorie nodig hebben als we het systeem willen veranderen. Wat hier volgt is een vertaling van deze inleiding.

Inleiding

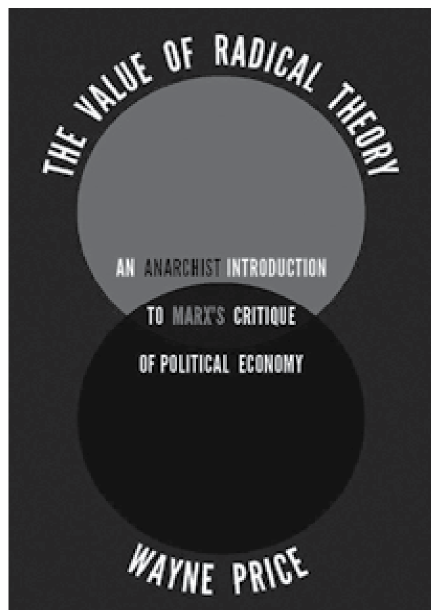
De wereld wordt geconfronteerd met grote omwentelingen – politieke, militaire, ecologische, culturele en zelfs spirituele. Deze omvatten ook duidelijk een vergaande economische crisis die alle andere omwentelingen overlapt. We moeten de grondbeginselen begrijpen van de economische crisis, als we daar mee om willen gaan.

Marx' economische theorieën steken uit boven die van de anarchisten

Als het gaat om theorieën over de economie dan zijn de twee hoofdscholen beide burgerlijk, in de zin dat ze het kapitalisme aanhangen. Zowel de conservatieve school van de onbeperkte vrije markt (in zijn monetaristische en 'Oostenrijkse' variant) als de progressieve of sociaaldemocratische keynesiaanse school bestaan om het kapitalisme te rechtvaardigen en de regering te adviseren over het besturen van de kapitalistische economie.

De enige ontwikkelde afwijkende economische theorie is die van Karl Marx geweest. Zijn theorie was een gedetailleerde en goed doordachte gids voor de werkende klasse, om die te helpen het kapitalistische systeem te doorgronden, en om daar een einde aan te kunnen maken. Andere radicalen, met name anarchisten, hebben bepaalde thema's uitgewerkt die verbonden waren met de economie, zoals de mogelijke vorm van een postkapitalistische economie. Maar niemand ontwikkelde dermate grondig een overkoepelende analyse van de werking van kapitalisme als een economisch systeem zoals Marx dat deed. Daarom zal ik me richten op het werk van Marx, hoewel ik zelf een anarchist ben en geen marxist (en ook geen econoom trouwens). Ik aanvaard niet het gehele wereldbeeld dat ontwikkeld werd door Karl Marx en Friedrich Engels, hoewel ik denk dat veel van hun analyse accuraat is.

Als mensen het hebben over 'radicale economie' dan bedoelen ze meestal twee zaken die met elkaar te maken hebben. De ene is een analyse van de huidige bestaande kapitalistische economie. De andere is de visie van een postkapitalistische, postrevolutionaire economie. Vanuit deze twee onderwerpen is het mogelijk om een strategie te ontwikkelen om van het ene naar het andere te komen. Als het gaat over een analyse van de kapitalistische economie, dan steken de economische theorieën van Marx uit boven andere, inclusief wat er bestaat aan anarchistisch economisch denken. In het werk *An Anarchist FAQ*[1] schrijft Iain McKay dat er 'onderwerpen zijn waar anarchisten traditioneel niet zo sterk staan, zoals economie'. Anarchisten hebben zeker bijdragen geleverd, maar er bestaat in die zin geen coherente 'anarchistische economie'. Proudhon kwam er misschien het dichtst bij in de buurt, maar hij noch andere anarchisten hebben deze inzichten ontwikkeld tot een volledig systeem vergelijkbaar met Marx' werk. Als het echter gaat over het aanbieden van een postkapitalistische visie, een socialistisch doel, dan is het anarchisme naar mijn mening superieur aan het marxisme. Waarmee niet gezegd wordt dat Marx op dat gebied geen nuttige bijdragen heeft geleverd, maar niets dat hij of Engels heeft voorgesteld is zo duidelijk of coherent als het anarchistische programma. Bij elkaar genomen zijn de twee theorieën groter dan de som van hun delen.

Ik ga hier niet prat op originaliteit. Daar waar er verschillende interpretaties zijn van het theoretische werk van Marx neem ik misschien het standpunt van de minderheid in, maar ik blijf me daarbij voornamelijk richten op de concepten van Marx, zoals neergelegd in de drie delen van *Het Kapitaal*, de *Grundrisse*, en enkele andere werken, en in het werk van zijn kameraad en nauwe medewerker Friedrich Engels. Ik zal niet ingaan op marxistische theorieën van post-Marx commentatoren, waarvan velen het oneens zijn met fundamentele onderdelen van Marx' zienswijze en die bijvoorbeeld zijn arbeidswaardetheorie en zijn analyse van de tendentiële daling van de winstvoet verwerpen. Velen verwerpen ook het idee dat staatskapitalisme mogelijk zou zijn. In feite zijn de meesten de facto aanhangers van een staatskapitalisme, in de zin dat de meeste sociaaldemocratische en reformistische marxisten de staat inroepen om te interveniëren in de economie en zo het kapitalisme versterken, terwijl de meeste revolutionaire marxisten de bestaande staat willen vervangen door een nieuwe, en de burgerlijke staat door staatseigendom, terwijl ze de relatie kapitaal-arbeid willen behouden.

Er bestaan veel inleidingen in marxistische economie, te beginnen met die van Marx zelf in *Value, Price, and Profit* en zijn *Wage-Labor and Capital*, en nog meer doorwrochte werken over het onderwerp. Maar er is zelden een anarchist geweest die er een schreef voor anarchisten en andere vrijzinnige socialisten. Ik heb het idee dat zoiets op dit moment bruikbaar zou kunnen zijn.

Kunnen anarchisten leren van Marx?

Sommige anarchisten waren al beledigd toen ik alleen maar opperde dat ze misschien wat zouden kunnen hebben aan het bestuderen van het werk van Marx. Ze wijzen er terecht op dat de Eerste Internationale verscheurd werd door een bittere richtingenstrijd tussen de aanhangers van Marx en die van Michael Bakoenin, de oprichter van het anarchisme als beweging. De Tweede (socialistische) Internationale stond niet eens toe dat anarchisten lid werden. Na de Russische Revolutie liet het regime van Lenin en Trotski anarchisten arresteren en doodschieten. Tijdens de Spaanse Revolutie van de jaren 1930 hebben de stalinisten de anarchisten verraden en vermoord. Het marxisme heeft als georganiseerde politieke traditie aan de ene kant geleid tot sociaaldemocratisch reformisme en steun aan Westers imperialisme. In andere gevallen is het ontwikkeld tot een vorm van massamoordend, totalitair staatskapitalisme (dat ten onrechte communisme genoemd werd) voordat het in landen als China en de Sovjetunie ineenstortte tot een traditioneel kapitalisme.

Dat wordt ook niet ontkend – en het is ook niet nodig om dat te ontkennen. Ik ben hier geen pleidooi aan het houden voor de verdiensten van het marxisme of het anarchisme als sociale beweging of historische traditie. Noch ben ik geïnteresseerd in een kleinzielige uitwisseling van beschuldigingen over of Marx of Bakoenin nu de meest autoritaire persoonlijkheid had, en of Proudhon of Marx nu als eerste op een bepaald economisch idee was gekomen. Ik ben een anarchist, waarmee wel duidelijk zou moeten zijn welke sociale visie ik uiteindelijk de meest overtuigende vind. Maar dat betekent niet dat ik niet het belang kan inzien van Marx' kritiek op de politieke economie. Mijn doel is om anarchistische lezers hetzelfde te laten inzien. Zelfs op een algemeen en inleidend niveau, geeft Marx' theorie een tamelijk accuraat model van het hedendaagse kapitalisme en diens toekomst. Ik hoop dat revolutionaire anarchisten dit nuttig vinden.

Zowel het marxisme als het anarchisme zijn ontstaan uit de negentiende-eeuwse socialistische- en arbeidersbewegingen. Beide hadden hetzelfde doel: om een einde te maken aan het kapitalisme, aan klassen, aan de staat, aan oorlog, en aan alle andere onderdrukking. Beide hebben zich op de arbeidersklasse gericht als agent voor revolutionaire verandering, in samenwerking met andere onderdrukte delen van de bevolking.

aan de politieke en economische inzichten van Marx – en ik ben het daar mee eens.[5] Marx kon van tijd tot tijd visies omhelzen die libertair waren, democratisch, humanistisch, en proletarisch, terwijl hij op andere momenten meer autoritaire, statelijke en bureaucratische strategieën voorstond. Hij kon beurtelings wetenschappelijk en ruimdenkend zijn, of deterministisch en sciëntistisch (van de wetenschap alle oplossingen verwachten – vert).

Ik hoop anarchisten te laten zien dat het mogelijk is om te leren van aspecten van marxistische theorie

Toch verwierpen anarchisten Marx' ideeën over de overgangsstaat ('de dictatuur van het proletariaat') en een genationaliseerde en gecentraliseerde postkapitalistische economie. Ze verwierpen deze algemene trend tot teleologisch determinisme en zijn specifieke strategie om electorale partijen op te bouwen. Anarchisten daarentegen beoogden de staat te vervangen door niet-statelijke federaties van arbeidersraden en gemeenschapsvergaderingen, en leger en politie te vervangen door een democratisch georganiseerde en gewapende bevolking (een militie) zo lang dat nodig was, en het kapitalisme te vervangen door federaties van zelfgestuurde werkplekken, fabrieken en communes, democratisch en van onderop gepland.

Niets van dit alles heeft kunnen voorkomen dat veel anarchisten hun waardering uitspraken voor Marx' economische theorie.[2] Historisch gezien hebben, zoals McKay stelt, 'zowel Bakoenin als [Benjamin] Tucker de analyse van Marx aanvaard en zijn kritiek van het kapitalisme, evenals zijn arbeidswaardetheorie'.[3] Carlo Cafiero bracht zijn eigen samenvatting van *Het kapitaal* uit in 1879. (Domela Nieuwenhuis vertaalde het eerste deel ervan naar het Nederlands – vert.). Meer recent schreef Cindy Milstein, een invloedrijke anarchist in de VS, in *Anarchism and its Aspirations*: 'Meer dan wie dan ook heeft Karl Marx het essentiële karakter gevat van wat een hegemoniale sociale structuur zou worden' het meest dwingend beschreven in zijn Kapitaal.'[4]

Tot op zekere hoogte geloofden deze anarchisten dat het mogelijk was om Marx' economische theorie te scheiden van zijn politieke strategie. Sommige radicalen hebben beweerd dat er twee kanten zouden zitten

Stalinistische aanhangers van het totalitarisme zijn er in geslaagd beide kanten van Marx' marxisme te gebruiken. Ze hebben uiteraard het meest gebruik gemaakt van de centraliserende, autoritaire aspecten. Maar Marx' positieve, libertaire en humanistische aspecten spelen ook een rol: ze functioneren als ideologisch masker door met een aantrekkelijk gezicht hun monsterlijke realiteit te verbergen. Ze hebben honderden miljoenen arbeiders en boeren misleid in massabewegingen die dachten dat ze aan het vechten waren voor een betere wereld. Betekent dit dat libertaire socialisten al het werk van Marx moeten verwerpen, zelfs de positieve aspecten? Wat zou er gebeuren als we dat deden? Als het om economie gaat, als wij het systeem van Marx verlaten, blijven we in wezen achter met de economische theorie van de bourgeoisie: rationalisaties van een sociaal systeem dat ook een geschiedenis heeft van bloedvergieten, massaal leed, tirannie (inclusief raciale onderdrukking en nazi-genocide) en twee wereldoorlogen. Niet bepaald een beter verhaal.

Er is lang een minderheidstrend geweest binnen het marxisme die zich heeft gebaseerd op de humanistische en libertair-democratische aspecten van de concepten van Marx. Dit gaat terug tot William Morris, die met Engels in Groot-Brittannië werkte terwijl hij een vriend van Peter Kropotkin was. Het gaat verder met de 'autonome' marxisten van vandaag (die zichzelf soms 'linkse communisten' noemen). De versie van de marxistische economie die ik leerde werd sterk beïnvloed door de 'Johnson-Forrest Tendency' (de pseudoniemen van C.L.R. James en Raya Dunayevskaya) en door Paul Mattick van de 'radencommunisten'. Mijn punt is niet dat deze libertaire marxisten het 'ware' begrip van het marxisme zouden hebben, in tegenstelling tot het autoritarisme van marxisten-leninisten. Ik zeg alleen dat het voor sommigen empirisch mogelijk was om marxistische economische theorie te combineren met een politiek die heel dicht bij het anarchisme lag. Mijn eigen anarchisme is ook verrijkt door feminisme, klassiek liberalisme, radicale psychoanalyse, progressieve educatie, het denken van Malcolm X, ecologie en niet-anarchistische decentralisatie, naast andere invloeden – evenals door aspecten van het marxisme. Openstaan voor verschillende denktrends is iets dat ik waardevol vind in anarchisme.

Ik heb daarom hier twee doelen. Naast het uitleggen van de economische theorie van Marx en mensen zelf hun mening daarover te laten vormen, hoop ik anarchisten te laten zien dat het mogelijk is om te leren van aspecten van marxistische theorie terwijl ze anarchisten blijven. We hoeven niet alles af te wijzen dat geschreven en gedaan is door Marx en marxisten om anarchisten te zijn. We kunnen leren van marxistische theorie en die mogelijk overtreffen.

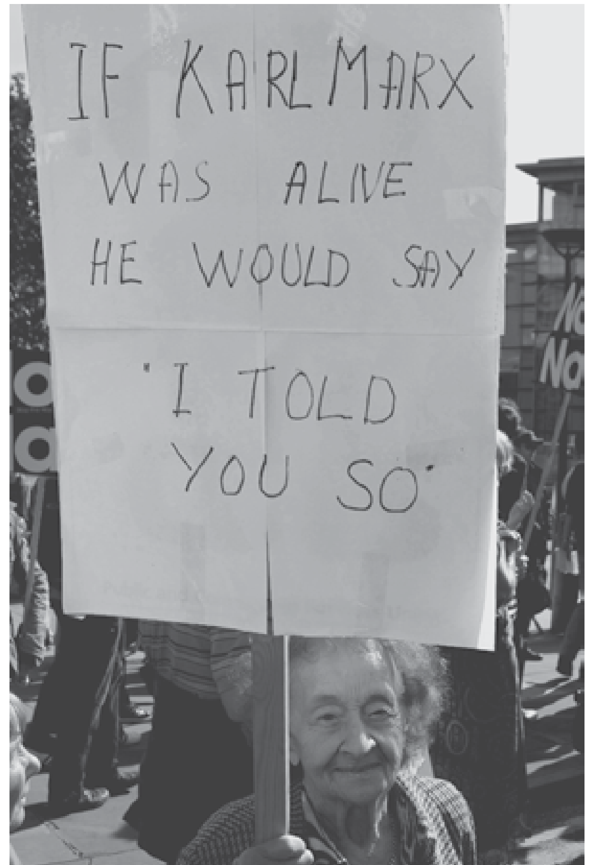
Marx en Proudhon

Anarchisten komen vaak nog met een andere klacht over de politieke economie van Marx: dat hij de theorie niet zelf uitvond maar die grotendeels leerde van andere denkers, waaronder Pierre-Joseph Proudhon, de eerste persoon die zichzelf 'anarchist' heeft genoemd. Ze verwerpen Marx als pleger van plagiaat.

Het staat buiten kijf dat Marx een grondige studie heeft gemaakt van denkers die hem zijn voorgegaan, inclusief burgerlijke politieke economen en socialistische schrijvers. Zijn geschriften, zowel de gepubliceerde als de niet gepubliceerde, lezen vaak als dialogen tussen hemzelf en eerdere economen (bijvoorbeeld zijn *Theorieën over de Meerwaarde*, het 'vierde deel' van *Het Kapitaal*). Dit is een ander deel van wat hij bedoelde met zijn 'kritiek op politiek economie'. Hij beweerde verder te gaan dan hen, maar hij ontkende nooit dat hij voortbouwde op eerdere denkers. Sommige politieke economen respecteerde hij (met name die in de lijn van Adam Smith tot David Ricardo). Anderen verachtte hij (de pure apologeten die hij 'vulgaire economen' of 'prijsvechters' noemde).

Toen Marx en Engels voor het eerst Proudhon lazen, en Marx hem vervolgens in Frankrijk ontmoette, waren ze onder de indruk. Vanuit zijn achtergrond van een werkend ambachtsman had Proudhon een kritiek ontwikkeld op het kapitalisme en daarmee een concept van het socialisme. De twee jonge radicalen uit de middenklassen leerden van hem. In *De Heilige Familie* (het eerste echt 'marxistische' boek) reageerden Marx en Engels op Proudhons boek *Wat is eigendom?* uit 1840: 'Proudhon onderwerpt privébezit, dat de basis is van politieke economie, aan een kritisch onderzoek. (...) Dat is de grote wetenschappelijke vooruitgang die hij heeft bereikt, een vooruitgang die een revolutie teweegbrengt in de politieke economie en die voor het eerst de mogelijkheid biedt om politieke economie tot een echte wetenschap te maken (…) Proudhon schrijft niet alleen in het belang van de proletariërs, hij is zelf een proletariër'.

Later werden Marx en Engels politieke en theoretische tegenstanders van Proudhon. Marx viel zijn opvattingen aan in *The Poverty of Philosophy*, net als Engels in *The Housing Question*. Bakoenin zei: 'Er zit veel waarheid in de genadeloze kritiek die [Marx] richtte tegen Proudhon.[6] Ik zal niet ingaan op de theoretische vragen die werden besproken; dat is een taak voor een ander boek. Ik geloof dat Marx en Engels veel van Proudhon hebben geleerd en zich vervolgens op bepaalde manieren verder hebben ontwikkeld. Naast een onmiddellijke economische theorie heeft Proudhon een programma ontwikkeld, dat een vroege versie was van het 'marktsocialisme' waar het democratisch communisme toch superieur aan was. In meer positieve zin werkte Proudhon aspecten uit van een gedecentraliseerd-federalistisch socialisme, dat in strijd was met het centralistische etatisme van Marx. Sommige concepten van Proudhon waren belangrijk in de latere ontwikkeling van het revolutionaire anarchisme. Kortom, er waren dingen die Marx en Engels van Proudhon leerden; dingen die ze verder ontwikkelden; en dingen die ze misschien van hem hebben geleerd, maar niet overnamen.

In elk geval moet de belangrijkste vraag zijn of Marx' economische theorie al dan niet een goede theorie is, nuttig voor het begrijpen van de kapitalistische economie en nuttig voor het ontwikkelen van politieke reacties erop. Als hij goede ideeën kreeg van Proudhon of iemand anders, dan was dat mooi voor hem.

Kritiek op politieke economie?

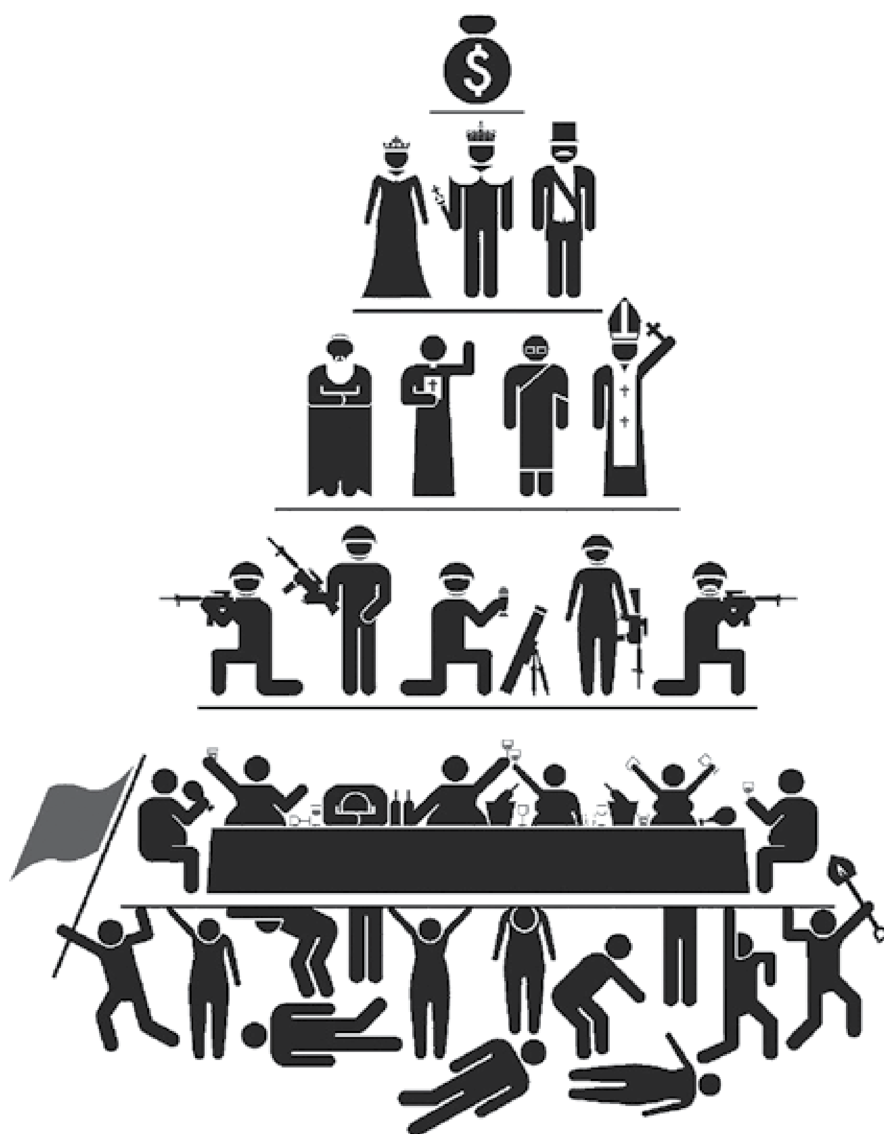
Wat voor soort theorie was het marxisme precies? Er is wat onenigheid over de vraag of we nu moeten spreken over 'Marx' economie', 'Marx' politieke economie' of 'Marx' kritiek op de politieke economie'. Wat het eerste betreft besprak Marx de productie en distributie van waren en andere typische onderwerpen die beschreven werden in teksten over 'economie'. Tegelijkertijd verschilden zijn doelen en interesses totaal van die van burgerlijke economen. Hij was geen econoom. Hij was niet geïnteresseerd in uitleggen 'hoe kapitalisme werkt' omwille van objectieve, belangeloze wetenschap, noch adviseerde hij kapitalisten hoe ze hun economie zouden moeten beheren. Marx wilde het kapitalisme uitleggen aan de arbeiders en hun bondgenoten, om hen te helpen zich bewust te worden van hun situatie en om hen te helpen die te veranderen door middel van revolutie.

Wat de term 'politieke economie' betreft, dat is een term ontleend aan Aristoteles, die onderscheid maakte tussen de 'huiselijke economie' (van het huishouden en van de boerderij) en de 'politieke economie' (van de polis, de algemene gemeenschap). Vroege burgerlijke economen namen de term over. Ze vulden hun analyse van economie aan met een breder begrip van de rol van klassen en de staat. Moderne radicalen gebruiken de term vaak om te benadrukken dat ze hetzelfde doen, de economie inbedden in de sociale totaliteit.

Marx zelf echter gebruikte de term 'politieke economie' over het algemeen als synoniem voor 'burgerlijke economie', en hanteerde de uitdrukking 'kritiek op de politieke economie' om te beschrijven wat hij aan het doen was. Het was de titel of ondertitel van verschillende van zijn boeken (inclusief *Het Kapitaal*). De term 'kritiek' betekende 'een kritische analyse', de positieve en negatieve aspecten van iets in hun wisselwerking onderzoeken. Hij was een vijand van de politieke economen, hoezeer hij enkelen ook respecteerde vanwege hun inzichten. Hij was een tegenstander van het systeem dat hij aan het onderzoeken

was en dat hij blootlegde. Sommige marxisten hebben vandaag de dag de voorkeur om te zeggen dat ze de 'kritiek op de politieke economie' bevorderen. Toch lijkt het een lange, enigszins ongemakkelijke en archaïsche uitdrukking. Bijna niemand heeft het vandaag over 'kritieken', behalve in literaire discussies.

Ik gebruik alle drie de termen voor de economische theorie van Marx, maar het is essentieel om in gedachten te houden dat we bezig zijn met de ontwikkeling van een aanval op de economische theorie van de bourgeoisie en de kapitalistische economie. In een zeer letterlijke zin was het geheel van Marx' *Kapitaal* een rechtvaardiging van wat hij schreef als conclusie in het *Communistisch Manifest*: 'De proletariërs hebben niets te verliezen dan hun ketenen. Ze hebben een wereld te winnen. Arbeiders van alle landen verenigt u!'. Evenals de eerste 'regel' van de Eerste Internationale: 'De emancipatie van de arbeidersklasse moet het werk zijn van de arbeiders zelf.'

De waarde van radicale theorie

Waarom is radicale theorie, anarchistische en marxistische, zo belangrijk en zo waardevol? Omdat de socialistische revolutie anders is dan de burgerlijke revolutie. Wat zo essentieel was tijdens de burgerlijke revolutie was het wegnemen van alle belemmeringen voor de vrije ontwikkeling van de kapitalistische markt: de aristocratie, de bureaucratische staat, de privileges van de gilden, enzovoorts. Daarna zou de 'onzichtbare hand' van de concurrerende markt (meer of minder) vanzelf werken, en automatisch industrie en handel ontwikkelen. De revolutionairen uit de middenklasse hoefden niet volledig te begrijpen wat ze aan het doen waren zolang ze de barrières voor kapitaalaccumulatie maar uit de weg ruimden. De opstandige handwerkslieden en boeren mochten niet begrijpen dat ze alleen maar een heersende klasse ten val brachten (de aristocratie) om die te vervangen door een andere (de bourgeoisie).

Maar in de socialistisch-anarchistische revolutie kunnen en moeten de arbeidersklasse en haar bondgenoten onder de onderdrukten alles begrijpen wat ze kunnen, zo duidelijk mogelijk. Ze hebben geen automatische markt die het voor hen zal organiseren; integendeel, ze moeten organiseren om de markt te vervangen. Ze hebben weinig eerdere opgedane ervaring met het daadwerkelijk besturen van organisaties vergeleken met wat de bourgeoisie had voorafgaand aan hun revolutie; ze moeten in de loop van de strijd organisatorische ervaring opdoen. Ze hebben te maken met een onderling verbonden industriële en economische sociale machine, die samenwerking vereist op grote schaal en daarom is er de meest ontwikkelde democratische participatie van iedereen nodig, op elk niveau, en op elke manier.

Dit alles vereist een collectieve, democratische besluitvorming, een klassenbewustzijn, en zoveel theoretisch inzicht als mogelijk is, en op een zo breed mogelijke basis ontwikkeld kan worden. Daarom is radicale theorie belangrijk, inclusief een anarchistisch begrip van de kritiek van Marx op de politieke economie.

– vertaald door Kees / globalinfo.nl

Bron

De integrale tekst van het boek is te vinden op libcom.org.

Noten

1 Iain McKay, An Anarchist FAQ. Vol. I (AK Press: Edinburgh 2008).

2 Michael Schmidt & Lucien van der Walt, *Black Flame: The Revolutionary Class Politics of Anarchism and Syndicalism* (AK Press: Oakland 2009) 85.

3 Iain McKay, *An Anarchist FAQ,* 24.

4 Cindy Milstein, *Anarchism and Its Aspirations* (AK Press/ Institute for Anarchist Studies: Oakland 2010) 21.

5 Ronald Aronson, *After Marxism* (Guilford Press: New York 1995). Erica Sherover-Marcuse, *Emancipation and Consciousness: Dogmatic and Dialectical Perspectives in the Early Marx* (Basil Blackwell: Oxford UK 1986).

6 Mark Leier, *Bakunin: The Creative Passion* (Thomas Dunn Books/St. Martin's Press: New York 2006) 230.

aankondiging

Het Arrestantenboek is uit!

Het Arrestantenboek is een gezamenlijke uitgave van de Landelijke Arrestantengroep en Buro Jansen & Janssen. Het past in een eerdere serie boeken waarin activisten elkaar informeren over verschillende, voornamelijk juridische, obstakels die de gemiddelde actievoerder zal tegenkomen in het uitvoeren van zijn of haar snode plannen op weg naar de wereldrevolutie, of het cellencomplex.

De voorganger van *Het Arrestantenboek* is *Tips tegen Tralies*. Dit boek komt echter uit het jaar 2000, dat is van voor de smartphone. Hoog tijd voor een update dus. Alhoewel *Tips tegen Tralies* vanwege de uitgebreidheid van de thema's, zoals hoofdstukken over preventie voor/tijdens acties of opsporingsmethoden van autoriteiten, nog steeds goede stukken heeft die de moeite waard zijn om te lezen.

Het doel van *Het Arrestantenboek* gaat verder dan alleen activisten informeren over hun rechten in de bak. Het is ook bedoeld om *tools* te bieden aan mensen om die zelf een arrestantengroep op willen zetten, om zo elkaar te informeren en ondersteunen bij het actievoeren. Daarom is het boek opgedeeld in drie delen.

Het eerste deel vertelt wat meer over wat dat nu is, een arrestantengroep, en geeft een draaiboek en verschillende scenario's waarin een arrestantengroep gedraaid kan worden, waar dan rekening mee moet worden gehouden, en hoe dat kan uitpakken. Het tweede deel bestaat uit geüpdatete juridische informatie waar je als activist mee te maken kunt krijgen (je rechten in de bak). Het derde deel bestaat uit voorbeeldbrieven, flyers en formulieren om zelf te gebruiken bij het draaien van een arrestantengroep.

Omdat we het belangrijk vinden dat deze informatie voor iedereen toegankelijk is, is de handleiding ook gratis als pdf te downloaden. Dat is natuurlijk lang niet zo cool als een mooi exemplaar in je boekenkast, en een paar euro geven om de kosten te dekken. Ga daarom naar de betere boekhandels het Fort van Sjakoo in Amsterdam, Rosa in Groningen of Opstand in Den Haag en koop dat schap leeg of kijk of je plaatselijke autonome distro dit boekje al heeft.

Het Arrestantenboek
De Arrestantengroep en Buro Jansen & Janssen

Het Fort van Sjakoo, Amsterdam 2018
richtprijs 2,50 euro
ISBN 9789077749074
burojansen.nl/pdf/arrestantenhandleiding.pdf

De jaren zestig

Dekolonisering van een geschiedbeeld

Dansende en blowende hippies in San Francisco. Ludiek actievoerende Provo's in Amsterdam. Protesterende studenten in Parijs, Berlijn, Rome, Maagdenhuisbezetters in Amsterdam, eerdere universiteitsbezettende studenten in Berkely en Columbia Universiteit. Een demonstrerende stadsbevolking in Praag tegenover Russische tanks. Miljoenen stakende arbeiders in Frankrijk, Italië en elders. Nog veel meer dansende en blowende hippies, in Woodstock, in Kralingen op de Isle of Wight... Dat zijn beelden die mensen zich voor de geest halen als ze spreken over 'de jaren zestig'.

Zoomen we in op 1968, het jaar waarin dat decennium van rebellie haar symbolisch hoogtepunt bereikte, dan zien we meer van hetzelfde, in hogere intensiteit. Parijs, stad van barricades van tienduizenden opstandige studenten tegen een autoritaire president. Praag, stad van massale burgerlijke ongehoorzaamheid tegen een repressieve Russische militaire invasie en bezetting. Stedelijke opstanden in tientallen Amerikaanse steden – veelal afgedaan als 'rellen' in het ordelievende boeventaaltje van media, politici en politie – waarmee woedende, veelal straatarme zwarten in de Verenigde Staten reageerden op de moord van Martin Luther King, aanvoerder in de strijd voor gelijke burgerrechten. Fel protest tegen de Vietnamoorlog bij de Democratische Conventie, grof onderdrukt door voor vrijwel niets terugdeinzende oproerpolitie. En bijna overal erkennen de opstandelingen elkaar als bondgenoten, als deelnemers aan iets soortgelijks, als mede-rebellen. Die slogan zegt het goed: 'We shall fight, we shall win – Paris, London, Rome, Berlin'.

Het is makkelijk om hier cynisch over te doen. Te makkelijk. Deze jaren zestig waren jaren van hoop, en de teloorgang ervan is niets

Ook het beeld van de jaren zestig dient gedekoloniseerd te worden waar dat nog niet is gebeurd

om vrolijk van te worden. Het is goed om deze jaren, vijftig jaar na dato, nog eens naar voren te halen. Het is goed voor rebellen van vandaag om ons hier nogmaals door te laten inspireren, en om ervan te leren wat er van te leren valt. Hoe je rebelleert bijvoorbeeld: met directe actie, op eigen individueel en collectief initiatief, wachtend op niemands orders, met dat uit die jaren bekende arsenaal van actiemiddelen: demonstraties, sit-ins en straatblokkades, maar ook straatgevechten, barricadenbouw en het in brand steken van militaire recruteringsbureau's aan universiteiten. Hoe je begint een ander, solidair en vrij leven probeert op te bouwen, door alternatieve instellingen op te bouwen zoals een Kritische Universiteit, maar ook alternatieve leefgemeenschappen, communes en dergelijke. Dit is de periode, niet alleen van hippies en Provo's maar ook van het begin van gerichte kraakacties in Amsterdam om de oplossing voor de woningnood niet langer aan instanties over te laten maar in eigen hand te nemen. Een voor rebellen en radicalen – en dus voor anarchisten – uiterst belangrijke periode. Dat waren en blijven de jaren zestig, hoezeer sommige van de bijbehorende clichés ons ook mogen tegenstaan. Maar ontbreekt er niet iets?

Protest van Pakistan tot in Uruguay

Internationale solidariteit

Er is met dat beeld van de jaren zestig wel iets vreemds aan de hand. Die steden uit die leus liggen allemaal in Europa. De andere steden die in het verhaal van de Jaren Zestig steeds terugkeren – Berkeley, San Francisco, Parijs, Rome, Milaan, Praag, Amsterdam, Berlijn, Straatsburg, Warschau, Belgrado… allemaal steden in Europa of in de Verenigde Staten. Alle boven genoemde episodes spelen zich daar ook af. Het gangbare beeld van de jaren zestig schrijft een groot deel van de planeet de geschiedenis uit. Alsof de revolte van dat decennium voornamelijk een Europees-Noord-Amerikaanse aangelegenheid was, en geen waarlijk wereldwijde revolte. Het is een beeld dat met kracht dient te worden bijgesteld waar dat nog niet is gebeurd. Ook het beeld van de jaren zestig dient gedekoloniseerd te worden waar dat nog niet is gebeurd.

Meerdere dimensies dienen zich dan aan. Allereerst de wereldwijde context en thematiek van het protest. Ja, de befaamde – maar bepaald niet alle! – opstanden van de jaren zestig spelen zich vooral af in Europese en Noord-Amerikaanse steden. Maar de thema's van die opstanden zijn bepaald niet alleen binnenlands. Hét grote punt waar studenten en anderen tegen demonstreerden was de Amerikaanse oorlog in Vietnam. Dat gold in de VS, maar ook elders: protesten op Franse universiteiten, op de straten van Berlijn en Londen, optochten in Nederland met 'Johnson Moordenaar' dan wel 'Johnson Molenaar': Vietnam was het onderwerp. De opstandige jongeren in rijke westerse landen waren zich bewust van antikoloniaal verzet, en probeerden daarmee solidariteit uit te drukken.

Vietnam was niet het enige land wat solidariteit opriep. Het is opvallend hoe belangrijk internationale solidariteit in die jaren was. Een enkel voorbeeld. Een demonstratie in Berlijn op 2 juni 1967, waarbij politie de student Benno Ohnesorg doodde, wordt gezien als kantelpunt waarna bij radicale studenten de bereidheid tot hard, desnoods gewelddadig verzet groeide. 'Zij' deinzen voor niets terug in hun repressie, 'wij' moeten tot alles bereid zijn in ons verzet. Dat werd de toon. De demonstratie zelf ging echter niet over de verhoudingen in Duitsland op zichzelf: het was een protest tegen het bezoek van de Sjah van Perzië, een autocraat die met immense westerse steun zijn brute politiestaat runde. In Groot-Brittannië vormden de banden tussen het land en voormalige kolonie Rhodesië waar een apartheidsbewind op basis van de witte minderheid was gevestigd, een belangrijk thema van studentenprotest. Antiracisme en antikolonialisme behoorden tot de vaste thema's in het studentenprotest van deze periode.

Icoon, rolmodel, misverstand

In bredere zin was antikoloniaal, revolutionair verzet – of wat daar voor doorging – mede een inspiratie voor de revoltes in Noord-Amerika en Europa. Latijns-Amerika leverde natuurlijk het meest beroemde icoon van de strijd, in de vorm van de alom geportretteerde guerrillaleider Che Guevara. Latijns-Amerika leverde nog meer rolmodellen. In een periode waarin de generatiekloof veelal werd uitgevochten rond zaken als de lengte en dracht van het haar, was het bijvoorbeeld van symbolisch belang dat Cuba de dictatuur kwijtraakte door het ingrijpen van een guerrillalegertje dat bestond uit twintigers, veelal voorzien van weelderige baarden. Ongehoord tafereel in een wereld waar zestigers de wereld bestuurden en mannengezichten gladgeschoren geacht werden te zijn. Natuurlijk bewonderden rebellen in Europa en de VS in de Cubaanse revolutie wel meer dan enkel het feit dat bebaarde generatiegenoten er het heft in handen namen. Maar dit soort symboliek speelde wel degelijk mee.

Waar Latijns-Amerika een icoon leverde, en een collectief rolmodel, daar leverde Azië vooral een gigantisch misverstand: de Culturele Revolutie in China, van pakweg 1966 tot 1968. Veel westerse radicalen zagen daarin een schitterend voorbeeld. Een actieve studenten- en scholierenjeugd, gebundeld in de zogeheten Rode Gardes, die het revolutionaire elan bewaakte en onder aanvoering van Mao Zedong ervoor zorgde dat de Chinese revolutie niet werd verstikt en uitverkocht door bureaucraten en naar kapitalisme neigende corrupte despoten. Intellectuelen die zich nederig wijdden aan het volk, bij wie ze nog in de leer gingen ook. Was het niet prachtig? En zei Voorzitter Mao niet zelf: 'rebellie is gerechtvaardigd'? Dát was wat rebellen in de VS en West-Europa van de Culturele Revolutie oppikten: een principieel, oprecht voorbeeld van revolutionaire inzet en toewijding aan het arme volk.

Dat die Culturele Revolutie feitelijk een gigantische zuiveringsoperatie was om de tanende macht van Mao te herstellen, hem van rivalen in de leiding te ontdoen en het hele volk militaristisch te mobiliseren in door Mao en zijn medestanders vastgestelde richting, ontging velen. Rebellie was gerechtvaardigd omdat en voor zover de Voorzitter er beter van werd. Dat de massa's slechts 'revolutie' mochten maken binnen door het regime verordonneerde banen, en dat grove repressie iedereen trof die buiten die banen voor eigen rekening rebelleerde– inclusief veel Rode Gardisten die de revolutionaire retoriek te serieus begonnen te nemen – zag bepaald niet iedereen. Mensen zagen het mythologisch propagandabeeld aan voor realiteit. Dat propagandabeeld speelde in de revoltes van de jaren zestig een aanzienlijke en dubieuze rol.

Vietnam en de antikoloniale strijd als thema van protest en verzet gaf de revolte van de jaren zestig een oprechte dimensie van internationale solidariteit, waarbij helaas van kritische distantie van bijvoorbeeld de Vietnamese verzetsbeweging heel vaak nauwelijks sprake was. Want ja, Vietnamezen hadden groot gelijk dat ze geen Frans kolonialisme en geen Amerikaans imperialisme duldden. Maar dat maakte de organisatie die het verzet domineerde en aanvoerde nog niet tot vrijheidsstrijders. Een terecht 'nee' tegen de Amerikaanse oorlog in Vietnam werd te makkelijk een onterecht 'ja' tegen het Vietnamese stalinisme. De rolmodellen Cuba en China functioneerden in de symboliek van de strijd in die jaren, met vaak onplezierige gevolgen, want in beide landen waren de revolutionaire regimes autoritaire, repressieve verschijnselen.

'Land aan degene die het bewerkt!'

In al deze gevallen waren het niet de gebeurtenissen in Vietnam, Cuba en China die in het middelpunt stonden; het was de impact en voorbeeldfunctie van die gebeurtenissen in vooral de VS maar ook in West-Europa die in de revoltes van de jaren zestig belangrijk waren. Dekolonisatie van het beeld van de jaren zestig betekent onder meer: de gebeurtenissen en de deelnemers daaraan in die landen zelf voor het voetlicht brengen, aan het woord laten. Dat betekent: Vietnamezen, Chinezen en Cubanen serieus nemen, niet enkel als inspiratiebron voor westerse studenten, maar vooral als hoofdrolspelers in hun eigen bevrijdingsstrijd, met alle tragische en zelfs criminele aspecten die zowel de strijd zelf als de pogingen haar neer te slaan kenmerkten. Het verhaal van de Vietnamese antikoloniale oorlog, van de Culturele Pseudo-Revolutie in China, van de Cubaanse revolutie waarin bevrijding en repressie verraderlijk verstrengeld waren… Het zijn geschiedenissen van half-bereikte, half-teloorgegane of zelfs verpletterde emancipatieprocessen, die op zich zelf meer dan de moeite waard zijn. Ze verdienen het om behandeld te worden als meer dan revolutionaire jaren-zestig-symboliek.

Waarlijk wereldwijde revolte

Er dient echter duchtig verder gedekoloniseerd te worden in het jaren zestig-geschiedbeeld. In dat beeld – we zagen het hierboven – staan Europese en Noord-Amerikaanse gebeurtenissen centraal. Daarmee doen we de gebeurtenissen van die tijd, en vooral talloze deelnemers eraan, groot historisch onrecht. De jaren zestig waren namelijk wel degelijk een periode van waarlijk wereldwijde revolte. Heel af en toe klonk dat ook wereldwijd door. In oktober 1968 bijvoorbeeld, toen ordetroepen in de hoofdstad van Mexico een plein vol demonstrerende studenten onder vuur nam en honderden demonstranten vermoordde. Daarmee braken de Mexicaanse autoriteiten een studentenbeweging voor meer vrijheid die al maanden woedde. Het bloedbad trok enige aandacht buiten Mexico.

Maar er waren talloze andere episodes van verzet die zelfs deze aandacht niet of nauwelijks kregen. Een paar voorbeelden. Het zijn citaten uit een recent werk over de jaren zestig dat wèl oog heeft voor de werkelijk wereldwijde reikwijdte van jaren-zestig-opstandigheid.[1]

'100-tal studenten opgepakt na driedaags straatgevecht in Addis Abeba, universiteit gesloten'; 'Halverwege juni blijf het onrustig op campussen in onder meer Congo, Argentinië, Bolivia, Ecuador, Uruguay en Venezuela'; 'Zeventien gewonden nadat politie sit-in opbreekt in Libanese Universiteit Beiroet'; 'De staat van beleg brengt rust niet terug in Uruguay en na zoveelste botsing tussen arbeiders, studenten en ordetroepen sluit regering alle universiteiten en hogescholen'; 'Aanhoudend straatprotest van vakbonden en studenten tegen corrupte overheid Peru; op 3 oktober neemt leger, met steun van media, macht over'; 'Studenten bekogelen Pakistaanse ordediensten met radijzen, politie antwoordt met kogels'.

Het is slechts een greep uit een veel langere opsomming van gebeurtenissen uit alle delen van de wereld; ik heb juist episodes van buiten Europa en de VS er uit gepikt. Al deze gebeurtenissen vonden in 1968 plaats. Protest van Pakistan tot in Uruguay, dus. En heel veel van deze gebeurtenissen genieten nauwelijks enige bekendheid. Dekolonisatie betekent hier: alsnog deze en soortgelijke gebeurtenissen eerherstel geven en bespreken als belangrijke veldslagen in de wereldwijde vrijheidsstrijd die de jaren zestig zo typeert.

Egypte, Tunesië, Ethiopië

Het meest verwaarloosde continent wat dit betreft is zonder twijfel Afrika. Slechts zelden hoor of lees je over de studenten- en arbeidersopstanden die in die jaren ook in diverse Afrikaanse landen plaats vonden. 'Voor de meeste commentatoren en geleerden waren het slechts gebeurtenissen in 'the Global North' die 'het wereld-

wijde 1968' uitmaakten. Geen van de relevante overzichten brengt verwante gebeurtenissen op het Afrikaanse continent naar voren', schreven Heike Becker en David Seddon.[2] Sommigen van die 'gebeurtenissen' op het Afrikaanse continent doen qua omvang, duur en felheid denken aan de Mei-Juni-opstand in Frankrijk in 1968.

Becker en Seddon laten er een aantal de revue passeren. In Egypte bijvoorbeeld, destijds een dictatuur onder generaal Nasser. Daar vonden in februari 1968 felle protesten van arbeiders en studenten plaats, met als inzet politieke hervormingen en serieuze bestraffing van officieren die zouden hebben gefaald in de Zesdaagse oorlog tegen Israël het jaar ervoor. In november van hetzelfde jaar volgden scholieren- en studentenprotesten, hard neergeslagen door ordetroepen, met dode en gewonde demonstranten, met arrestaties van actievoerders, maar ook met gewonde politieagenten. 'Op 25 november was er een staking door arbeiders in Alexandrië, evenals een grote demonstratie die eindigde in botsingen met de politie die resulteerden in zestien doden.' In Tunesië vonden in maart 1968 protesten plaats aan de universiteit van de hoofdstad Tunis. Er waren uitgebreide contacten tussen Tunesische en Franse studenten in dat revolutiejaar.

Een serieuze revolutionaire uitbarsting van verzet die het bewind van Senegal bijna ten val bracht

In Ethiopië was al in 1964 en 1965 sprake van studentenprotesten. Opmerkelijke eis: 'Land aan degene die het bewerkt!', een oproep tot landverdeling uit handen van de rijken richting armere plattelandsbevolking. In 1966 voerden studenten in dat land actie tegen het opsluiten van bedelaars in kampen. In maart 1968 richtte studentenprotest zich tegen de minirok, die beschouwd werd als 'on-Ethiopisch'. Dit zal samen hebben gehangen met de weerstand die vooral de Amerikaanse invloed in het land opriep. De VS werden gezien als steunpilaar van het keizerlijke bewind van Haile Selassie. In 1969 breidden de studentenprotesten zich verder uit, ook rond andere thema's zoals protest tegen schoolgeld. Protesten leidden tot het stilleggen van vele onderwijsinstellingen, repressie tegen een sit-in bracht één dode en vijfhonderd arrestaties met zich mee. Het is maar een greep uit te weinig beschreven gebeurtenissen.

Hoogtepunt in Senegal

Een hoogtepunt van jaren zestig-strijd – vergelijkbaar met Mei-Juni 1968 in Frankrijk – vond in vrijwel dezelfde tijd plaats in Senegal tegen de regering van president Senghor. In mei 1968 gingen scholieren en studenten in staking tegen een korting van hun inkomens: ze kregen nog maar tien in plaats van twaalf keer per jaar een studietoelage. Onderdrukking was Senghors antwoord. Op 28 mei viel politie de woonverblijven van studenten binnen, waarbij ze traangas, knuppels en geweerkolven hanteerden in niets en niemand ontziend geweld. Officiële cijfers spraken van één dode en honderd gewonden.

Er volgde een explosie van woede, waarin barricades verrezen, opgeworpen door woedende jongeren. Opvallend was hier de zelforganisatie van met name scholieren. 'In elke school was een strijdcomité en een algemene vergadering met een gekozen en terugroepbare leiding.'[3] Op 30 mei begon de regionale vakbondsfederatie in het gebied waar de hoofdstad Dakar in lag aan een algemene staking. Op arbeidersdemonstraties riepen mensen om 'werk en rijst'.[4] Politie viel een arbeidersvergadering binnen: negenhonderd arrestaties. De staking hield aan, en bracht het bewind bijna ten val. Enkele dagen lang hielden ministers zich schuil.

Franse troepen grepen in om het bewind van president Senghor te redden. Die deed vervolgens concessies om rust te kopen: op 12 juni kondigde hij een loonsverhoging van vijftien procent aan. Gesprekken met de vakbeweging waren hieraan vooraf gegaan. De maanden en jaren erop laaide de strijd herhaaldelijk op. Kredieten van Frankrijk en de VS kwamen er aan te pas om Senghor – gezien als loyale pro-westerse bondgenoot – in staat te stellen om sociale rust te kopen door middel van concessies aan de bevolking.

Dit is een zeer summiere weergave van wat toch niet minder was dan een serieuze revolutionaire uitbarsting van verzet die het bewind van Senegal bijna ten val bracht. Dekolonisatie van het beeld van de jaren zestig betekent ook hier: deze gebeurtenissen de aandacht geven die ze meer dan verdienen. De jaren zestig gaven een wereldwijde strijd. Het is niet meer dan rechtvaardig als het aandeel dat studenten, scholieren en arbeiders in Afrika in die strijd hadden, eindelijk de aandacht krijgt die dat aandeel meer dan verdient.

– door Peter Storm

Noten

1. Geert Buelens, *De Jaren Zestig – Een Cultuurgeschiedenis* (Amsterdam, 2018), p.625-628.
2. Heike Becker en David Seldon, 'Africa's 1968: Protests and Uprisings Across the Continent', op roape.net.
3. Lassou, 'May 1968 in Senegal', op libcom.org.
4. Heike Becker, "Global 1968' on the African continent', op focaalblog.com.

Updates uit België

Verkiezingen

Zondag 14 oktober vonden in België gemeenteraadsverkiezingen plaats. Omdat de context per gemeente nogal verschilt, is het niet zo makkelijk om algemene conclusies te trekken aan de hand van de uitslag. Brussel heeft nu eenmaal niet zoveel gemeen met een plattelandsdorp als Zuienkerke, waar verkiezingen niet nodig waren omdat de Lijst Burgemeester geen tegenkandidaten had.[1] Toch lijken een paar tendensen het vermelden waard.

1. Opkomst

In België geldt nog altijd een opkomstplicht: mensen mogen blanco stemmen, maar moeten wel aan de stembusgang deelnemen. Zonder een geldige reden niet op komen dagen kan je een boete van 70 tot 80 euro (de eerste keer) of een veelvoud daarvan (na herhaaldelijk verzuim) opleveren. Toch kwam niet bepaald 100% van de stemgerechtigden naar een stembureau: 92,6% om precies te zijn, zo'n tien procent meer dan bij de laatste verkiezingen in Nederland.[2] Een weliswaar klein deel van de Belgen voelt zich dus niet tegengehouden om thuis te blijven, ook al is zo'n daad van burgelijke ongehoorzaamheid officieel nog altijd een misdrijf. Dat komt misschien deels door het feit dat niet-stemmers al jarenlang nauwelijks meer vervolgd worden.

Daarnaast kiest een groeiend aantal van de stemmers die wel op komen dagen ervoor om het stembiljet blanco of ongeldig gemaakt in te leveren: in Vlaanderen deed 3,9% van de stemmers dat. Of ze nu thuisblijven of hun stembiljet niet invullen: steeds meer Belgen kiezen er dus voor om geen rol te spelen in de parlementaire democratie.

2. Winst extreem-rechts

In Ninove, een gemeente niet ver van Brussel, won Forza Ninove de verkiezingen met 40 procent van de stemmen. Helaas is het Forza Ninove niet zoals de meeste andere lokale partijen, want de partij wordt geleid door Guy D'haeseleer, Vlaams parlementslid voor Vlaams Belang. Forza Ninove verschilt dan wel in naam van het Vlaams Belang, maar dat is dan ook het enige: D'haeseleer koos een paar jaar geleden voor een naamsverandering in de hoop daarmee het cordon sanitaire, waarmee Vlaams Belang weggehouden wordt van het bestuur, te vermijden.[3] Overigens won het Vlaams Belang eigenlijk in alle gemeenten waar de partij meedeed.

'Koop allemaal een koevoet en pak het probleem aan van onderop!'

Dat is een extreem verontrustende trend, ook al bestaat dat cordon nog steeds. Het is namelijk maar de vraag voor hoe lang. De N-VA is momenteel maar wat blij om zich te kunnen onderscheiden van het Vlaams Belang. Door de focus van heel Vlaanderen op die 'marginalen' in Ninove die de verkiezingen vieren door stomdronken Hitlergroeten te geven, wordt de net zo goed extreemrechtse, racistische identiteitspolitiek van de N-VA weer wat meer genormaliseerd. Maar nu de N-VA een week lang heeft kunnen benadrukken hoe groot het contrast tussen hen en de Vlaams Belangers is, beginnen ze toch al wat toenadering te zoeken. Het hoeft denk ik niet te verbazen als tegen de tijd dat dit blad gedrukt is de eerste gedoogconstructies al functioneren...

Leegstond boekvoorstellingen

Naast al dat verkiezingsleed zijn er de afgelopen maanden ook een hoop positieve dingen gebeurd in België. Zo vonden er verschillende acties plaats, waaronder de jaarlijkse solidariteitsbetuiging aan het gesloten centrum – een gevangenis waar vluchtelingen vastgezet worden – in Ninove. In verschillende steden vonden er in oktober marsen tegen armoede plaats in het kader van de internationale dag van de armoede. Ook anarchisten maakten deel uit van het zeer diverse publiek dat meeliep in deze demonstraties. In meerdere steden werden netwerk- en kennismakingsevenementen plaats onder de *catchy* naam 'GTKYLA': '*get to know your local anarchists*'. Dat klinkt misschien vrij officieel (of zelfs professioneel, brrr), maar het komt er in de praktijk vaak op neer dat een groep gezellige mensen samen wat pintjes drinkt in een café.

Een bijzonder aangename activiteit was de boekvoorstelling van *Leegstond* in Leuven. Mensen van de Brusselse organisatie Toestand schreven een boek over hun ervaringen met 'tijdelijk ruimtegebruik'. Dat is grof gezegd een vorm van gebruik die in tegenstelling tot kraken legaal te werk probeert te gaan, maar verder wel veel basisideeën met kraken gemeen heeft. Toestand omschrijft hun missie als volgt: 'Reactivering van leegstaande of vergeten gebouwen, terreinen en (publieke) ruimten door middel van tijdelijke en autonome socioculturele centra. Cruciaal is dialoog, creatie, autonomie en actie.'

Leegstaande gebouwen zijn problematisch voor de buurt en de stad waarin ze staan en zijn er enorm mee geholpen als er in gewoond wordt. Anderzijds zijn er veel daklozen die onderdak zoeken en jongeren, creatievelingen en sporters die een betaalbare plek zoeken om te kunnen sporten, experimenteren en organiseren. Reden genoeg voor Toestand om een boek te schrijven over hun ervaringen: 'Enerzijds gaat het boek dieper in op de maatschappelijke problematiek rond leegstand en anderzijds kan het boek letterlijk beschouwd worden als een handboek dat oproept tot actie en antwoord biedt op mogelijke vraagstukken en obstakels bij het reactiveren van leegstaande panden.' [4]

De Leuvense Anarchistische Groep nodigde de schrijvers van Leegstond uit voor een goed gesprek. Om de discussie over het boek wat op gang te brengen, werden er ook mensen met hele andere visies op leegstand uitgenodigd. Uiteindelijk bestond het panel uit de volgende vier personen: een beheerder van een ingebruikgenomen pand (Stelplaats in Leuven, een oude garage van de busmaatschappij De Lijn), een projectcoördinator van de Stad Gent, een directeur van het Autonoom Gemeentebedrijf Stadsontwikkeling Leuven en iemand die veel ervaring heeft met kraken. De variatie van meningen zorgde zeker al gauw voor een levendig debat waar ook het publiek enthousiast aan deelnam.

Zo werd er bijvoorbeeld gesproken over de negatieve effecten van gentrificatie. Helaas blijken succesvolle sociale en culturele projecten, die laagdrempelig zijn en de buurt goed bij hun werking weten te betrekken, soms op de lange termijn juist negatieve gevolgen voor buurtbewoners te hebben. Een succesvol project in een opgeknapt pand kan de (huur)prijzen van omliggende huizen doen stijgen, waardoor de originele bewoners door geldgebrek plaats moeten maken voor yuppen of andere meerverdieners.

Daarnaast bleek legaal tijdelijk gebruik van panden niet altijd even ideaal. Zo vraagt de stad in veel gevallen een aanzienlijk huurbedrag aan de tijdelijke gebruikers voor een kaal, koud, vaak sterk verwaarloosd pand (de prijs van gas, water en licht is daarbij dus niet inbegrepen). Tijdelijke gebruikers zien zich daardoor soms genoodzaakt om commerciële activiteiten te beginnen om de kosten te kunnen denken. Ook laat het bestemmingsplan van gebouwen, waar legale gebruikers zich aan moeten houden, vaak geen bewoning toe. Dat betekent dat er wel ruimte is voor allerhande sociale en culturele projecten, maar niet om mensen die dat nodig hebben een dak boven hun hoofd te bieden. Juist daarom was het ook heel goed dat er een kraker in het panel zat. Hij benadrukte steeds dat kraken nog altijd een optie is. Wat raadde hij mensen aan die een pand nodig hebben en niet de juiste plannen, financiële middelen of uitgetekende projectvoorstellen hebben? 'Koop allemaal een koevoet en pak het probleem aan van onderop!' Het applaus uit het nochtans zeer diverse publiek toonde aan dat deze kritische avond heel succesvol was geweest.

– door Emma

Noten

1 'Officieel: geen verkiezingen in Zuienkerke', op hln.be.
2 Bart Maddens, 'Slimme burgers weten dat de opkomstplicht fake is', op vrt.be.
3 Sacha Kester, '40 procent van de stemmen en toch niet besturen: het Belgisch cordon sanitaire is terug', in vk.nl , een interessant artikel van de volkskrant over Forza Ninove.
4 toestand.be/leegstond/

Feministische vervreemding

De laatste tijd vraag ik me af waar theorie eigenlijk goed voor is. Theorie als zelfstandige academische discipline die geacht wordt nuttig te zijn voor sociale bewegingen. Zo hadden we in de jaren negentig Judith Butler die de filosofische onderbouwing leverde voor de queerbeweging en Michael Hardt en Antonio Negri die hetzelfde probeerden te doen voor de andersglobaliseringsbeweging. Maar er was al een queerbeweging voordat Butler het eerste woord van *Gender Trouble* op papier zette. En *Empire* liftte eerder mee op het succes van de protesten dan dat het er zelf toe bijdroeg. Sterker nog, in het geval van de queerbeweging durf ik wel te beweren dat ze veel van haar slagkracht en geloofwaardigheid verloor toen ze verstrengeld raakte met de poststructuralistische filosofie.

De vraag naar het nut van theorie is des te urgenter nu een aantal grote namen uit de wereld van het academische feminisme en de queertheorie, waaronder Butler, zich kritiekloos achter Avital Ronell heeft geschaard, de deconstructivistische literatuurwetenschapper die door één van haar studenten van seksueel grensoverschrijdend gedrag is beschuldigd. Het roept de herinnering op aan Ronells leermeester, Jacques Derrida, die in 2004 een beschuldiging van ongewenste intimiteiten aan het adres van een bevriende academicus in de doofpot probeerde te krijgen. Als deze beroepstheoretici hun eigen ideeën al niet weten toe te passen op de simpelste casus die je je maar kunt voorstellen, dan kunnen wij als amateurdenkers wel inpakken, zou je denken. De affaire Ronell heeft bovendien een academische praktijk blootgelegd waarin ongeremd met 'nuance' en 'context' gestrooid wordt totdat ieder echt engagement is opgelost in een zee van vrijblijvende abstracties.

Wat ik verder mis in academische theorievorming à la Butler is een strategisch perspectief: hoe bereiken we die postkapitalistische wereld zonder seksisme en racisme? Ieder antwoord op die vraag is natuurlijk riskant, maar misschien is het tijd dat intellectuelen weer eens wat meer risico gaan nemen. Ik bedoel, de nazi's sijpelen overal de parlementen binnen. Marx' elfde these over Feuerbach is relevanter dan ooit: het is niet voldoende om de wereld slechts te *interpreteren*...

De xenofeministische toekomst is vreemd

Laboria Cuboniks

Maar toch. Er zijn lichtpuntjes in de wereld van de theorie, zij het buiten de sfeer van de deconstructivisten met vaste aanstellingen. Onder radicale kunstenaars en in de precaire marges van de minder glimmende universiteiten vinden interessante debatten plaats. Zo stuitte ik eerder dit jaar op het *Xenofeminist Manifesto*.* Deze tekst was qua stijl weliswaar behoorlijk academisch, maar het was wel degelijk een echt manifest: het liep over van het ongeduld om de aanval op *business as usual* in te zetten en strategische overwegingen stonden voor de verandering eens op de voorgrond.

De tekst is in 2015 geschreven door het internationale collectief Laboria Cuboniks. Dit collectief is opgericht door een groepje kunstenaars, dichters, computerprogrammeurs en geesteswetenschappers die elkaar hadden ontmoet tijdens een filosofische zomerschool in Berlijn in 2014. In de wandelgangen waren ze aan de praat geraakt over feminisme en technologie en besloten na afloop contact te houden. Er ontspon zich vervolgens via internet, verspreid over verschillende tijdzones, een intensieve discussie die zou uitmonden in een collectief schrijfproject waarvan het *Manifesto* het resultaat is.

De ondertitel van het manifest zegt al veel over het programma dat Laboria Cuboniks voorstelt: *A Politics for Alienation*. 'Vervreemding' is een woord dat in de geschiedenis van de filosofie veel verschillende dingen heeft betekent, maar bij linkse denkers vanaf Marx betekent het doorgaans dat er Iets Niet Pluis is. De auteurs van het manifest wijzen er echter op dat een ervaring van vervreemding onontbeerlijk is voor de groei van vrijheid: 'Freedom is not a given – and it's certainly not given by anything "natural". The construction of freedom involves not less but *more* alienation; alienation is the labour of freedom's construction.' Het begrip vervreemding hangt samen met het begrip van 'het natuurlijke', of 'de natuur'. Vervreemding wordt vaak voorgesteld als een breuk in één of andere natuurlijke orde. (We kunnen erover twisten in hoeverre dit ook voor Marx geldt.) En als er gesproken wordt over een natuurlijke orde, blijkt vaak bij nadere inspectie dat er onderdrukkingsmechanismen onder het tapijt geveegd worden.

Xenofeminisme richt zich dus om te beginnen tegen de ideologie van het natuurlijke. Als de natuur geen geprivilegieerde status heeft als bron voor onze normen, kunnen we niet op voorhand bepalen welke maatschappelijke, culturele en technologische ontwikkelingen in de toekomst mogelijk of wenselijk zullen zijn. De xenofeministische toekomst is vreemd (*alien*). Die vreemdheid is geen bron van angst maar juist van hoop. Het voorvoegsel 'xeno' (van 'xenos', Grieks voor 'vreemd') verwijst naar die openheid voor het vreemde. Het gaat hier niet om een principe dat logischerwijs dicteert hoe een xenofeministische politiek eruit zou moeten zien, maar het is eerder een ethos, een algemene houding die de verschillende politieke ideeën onder de xenofeministische noemer verbindt. Tot nu toe hebben de auteurs van Laboria Cuboniks zich vooral gericht op gender, technologie en sociale en biologische reproductie. In haar boek *Xenofeminism* (2018) werkt Laboria Cuboniks-lid Helen Hester deze onderwerpen verder uit.

Technologie

Op het eerste gezicht lijkt xenofeminisme vooral geïnteresseerd te zijn in technologie en je zou geneigd kunnen zijn om xenofeminisme als een voortzetting van het cyberfeminisme van de jaren tachtig en negentig te zien. Toch is Hester ambivalent over cyberfeministes als Donna Haraway. Ze noemt zichzelf één van Haraways ongehoorzame dochters. De xenofeministische aandacht voor technologie is eerder pragmatisch dan enthousiast. Hester heeft het over 'technomaterialisme'. Technologie is verweven met de kleinste aspecten van ons dagelijks leven. Zoals het *Xenofeminist Manifesto* het verwoordde: 'The excess of modesty in feminist agendas of recent decades is not proportionate to the monstrous complexity of our reality, a reality crosshatched with fibre-optic cables, radio and microwaves, oil and gas pipelines, aerial and shipping routes, and the unrelenting, simultaneous execution of millions of communication protocols with every passing millisecond.' Die diepe materiële verankering van technologie in vrijwel alle samenlevingen op deze planeet kun je betreuren als uitvloeisel van het kapitalisme, maar die infrastructuren zijn er nu eenmaal en ze zijn een vruchtbaar terrein voor activistisch ingrijpen, betoogt Hester.

Laboria Cuboniks pleit ervoor dat feministes zich computervaardigheden eigen maken, niet omdat het cool is, maar omdat informatietechnologie en het maken van software in het bijzonder in onze wereld een belangrijk middel is geworden om macht uit te oefenen. Hester onderstreept daarbij dat ze zich geen illusies maakt over de neutraliteit (laat staan goedaardigheid) van technologie: 'technologies are constrained and constituted by social relations.' Maar technologie is ook – evenals sociale relaties – niet onveranderlijk of inherent kapitalistisch. Veel technologische middelen kunnen ook anders toegepast worden dan ze oorspronkelijk bedoeld waren (*repurposing*) en zo zelfs bijdragen aan bevrijding of emancipatie. Dit geldt bijvoorbeeld voor medische reproductieve technologieën (voor abortus, ivf, contraceptie) die geschikt zijn om buiten een formeel medische instelling toe te passen; op dit voorbeeld kom ik nog terug.

Het zal niet verbazen dat Hester weinig opheeft met ecofeministes als Maria Mies en Vandana Shiva. Vooral Mies moet het ontgelden. Waar Mies betreurt dat 'het wilde' overal getemd wordt door technologie en waar ze bijvoorbeeld de onvoorspelbaarheid van het 'natuurlijke' bevallen zonder medische ondersteuning bewierookt, leest Hester in haar werk vooral 'een liefdesbrief aan machteloosheid'. Hester citeert ook een paar andere auteurs uit deze hoek die uitleggen dat vrouwen geboren milieuactivisten zijn omdat ze vertrouwd zijn met zorgende taken en een beter gevoel hebben voor 'natuurlijke cycli' en omdat ze, als moeders, bezorgd zijn over de wereld waarin hun kinderen opgroeien. Dit is natuurlijk moeilijk te onderscheiden van de traditionele opvatting van vrouwelijkheid waarmee al duizenden jaren misogynie, homofobie en transfobie wordt onderbouwd.

Om aan de zwaartekracht van deze onfrisse gedachtewereld te ontsnappen, pleit Hester voor een radicale ecologische politiek die de categorie van 'het natuurlijke' als onaantastbare sfeer verwerpt. Of zoals het manifest het zo stoer verkondigde: 'To say that nothing is sacred, that nothing is transcendent or protected from the will to know, to tinker and to hack, is to say that nothing is supernatural.' Deze alternatieve ecologische politiek blijft helaas embryonaal in haar boek, hoewel ze een intrigerende suggestie doet voor het omwerken en uitbreiden van Mies' notie van 'het wilde' in de voortplanting: de menselijke voortplanting opgevat, niet als reproductie van steeds weer dezelfde witte heteroseksuele lichamen ten behoeve van het voortbestaan van de kapitalistische normali-

teit, maar juist als terrein waar het vreemde, radicaal nieuwe, het ‘ongetemde’, mogelijk wordt: kinderen als potentiële brengers van een hoopvolle *alien future*. Ik moest hierbij onwillekeurig denken aan de sciencefictiontrilogie *Lilith’s Brood* van Octavia Butler uit de jaren tachtig, waarin xeno- en exobiologie en deze ‘vervreemde’ opvatting van voortplanting een belangrijke rol spelen. Het is vast niet toevallig dat verschillende leden van Laboria Cuboniks fan van Octavia Butler zijn.

Reproductie

Daarmee zijn we aanbeland bij de kern van *Xenofeminism*. De technologieën waaraan Hester de meeste aandacht besteedt in haar boek zijn reproductieve technologieën. Het gaat haar daarbij niet alleen om biologische reproductie, maar ook om wat sinds Marx ‘sociale reproductie’ heet: de zorg- en huishoudelijke taken die nodig zijn om de werkenden in staat te stellen om arbeid te (blijven) leveren.

Een belangrijke inspiratiebron voor de xenofeministische ideeën over reproductie is de radicale feministe Shulamith Firestone. Zij betoogde in haar klassieke *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution* (1970) dat de biologische arbeidsdeling bij de menselijke voortplanting (en dan vooral natuurlijk het onevenredige aandeel van vruchtbare vrouwen daarin) het belangrijkste obstakel was voor echte vrouwenbevrijding. Het aantrekkelijke aan Firestones werk voor xenofeministes is dat er voor haar geen ‘natuurlijke’ grens bestond die een feministische politiek niet mocht overschrijden. Niet alleen het traditionele gezin moest eraan geloven (dat is een minimale feministische eis), maar het lichaam zelf zou gevrijwaard moeten worden van de lasten van vruchtbaarheid en voortplanting: mensen zouden in de toekomst door machines geconcipieerd en gebaard moeten worden. Zo zou de belangrijkste peiler van vrouwenonderdrukking verdwijnen en uiteindelijk zou het sekseonderscheid zelf onbelangrijk worden. Hester ontwikkelt veel van de ideeën in haar tekst aan de hand van *The Dialectic of Sex*: deels als een kritiek en deels als een voortzetting ervan.

Het feminisme van de tweede golf heeft echter niet alleen uitdagende utopische perspectieven opgeleverd, maar ook concrete voorbeelden van het bevrijdende, emanciperende gebruik van technologie. Eén van de meest aansprekende voorbeelden is bedacht door een paar feministes in de vroege jaren zeventig. Tot het beroemde arrest van het Amerikaanse Hooggerechtshof in de zaak *Roe vs. Wade* in 1973 was abortus in veel staten verboden. Het organiseren van veilige en toegankelijke abortus was (en is op veel plekken nog steeds) urgent en vaak een zaak van leven of dood. De feministes Carol Downer en Lorraine Rothman bedachten daarom in 1971 een apparaat, de Del Em, waarmee na geringe training met één of twee helpers een zo min mogelijk traumatiserende abortus uitgevoerd kon worden. Het apparaat bestond uit een zacht plastic slangetje dat in de baarmoeder ingebracht werd. Dit slangetje was luchtdicht aangesloten op een plastic container, die zelf weer via een ander slangetje in verbinding stond met een injectiespuit. Door aan de plunjer van de spuit te trekken werd de baarmoeder leeggezogen. Tussen de spuit en het slangetje zat een terugslagventiel om te voorkomen dat per ongeluk lucht in de baarmoeder gepompt zou worden.

Omdat, zoals het *Manifesto* stelde, technologieën door sociale relaties worden bepaald, bespreekt Hester niet alleen de zuiver technische werking van dit apparaat, maar ook de context van feministische zelfhulpgroepen waarbinnen het gebruikt werd en de kennis en kennisoverdracht die nodig waren om het te kunnen toepassen. Deze analyse vormt het hart van *Xenofeminism*. Hester beschouwt de Del Em als een mogelijk model voor de xenofeministische toe-eigening en *repurposing* van technologie.

Om te beginnen functioneerde de Del Em als middel voor vrouwencollectieven om medische en juridische gatekeepers te omzeilen: de vrouw beslist, niet de wetgever en niet de arts. De Del Em was dan ook een onderdeel van een breder feministisch programma om kennis over vruchtbaarheid en reproductieve technologie voor vrouwen zelf toegankelijk te maken. Hester verwijst daarbij onder meer naar het beroemde boek *Our Bodies, Our Selves* (1973) van het Boston Women’s Health Book Collective, dat hetzelfde streven naar zelfbeschikking belichaamde. Een hedendaags voorbeeld dat volgens Hester ditzelfde patroon volgt, zijn trans mensen die zich de endocrinologische kennis en middelen eigen maken om zichzelf hormonen te kunnen toedienen. Gatekeeping door psychiaters en andere medici is immers nog altijd een probleem waar veel trans mensen tegenaan lopen. Ook hier gaat het om de toe-eigening van technologie met als doel lichamelijke zelfbeschikking.

De geest van de Del Em leeft voort in de feministische hackerspaces van vandaag

Hester wijst daarnaast op de snelle en wereldwijde verspreiding van de Del Em via informele netwerken. Het apparaat kon met overal verkrijgbare onderdelen in elkaar gezet worden en de kennis over het juiste gebruik werd via workshops en trainingen min of meer ondergronds over de hele wereld doorgegeven, waardoor het

voor overheden onmogelijk was om de verspreiding en toepassing van de Del Em tegen te houden. Hester merkt op dat dit patroon in onze huidige wereld, waarin we zo ongeveer struikelen over spotgoedkope hardware en waarin technologische kennis voor het oprapen ligt, een groot revolutionair potentieel heeft. Ze geeft het voorbeeld van alternatieve communicatienetwerken, buiten het internet om, waarop we zouden kunnen terugvallen als de internetinfrastructuur het begeeft of als het internet door ingrijpen van de staat of grote bedrijven onbruikbaar wordt voor activisten (een scenario waarmee we rekening moeten blijven houden). De geest van de Del Em leeft dus ook voort in de feministische hackerspaces van vandaag.

Een ander belangrijk aspect van de Del Em dat Hester noemt, is de politisering van niet alleen de toegang tot abortus, maar ook de abortuspraktijk zelf. De Del Em was bedoeld om in de setting van feministische zelfhulpgroepen gebruikt te worden. Het was dan ook onmogelijk om het apparaat in je eentje te gebruiken. Door de Del Em en door de wijze waarop kennisoverdracht over de Del Em plaatsvond, veranderde de illegale abortus van een individuele oplossing in een politieke en collectieve oplossing, waarbij het opeens expliciet ging om feministes die hun eigen 'spaces of reproductive sovereignty' creëerden. Doordat deze politiek geladen praktijk rond het apparaat zich bovendien zo gemakkelijk verspreidde van collectief naar collectief, ontstond een strategisch perspectief dat Hester 'mesopolitiek' noemt: voorbij de werking van de groep en de lokale actie ('micropolitiek'), maar minder omvattend dan strategieën die zich richten op de staat en het kapitalisme ('macropolitiek'). Volgens Hester wordt deze ruimte tussen het 'globale' en 'lokale' verwaarloosd door linkse en feministische auteurs, terwijl juist daar veel mogelijkheden voor verandering liggen. Het lastige aan mesopolitiek, aldus Hester, is dat je er alleen in een concrete activistische praktijk mee aan de slag kunt. Pas als je ziet hoe een technologie als de Del Em concreet wordt opgepakt en doorgegeven, worden de mogelijkheden zichtbaar. Abstracte academische beschouwingen krijgen alleen grip op het macropolitieke en het micropolitieke.

Genderabolitionisme

Ondanks de nadruk op reproductieve technologieën, is xenofeminisme expliciet transfeministisch. Hester ziet geen heil in een feminisme dat zich vastklampt aan genitale of allosomale classificaties om zijn pure revolutionaire subject (de cis vrouw) te bepalen. Ze heeft wel begrip voor het gebruik van strategisch naturalisme ('ik ben zo geboren') door trans activisten, al was het maar omdat het trans mensen helpt om in de huidige samenleving minimale rechten en zorg te krijgen. Toch ziet ze, zoals veel radicale transfeministen, op de lange termijn geen plaats voor gender in een xenofeministische wereld.

Gender was in de westerse cultuur altijd een manier om mensen in één van twee rigide categorieën onder te brengen: man of vrouw. Als vrouw was je empathisch, zorgzaam, gevoelig, zwak, oppervlakkig, passief, artificieel, manipulatief et cetera. En iedereen was heteroseksueel. Deze 'natuurlijke' classificatie is al meer dan honderd jaar aan het afbrokkelen en de laatste tien jaar lijkt dit proces in een stroomversnelling geraakt te zijn. Hester juicht de huidige proliferatie van genders toe, maar ziet een wereld met talloze genders in plaats van slechts twee ('the beautiful blooming of a hundred drop-down menu options') niet als een wenselijk eindpunt van die ontwikkeling. Proliferatie is voor haar een abolitionistische strategie: gender moet uiteindelijk verdwijnen. Xenofeminisme streeft naar een samenleving 'where traits currently assembled under the rubric of gender, no longer furnish a grid for the asymmetric operation of power.' Dat betekent niet dat kenmerken die nu tot 'gender' behoren zouden verdwijnen. Het betekent dat die kenmerken niet meer zouden bijdragen tot een 'sociaal leesbare identiteit'. Eigenschappen en kenmerken die we nu 'mannelijk' of 'vrouwelijk' noemen zouden net zo weinig betekenis bezitten als sproeten of de kleur van je ogen.

Voor mij is dit genderabolitionisme één van de minder sterke kanten van het manifest en van *Xenofeminism*. Niet omdat ik zo gehecht ben aan gender. '*Queer alles*', is mijn favoriete tegeltjeswijsheid. Gender is echter niet alleen maar 'a grid for the asymmetric operation of power', het is ook de ruimte waarin we onze seksualiteit articuleren. Gender kun je niet los zien van seks en is mede daardoor niet zo makkelijk te onderscheiden van sekse als soms wel gedacht wordt. De afschaffing van gender zou een radicale verandering van de menselijke seksualiteit met zich meebrengen (en vereisen). Ons huidige idee van seksuele oriëntatie zou bijvoorbeeld onherkenbaar veranderen. En zo'n nieuwe seksuele revolutie is misschien wel mogelijk en zelfs wenselijk, maar Hester schrijft daar niets over.

Toch kan ik een heel eind meegaan in haar speculaties. Gender zoals we het nu kennen (strikt binair en benauwend) zal misschien wel verdwijnen en plaats maken voor iets dat zelfs voor ons, hoe queer we onszelf ook vinden, vreemd en *xeno* zal aandoen. Die speculaties passen naadloos in de xenofeministische omarming van een vreemde toekomst. Voor mij is dat vervreemdingsethos de belangrijkste bijdrage van het xenofeminisme. Het biedt nieuwe invalshoeken om na te denken niet alleen over technologie, maar ook over de politieke categorie van 'het universele', over migratie en gastvrijheid en over intersectioneel feminisme, waaraan Hester trouwens de nodige aandacht besteedt. De New Yorkse literatuurwetenschapper Andrea Long Chu schreef onlangs over feministische theorie: 'its primary function is to produce in the reader (…) what on Twitter we call a "big mood."' En inderdaad, xenofeminisme: *big mood.*

– door Hanna

Noot

* laboriacuboniks.net

Meer info

Dit artikel verscheen eerder op whysofeminist.wordpress.com.

Geen Kind aan de Kant in Katwijk

Verslag van een demonstratie

Geen Kind aan de Kant is een collectief dat zich inzet voor de rechten van migrantenkinderen die door de staat als ‘uitgeprocedeerd’ en dus ‘uitzetbaar’ worden beschouwd. Deze termen zijn minstens misleidend, omdat deze kinderen en hun ouders vaak nog in procedures zitten die zij in Nederland kunnen afwachten, hun identiteit niet vastgesteld kan worden waardoor zij niet uitgezet kúnnen worden of het ‘land van herkomst’ zeer onveilig is. Het gaat onder andere om grote groepen kinderen uit Armenië, Afghanistan, Iran, Irak en Egypte, om maar een paar landen te noemen.

Deze kinderen en hun ouders worden vastgehouden in ‘vrijheidsbeperkende gezinslocaties’ waar zij in permanente angst leven voor de politie, opsluiting in Kamp Zeist en deportatie naar een land dat zij niet of nauwelijks kennen. Vaak worden wekelijks gezinnen opgehaald uit de locaties. Tussen zes en acht uur ’s ochtends bonkt de vreemdelingenpolitie op je deur en heb je vijf minuten om je tas te pakken en te gaan; gaan naar Kamp Zeist en een land waar je onveilig bent. Regelmatig verhuizen de gezinnen ook gedwongen tussen de verschillende gezinslocaties, verspreid over het land. Het gevolg? Kinderen die geen vrienden meer durven te maken, omdat zij te vaak zijn weggerukt uit hun omgeving zonder afscheid te kunnen nemen of hun vriendjes en vriendinnetjes in stilte hebben zien verdwijnen. De kinderen zien hun ouders lijden onder een eeuwig niets doen (zij mogen niet werken of leren) en de uitputtende gesprekken met de Dienst Terugkeer en Vertrek over hun ‘vrijwillige terugkeer’.

Deze situatie kan jarenlang bestaan. Er zijn op dit moment ruim vierhonderd kinderen in Nederland die hier langer dan vijf jaar verblijven. Voor hen is in theorie de Kinderpardonregeling in het leven geroepen, maar deze regeling is een wassen neus die in de praktijk niet functioneert. De reden hiervoor is het ‘meewerkcriterium’: heel bot gezegd betekent dit dat ouders die niet een briefje ondertekenen waarop staat ‘ik wil terug naar mijn land van herkomst’ niet meewerken aan hun ‘vrijwillige terugkeer’ en daarom niet in aanmerking komen om te blijven. Paradoxaal, vinden wij.

Voor deze situatie proberen wij aandacht te vragen. Onder activisten, maar ook onder een meer mainstream publiek. Op 29 september hebben wij daarom een zeer succesvolle en strijdlustige demonstra-

tie gehouden in Katwijk, waarbij er rond de honderdvijftig mensen uit gezinslocaties aanwezig waren. Een feest van herkenning voor de meeste mensen, die voor een groot deel vaker met elkaar hebben gewoond of zelfs familie waren, maar nu gescheiden zijn omdat zij een half land uit elkaar zijn geplaatst. De kinderen liepen voorop met banners en megafoons waardoor zij onvermoeibaar – zoals kinderen dat kunnen – schreeuwden ‘Hand in hand, geen kind aan de kant!’ en ‘Geen vrouw, geen man, geen kind is illegaal!’. De kinderen lieten zich evenmin tegenhouden door een groepje van twintig extreemrechtse mensen (‘bezorgde Katwijkers’) die ons uitscholden en zelfs bierblikken en een bloempot onze kant op hebben gegooid. Wij voelden ons gesteund door een groepje antifascisten dat eveneens aanwezig was en bereid was deze groep kwetsbare kinderen te beschermen. En de ouders waren daar zeker ook toe bereid. Eén jongen zei nog: ‘Mijn vader laat niemand mij slaan’.

Naast deze antifascisten willen wij Theaterstraat bedanken voor de mobiele geluidsondersteuning en XminY en de Vrije Bond voor de financiële ondersteuning die mobilisatie- en infoavonden en busvervoer voor vluchtelingen mogelijk heeft gemaakt. Zonder de financiële bijdrage van de Vrije Bond en XminY hadden we namelijk niet de zeventig kinderen en ouders uit Emmen kunnen laten overkomen. Ook hadden wij dan in de aanloop naar de demonstratie niet de informatieavonden kunnen organiseren waarbij wij geprobeerd hebben zoveel mogelijk mensen te vertellen over het leven van deze kinderen. Ten slotte bedanken we iwak.nl voor een plek waar we konden eindigen met koffie, thee, koek, brood en muziek.

Hopelijk horen jullie nog vaker van ons, want onze strijd is er een van de lange adem. De gezinslocaties en de levens van deze migrantenkinderen zullen niet snel verbeteren gezien het huidige politieke klimaat. We kunnen ook alle hulp gebruiken. Wil je meer informatie over hoe je kunt helpen of wil je met ons meedoen? Kijk dan op onze website geenkindaandekant.nl of stuur een e-mail naar info@geenkindaandekant.nl.

– door Geen Kind aan de Kant

aankondiging

Pinksterlanddagen 2019

Het lijkt misschien nog ver weg, maar inmiddels is het al weer tijd om te beginnen met de voorbereidingen van de Pinksterlanddagen 2019 in Appelscha! Ook dit jaar komt er weer een vol programma met interessante onderwerpen, workshops, lezingen en ook niet te vergeten: dit jaar is het 100 jaar geleden dat Domela Nieuwenhuis is overleden. Omdat er veel moet gebeuren willen we graag snel aan de slag. Denk je een tof idee te hebben voor een workshop, wil je graag een lezing geven of ergens anders mee helpen, laat het ons weten!

Je kunt ons mailen op: pl@puscii.nl

migratiestrijd

Kroniek migratiestrijd

Zaterdag 30 juni – Mars naar Amerikaans consulaat tegen scheiden gezinnen

Het gelegenheidsinitiatief 'Families Belong Together NL' organiseert een solidariteitsmars naar het Amerikaanse consulaat in Amsterdam, in protest tegen het scheiden en (apart) opsluiten van kinderen van hun ouders onder de regering-Trump in de Verenigde Staten. Er nemen zo'n 500 mensen deel.

Vrijdag 6 juli – Picknick en wake bij Kamp Zeist

De Pop Up Kerk,'De Goede Zaak', de Raad van Kerken (Zeist en Soest) en basisschool Blink uit Culemborg organiseren een solidariteitspicknick en wake bij de gezinsgevangenis op detentiecentrum Kamp Zeist bij Soesterberg. De actie richt zich tegen de dreigende uitzetting van een gezin met drie kinderen naar Oekraïne. Er zijn veel klasgenoten van de kinderen aanwezig. Aan de wake, die de hele nacht duurt, nemen dertig mensen deel.

Zondag 8 juli – Vrouwen Wij Zijn Hier kraken nieuw onderkomen en wijzen naar falend asielbeleid

De vrouwen van het vluchtelingencollectief Wij Zijn Hier kraken het gebouw aan de Reinier Engelmanstraat 1-1 hoog in Amsterdam.

Woensdag 11 juli – Demo 'Laat vluchtelingen niet verdrinken' Den Haag

Een kleine dertig mensen demonstreren in Den Haag bij de ministeries van Justitie en van Buitenlandse Zaken tegen het Europees vluchtelingenbeleid, in het bijzonder de tegenwerking die NGO's met reddingsschepen op de Middellandse Zee ondervinden, waardoor meer vluchtelingen verdrinken. De demonstratie is georganiseerd onder de gelegenheidsnaam 'Stop Fort Europa!'.

Vrijdag 10 augustus – Demonstratie Amsterdam tegen Europees migratiebeleid

Het nieuwe initiatief Seebrücke Nederland organiseert een manifestatie op de Dam, naar aanleiding van de criminalisering van NGO's op de Middellandse Zee: 'Wij zijn solidair met alle mensen die op de vlucht zijn en willen van de Europese politici dat zij zich inzetten voor veilige vluchtroutes, decriminalisering van het redden op zee en een menswaardige opname van diegene die moeten vluchten of al op de vlucht zijn.' Enkele honderden mensen nemen deel.

Zondag 12 augustus – Wij Zijn Hier betrekt pand in Amsterdam-Noord

Een groep van vluchtelingencollectief Wij Zijn Hier neemt de begane grond op Buikslotermeer 9 in Amsterdam-Noord in gebruik. De ruimte stond leeg. De groep schrijft: 'De bed-, bad- en broodopvang is overvol en heeft een wachtlijst en in de Ha-

venstraat zijn alleen mensen met een Dublin claim welkom. We zouden heel graag werken en zelf een huis kunnen huren.'

Vrijdag 17 augustus – Demonstratie voor rechten voor ongedocumenteerde Rotterdammers

Ongeveer twintig mensen lopen in een door Rotterdam United georganiseerde demonstratie van Wijkpark Oude Westen naar gemeentelocatie De Binnenrotte in Rotterdam. Ze dreigen op straat terecht te komen, nu de gemeentelijke bed-, bad- en broodregeling op z'n eind loopt. Naast een slaapplek willen ze met rust gelaten worden door de politie en de kans krijgen zich te ontwikkelen.

Zondag 2 september – Vrouwen Wij Zijn Hier nieuwe buren Femke Halsema

De vrouwengroep van het vluchtelingencollectief Wij Zijn Hier betrekt een leegstaand pand aan de Leidsegracht 5 in Amsterdam, om de hoek bij de aanstaande ambtswoning van de nieuwe burgemeester Femke Halsema. 'Als groep gaan wij door met onze strijd tegen dit op angst gebaseerde politieke systeem dat alle vluchtelingen ontmenselijkt, om onze waardigheid en mensenrechten te behouden.'

Donderdag 6 september – Demonstratie 'Howick en Lili zijn al thuis'

Honderden mensen demonstreren in Den Haag tegen de uitzetting van de Armeense kinderen Lili en Howick. Vrienden en klasgenoten van de kinderen roepen staatssecretaris Harbers op de uitzetting tegen te houden. Nadat de kinderen vlak voor de deportatie onderduiken, besluit Harbers dit op het allerlaatste moment alsnog te doen.

Zaterdag 8 september – Solidariteitsdemonstratie bij deportatiegevangenis Rotterdam

Met veel lawaai en spandoeken uiten ongeveer veertig mensen hun solidariteit met opgesloten migranten in het detentiecentrum Rotterdam The Hague Airport tijdens een door AFA Den Haag georganiseerde demonstratie. Er kan contact worden gelegd met een deel van de vastzittende mensen.

Zondag 9 september – 'Refugees Welcome' picknick in Nijmegen

Een stuk of honderd mensen verzamelen zich onder de Waalbrug voor een door 'Nijmegen tegen Racisme' georganiseerde picknick. Enkele tientallen van hen maken de pijler van de brug schoon zodat de tekst 'refugees welcome', vernield door extreem-rechts, weer zichtbaar wordt. Tegelijk is er ook een groot spandoek geschilderd met diezelfde tekst.

Zaterdag 15 september – Demonstratie 'Een menselijk asielbeleid nu!' in Amsterdam

Ongeveer 300 mensen lopen van de Dam naar het Museumplein om op te roepen voor een menselijk asielbeleid. De door de organiserende coalitie gewenste breedheid wordt weerspiegeld in de nogal gematigde eisen (zoals 'Stop uitzettingen naar onveilige landen en van minderjarigen en hun naasten!') waarvoor de demonstratie gelopen wordt.

Maandag 24 september – Demonstratie in Den Haag tegen deportaties naar Soedan

Het Sudanese Democratic Forum, Solidarity of the Nuba Mountains, Union of the People of Darfur en Committee for Asylum Seekers organiseren een demonstratie bij het Ministerie van Justitie en de Soedanese ambassade tegen de deportatie van twee vluchtelingen naar Soedan. Het is tevens een protest tegen de deportatie en opsluiting van alle Soedanese vluchtelingen in Nederland.

Woensdag 26 september – Demonstratie Katwijk: 'Zet Hayarpi & 400 andere kinderen niet uit'

Honderd mensen protesteren in Katwijk tegen de dreigende uitzetting van drie Armeense jongeren tijdens een door 'De Goede Zaak' en Defence for Children georganiseerde demonstratie. Het gezin zoekt later bescherming in een kerk.

Zaterdag 29 september – Demonstratie 'Vluchtelingenkinderen hebben ook rechten!' Katwijk

Zo'n 200 mensen nemen deel aan de door Geen Kind aan de Kant georganiseerde demonstratie. Daaronder veel kinderen uit de gezinslocaties in Emmen en Katwijk zelf. Veel kinderen vertellen hun eigen verhaal. Een geslaagde en strijdlustige demonstratie, waarbij de demonstranten goed laten horen dat ook de kinderen die in gezinslocaties wonen erbij horen en niet vergeten mogen worden.

Zondag 30 september – Flyeractie tegen sponsoring Thales bij Schouwburg Hengelo

Zo'n tien personen van 'Stop the War on Migrants!' en de lokale Stichting VEDAN staan met spandoeken en flyers bij de ingang van Schouwburg Hengelo, voorafgaand aan een concert. Ze roepen de schouwburg op de sponsorrelatie met wapenbedrijf Thales, een belangrijke profiteur op de grensbewakingsmarkt, te verbreken.

Meer info
no-border.nl
geenkindaandekant.nl

Een herdenking van een korte revolutie in Nederland

In Amsterdam trokken op 13 november 1918 een paar duizend arbeiders, matrozen en soldaten naar de Amsterdamse cavaleriekazerne aan de Sarphatistraat 470. Er brak een schietpartij uit en er vielen verscheidene dodelijke slachtoffers en gewonden. De belangrijkste propagandistische kracht achter deze revolutie was de dichteres Henriëtte Roland Holst.

Zij had tijdens de internationale conferentie van sociaaldemocraten tegen de oorlog in Zimmerwald met Trotski een belangrijke rol vervuld door de uiteindelijke resolutie tegen het oorlogsbeleid van de regerende sociaaldemocraten te formuleren. De resoluties van die conferentie vormden een basis voor de door haar aangevoerde Revolutionair Socialistische Vereniging (RSV), die zich na de Russische Revolutie aansloot bij de communisten. Toen op 9 november de berichten van een Duitse revolutie en de vlucht van keizer Wilhelm II bekend werden, en op 11 november na het bekend worden van een wapenstilstand zelfs Troelstra opriep tot het vormen van soldatenraden, gaf zij daaraan gehoor. Op woensdag 13 november nam de RSV een openbaar initiatief tot verbroedering van arbeiders en soldaten, waarbij enige duizenden mensen zich aansloten. Met groot gejuich werd bij de eerste vergadering in de Handwerkers Vriendenkring een militaire eenheid met hoornblazersmu-

ziek onthaald, die zich bij de beweging aansloot. Allen begaven zich 's avonds naar de Diamantbeurs, die omringd werd door duizenden mensen die juichend het gebeuren klank gaven. Een van de sprekers was Ferdinand Domela Nieuwenhuis, die in zijn aanwezigheid in een rolstoel een afscheid zag aan volksmassa's die in zijn ogen de juiste kant opgingen: 'Nu ik dit beleefd heb, ga ik weg in vrede.' Zelf voerde Henriëtte Roland Holst haar toehoorders verder aan met de woorden 'Vandaag willen wij de macht. Wij willen de oude orde breken en de nieuwe vestigen.' Onder aanvoering van haarzelf en de aangesloten militairen ging de menigte zingend de donkere Sarphatistraat op.

'Wij willen de oude orde breken en de nieuwe vestigen'

Maar de soldaten van de Cavaleriekazerne openden hun poort niet. Integendeel, zij beantwoordden de revolutionaire uitnodiging tot verbroedering met geweervuur. Datzelfde deden later ook de infanteristen van de Oranje-Nassaukazerne die men eerst was voorbijgelopen. Zij versperden nu de terugweg met een eigen vuurlinie dwars op straat. Hierdoor vielen er bepaald meer dan de drie doden en zes gewonden die er de volgende dag in de persberichten werden gemeld.

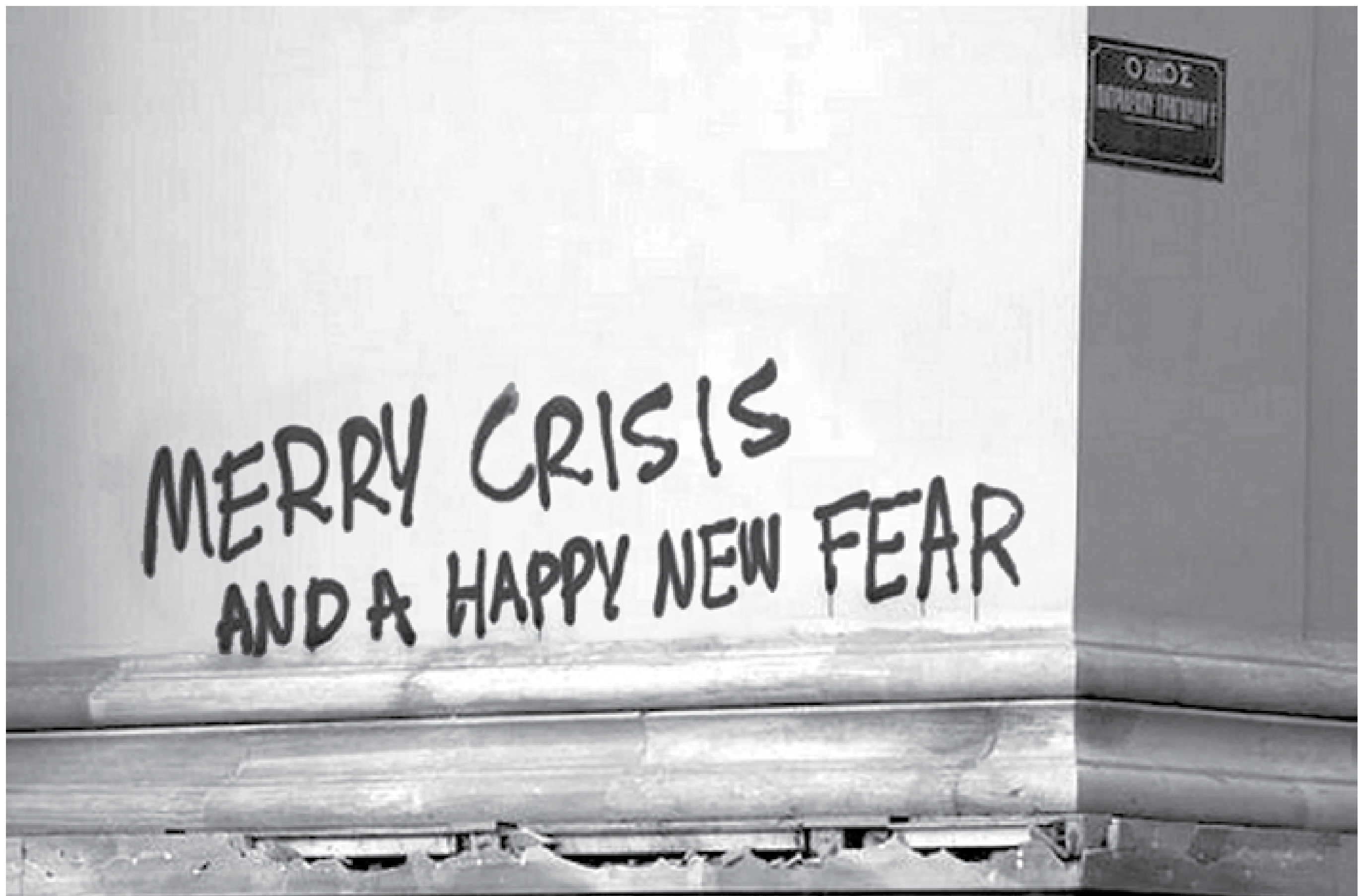
De actie kreeg geen merkbaar gevolg. Een door David Wijnkoop opgeroepen vergadering op de Dam, waar een algemene staking zou worden voorbereid, trok slechts een honderdtal personen in een door miliciens en vrijwillige landstormers bezette stad.

In de indertijd bestormde kazerne is nu de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten gevestigd. Daar heeft men honderd jaar later, afgelopen november, de revolutiepoging van 13 november 1918 herdacht. De ingang werd versierd met Nederlandse tekst van de Internationale, die immers door Henriëtte Roland Holst is vertaald. De bibliotheekruimte bevat een kleine tentoonstelling van documenten en afbeeldingen over de Amsterdamse revolutie en Henriëtte Roland Holst. Alles tezamen reden voor een gezellige bijeenkomst. Helaas was een monografie van Dennis Bos over de gebeurtenissen in 1918 nog niet ter perse gegaan. Men moest het bij de herdenking doen met Elsbeth Etty's biografie *Liefde is heel het leven niet, Henriëtte Roland Holst 1869-1952* (Uitgeverij Balans, 1997).

Wij hebben samen de Internationale gezongen.

– door Jan Bervoets

December

Hallo allemaal,

Numero vier van de Buiten de Orde is er inmiddels. Dit had je al gemerkt maar ik heb op dit moment geen idee wanneer deze precies uitkomt. Hopelijk in elk geval begin december. Daar gok ik op. Anders heeft dit stukje minder zin, maar is daardoor niet minder gemeend.

De Decembermaand. Ha! Wat een ellende.

Het lijkt alsof je alle al dan niet opgedrongen 'gezelligheid' van een heel jaar in een maand dient te proppen. Ik ben al niet zo'n gezelligert. Veel idealistisch ingestelde mensen zijn dat niet. Er is simpelweg veel te veel onrecht en ellende in de wereld. Ik vind het in het winterse donker dan ook extra moeilijk om mijn montere strijdbare zelf te blijven. Terwijl ik naar hypocriete liedjes over vrede op aarde moet luisteren en vooral maar gemaand wordt te consumeren zakt de moed mij af en toe in de schoenen. Maar goed, er zijn altijd wel lichtjes. (Ik bedoel niet die in een winkelstraat.)

Ik ga eens even flink zeuren in de hoop mezelf en anderen op te beuren. Is dit niet iets voor jou dan is dat prima, dan heb ik het niet voor jou geschreven.

Een kindervriend verpakt als dode bisschop bijt de spits af. Zijn beroep lijkt mij wel wat; beetje je baard laten staan, een groot boek lezen en in Spanje kruimels uit die baard halen. Zwaaiend de dag doorbrengen terwijl andere mensen het 's avonds met één schoen moeten doen. Valselijk wordt er door sommigen beweerd dat dit een kinderfeest is. Dat je hier nooit, maar dan ook nooit aan mag komen. Uit zeer betrouwbare bron heb ik echter vernomen (kinderen) dat hij niet eens bestaat. Sprookjes zijn sprookjes, dus doe wat je wil. Omdat je elke vorm van racisme afkeurt; denk aan de pepernoten! Niemand kijkt raar op wanneer je daarmee gooit (keilt) en kom je in de problemen dan eet je ze ter plekke op. Perfecte munitie.

Door naar het volgende feestje. De bodem van je portemonnee komt in zicht, vaak al halverwege de maand. Je dient je geld continu in de bodemloze feestput te gooien. Waar de commercie doet alsof je je familiebanden aanhaalt spek je ondertussen niets anders dan een (niet solidaire) kapitalistische kas. De Libelle helpt ook niet mee. Voor mensen met een kleine beurs komen ze met fucking zelf maak ideetjes… wel eens zelf rozenbotteljam gemaakt ? Ik wel. Uren bezig, klein potje jam, nooit opgegeten door mijn oma. Leuk om te doen wanneer je dat leuk vindt, maar zelfs dat voedt alleen maar ideeën over meedoen en mee moeten. Anders hoor je er niet bij.

Het beste wat ikzelf te geven heb is mijn tijd. Schaars goed, vol belangstelling, graag aan sommigen gegeven. Sommigen dan.

Kerst arriveert. Met een baby, pratende dieren en meer te vreten dan je schaamteloos weg kan bunkeren. De overvloed maakt eer-

der dat ik mij juist nogal schaam. Hopen maar dat je achter een (plantaardige?) dis kunt schuiven zonder te faken dat je echt blij bent om die mensen te zien. Een kerstgedachte heb ik ook al niet, want wat is die nou helemaal waard.

Er is wel iets wat ik wil delen, wat daar een beetje op lijkt. Eigenlijk is dit het onderwerp waar ik over had willen schrijven; dat is niet gelukt. Jammer dan. Ik doe het nu op deze manier.

Zoek je een lichtje waar je misschien meer aan hebt dan die in de boom?

Het Kerstbestand van 1914 tijdens de Eerste Wereldoorlog. En de Kerstbestanden daarna. Er zijn mooie verhalen, prachtige boeken en heldere informatie op het internet beschikbaar die je helemaal zelf uit kunt zoeken! (Ik wil wel helpen, daar niet van.)

Even heel kort; ergens besloten de soldaten in de loopgraven even niet meer te vechten met Kerst. De vijand bleek geen vijand maar iemand die daar ook liever niet lag te schieten en te creperen. De levensomstandigheden – nog los van de oorlog – waren afschuwelijk. Ze hielpen elkaar om hun gezamenlijke doden weg te tillen en hebben in barre ellende vuurtjes gestookt, eten gedeeld en zelfs voetbal gespeeld. Het is niet duidelijk welk land die partijtjes won. Duitsland zegt Duitsland.

Er waren op verschillende plaatsen in verschillende jaren Kerstbestanden. De legerleiding werd hier uiteraard razend over. Die besloot dat soldaten die weigerden op hun 'vijand' te schieten door eigen gelederen onmiddellijk moesten worden gezien als deserteurs. Die werden doodgeschoten. Sommige Kerstbestanden duurden een paar uur. Andere duurde vele dagen omdat de mannen aan beide kanten weigerden de wapens weer op te pakken. Erg bijzonder en de moeite waard om meer over te weten te komen.

Na Kerst is er een feest dat dier en mens soms schrik aanjaagt. Mijn schrik zit in de dronken mensen die je willen zoenen. Dit moet gebeuren om twaalf uur. Wie weet wordt ik nog eens een prinses. Meestal zit ik op de wc. Vast niet zo klef bedoeld allemaal, maar ja. Prettig en minder prettig aan mensen is dat het overgrote deel van de goedbedoelde mensheid het allemaal ontzettend graag goed wil doen. Dit pakt jammer genoeg meestal onevenwichtig, desastreus of bepaald niet fraai uit. Ook op microniveau. Wil je oprecht je excuses maken omdat je een lompe zak hooi was? Echt tien kilo afvallen? Neem er dan verdorie dat hele jaar voor. Of schik je in je nurksheid. Wees een revolutionaire sportieveling op sokken. Kan jou het schelen.

Vuurwerk, dat wens ik je! Elke interpretatie mogelijk.

Dat je maar hoe dan ook goed door de Decembermaand mag rollen.

Dat je in lief en lef al de jouwen kan begroeten, hopelijk in actie.

Dat je mag leven met een droge zakdoek en je mouwen opgestroopt.

Dat je mag weten dat er altijd mensen naast je staan, niet voor of achter je.

Dat je wijs genoeg bent om altijd te strijden voor iets wat je belangrijk vindt.

Dat je 'dom' genoeg bent om daarin koppig te volharden.

Kun je je vijandbeeld opzij zetten en gezamenlijk barre omstandigheden overbruggen? Tuurlijk. Dan… kan ik altijd iemand voor je vinden om mee te voetballen.(Zie Kerstbestanden en check ze uit!)

Gegroet,
Booswicht

Idlib, een stad om tijdens Kerstmis aan te denken

Een update over het laatste bolwerk van verzet

Vanaf vrijdag 14 september ligt de stad Idlib, algemeen erkend als het laatste bolwerk dat niet aan Assad onderworpen is, onder dreiging van een coalitieaanval van Assad, Rusland en Irans Hezbollah. Er waren op donderdag 6 en vrijdag 7 september vatenbommen op medische posten afgeworpen om ziekenhuizen uit te schakelen, wat als dreigement moest dienden. Maar op die bewuste vrijdag liet Assad een verzoeningsbrief uitgaan waarin hij het district Idlib tot overgave uitnodigde. Als antwoord hierop is de bevolking in de stad en alle steden en dorpen eromheen de straat opgegaan met de leuze 'wij kiezen voor verzet' en 'Assad moet aftreden'. Deze status quo duurt nu al een maand. Sindsdien ontvangen ook anarchisten oproepen tot steun en mijn artikel is een oproep om daar positief op in te gaan en de twijfel die daartegen bestaat opzij te zetten.

Ik baseer dit standpunt op berichten van Leila Al-Shami, coauteur van *Burning Country: Syrians in Revolution and War* (2016), een anarchistische geschiedenis van de Syrische revolutie, die al eerder in *Buiten de Orde* besproken is (2016/4 en 2017/1) en dit jaar een tweede aangevulde druk beleeft. Het vervolg van deze uitgave vindt men op Leila's blog: leilashami.wordpress.com.

Daarop wordt nadrukkelijk beschreven dat hier sprake is van een democratische volksrevolutie op basis van een radensysteem. Deze democratie is in wezen even libertair als het communalisme van de TEV-DEM van Rojava/Noord-Syrië. Een bewijs daarvan kan men afleiden uit het feit dat gevluchte radencommissarissen uit Raqqa in het bestuur van het door de Koerden veroverde Kamishli zijn gezet en dat later in Manbij het radenstelsel is hersteld. Maar laten wij terugkeren naar Idlib zelf.

De stad Idlib kent nu drie miljoen inwoners, waarvan de helft uit vluchtelingen bestaat. Dat is minder dan Aleppo of Damascus, maar toch een indrukwekkende massa. Formeel wordt zij geregeerd door Hay'at Tahrir al-Sham (HTS), de huidige benaming van Al-Nusra. Zij vormen de militaire macht, nadat zij op 23 juli jongstleden hun salafistische concurrenten Ahrar al-Sham gewapenderhand ver-

'Wij kiezen voor verzet'

dreven hadden. Maar HTS noch Ahrar al-Sham zijn erin geslaagd de bevolking aan zich te onderwerpen of ergens voor te rekruteren, laat staan één of andere 'sharia' van bovenaf in te voeren. Als vrouwen worden opgepakt door de islamistische zedenpolitie Sawid Al Khayr wegens 'zedeloze' hoofdharen of omdat ze in een bus met mannen zitten, worden ze door menigten ontzet. Als HTS weduwen een man als 'voogd' (mahram) wil opleggen komt de wijk in verzet. Want HTS zal erin moeten berusten dat ze weinig macht heeft in de meerderheid van de regio's en wijken van Idlib, waarbij de werkelijke macht bij de democratische raden berust. En dat geldt ook voor de zogenaamd gematigde rebellen van Ahrar al-Sham, die voor hun bewapening bij tijd en wijle Westerse – naar onlangs in september bleek ook Nederlandse – regeringssteun genoot. Zij kennen doodseskaders, geheime rechtbanken en zijn berucht geworden door de ontvoering en permanente verdwijning van leiders van de vrouwenbeweging in Douma en Ghouta, waar zij voor Assad hadden gecapituleerd.

Er is een nieuwe, anti-nationalistische Syrische natie aan het ontstaan

De regio Idlib kent meer dan 350 revolutionaire raden, die zich dus allen verzetten tegen verovering van de regio door Assad. Daarvan is 77 procent anti-salafistisch en weigert 73 procent samen te werken met salafistische raden. Nagenoeg alle raden hebben zich uitgesproken tegen het contra-revolutionaire karakter van HTS. Vierhonderd radenactivisten komen regelmatig als gedelegeerden bijeen in het al-Idlibi-huis, om gezamenlijk campagnes en demonstraties te organiseren. Er zijn alternatieve organen als de Bond van Revolutionaire Bureaus, waar voor het merendeel vrouwen werken.

Ook de White Helmets hebben hier hun thuis gevonden; zij hoeven nu geen Al-Nusra-lintjes meer te dragen om bescherming te zoeken; zij kennen nu ook een prominente vrouwenafdeling en zijn nu ook deel van de democratische kant van de dubbelmacht geworden zonder dat ze door Al Nusra worden besmet.

Sedert de massademonstraties van 14 september lijkt het relatief stil te zijn gebleven. De afwijzing van Assads verzoeningsbrief ging gepaard met berichtgeving over de wijze waarop een dergelijke verzoening in Homs, Daraa en in het pas veroverde Ghouta werd uitgevoerd. Per wijk vonden daar stelselmatig razzia's plaats met arrestaties en gevangenzettingen, waarbij men kon verwachten dat de gevangenen hetzelfde lot zouden ondergaan als de honderdduizenden die op Assads bekend gemaakte dodenlijsten staan gepubliceerd. Of weerbare mannen of vrouwen werden met deze dreiging gepresst om dienst te nemen in Assads leger en zo hun kameraden te vervolgen dan wel in Idlib te doden. Deze praktijken werden door de demonstraties in Idlib en door de berichten van de revolutionaire Radio Fresh FM zo flagrant aan de kaak gesteld dat zij de Russische bondgenoot in verlegenheid moeten hebben gebracht. Rusland aarzelt de beruchte luchtsteun aan Assad te verlenen waarmee zij al eerder samenlevingen hadden ontwricht. Een dergelijke vorm van 'terrorismebestrijding' dreigt nu al te zeer op genocide te lijken van een tiran die zijn eigen bevolking fysiek kwijt wil, omdat zij zijn persoonlijke economie en die van de Ba'ath-partij in de weg staat. Wil Poetin nog meewerken aan de hegemonie van Assads 'alawitische' kaste in oud-Assyrische stijl – maar met moderne vernietigingswapens en ten koste van bloedbaden van principieel ongewapende menigten die het schandaal van Sharpeville in het 'blanke' Zuid-Afrika van weleer op honderdvoudige wijze dreigen te overtreffen? Het 'terrorisme' is namelijk duidelijk niet meer bij machte de bevolking te onderdrukken en zo zijn tegenstanders moreel voordeel te bieden om dit soort zaken te verantwoorden.

Dus blijft het stil in het belegerde Idlib. Rusland en Turkije hebben op 17 september een gedemilitariseerd cordon rond Idlib afgedwongen. Dat wil waarschijnlijk niet zeggen dat er niet zo nu en dan een Syrisch vliegtuig met vaten dood en verderf zijn lading op woongebieden laat vallen, zoals Turkse vliegtuigen dat nu in Noord-Syrië doen met incidentele bonnen op Kobani en Manbij. Op 27 november werd een woning door Syrische mortiergranaten verwoest. Maar de gemeenschap zal daardoor niet ontwricht raken. Zij houdt in ieder geval stand totdat het kerstfeest zal worden gevierd. Maar die stilte zou moeten worden verbroken omdat op veel grotere schaal dan in dit blad bekend zou moeten worden gemaakt wat er in Idlib werkelijk leeft en werkelijk gebeurt.

Een dergelijke verzoek zouden we is met name moeten richten op kameraden die zich solidair verklaren met Noord-Syrië (voormalig Rojava), waar de libertaire beweging van het democratische communalisme zich probeert te handhaven tegen het isolement dat haar door de omringende dictaturen wordt opgelegd. Want er kan niet meer worden verzwegen dat tegelijkertijd met de totstandkoming van Rojava over heel Syrië een brede radenbeweging is ontstaan die zich tegen de staat heeft gekeerd en op gelijke wijze naar een nieuwe maatschappij streeft als door Rojava wordt geproclameerd. Alleen wordt de roep van deze zich organiserende massa's overstemd door bombardementen en ander wapengeweld van opportunistische tirannen. Het 'Vrije Syrische Leger' waarvan men in Syrië hoopte dat zij gewapende geestverwanten zou leveren, bleek voor het merendeel uit antidemocratische *maraudeurs* te bestaan, deels met een islamistisch masker, maar van hetzelfde karakter als het regime van Assad. Daartegen moesten de revolutionaire massa's voor het grote merendeel ongewapend zien te overleven, maar niettemin bestaan ze nu al bijna acht jaar. Er is een nieuwe Syrische natie aan het ontstaan, die *anti-nationalistisch* is en massaal bereid om zich als een maatschappij van communes tegen de staat te organiseren. Dat doen ook de Syrische vluchtelingen in Libanon, die ingeklemd zijn tussen Hezbollah enerzijds en een pro-Assad of pro-Saoedische regering anderzijds: zich organiseren in productieve associaties met eigen communale raden, die zich niet laten 'integreren' in een landspolitiek van geopolitieke controversen. Zij hebben zich verbonden tot de vorming van een NGO die in verbinding staat met Syrische vluchtelingen in Europa en de onderlinge steun organiseert als een vorm van wederzijdse hulp, de Union of Relief and Development Associations (URDA), en steun geeft aan democratische bewegingen in het thuisland.

Er bestaat echter een scheidslijn tussen de Syrische democraten en de beweging van de Noord-Syrische Federatie, waarvan de Koerdische Rojava-aanhangers de voornaamste vertegenwoordigers zijn in Nederland. Deze scheidslijn tussen geestverwanten zou moeten worden opgeheven, omdat beide groeperingen hetzelfde willen. 'Hun strijd onze strijd – internationale solidariteit': deze tot verslijtens toe uitgeroepen demonstratieleuze kan niet anders worden toegepast in het geval van de revolutie van Rojava dan in dat van de Syrische revolutie zoals die zich nog manifesteert in Idlib.

– door Jan Bervoets

De verwoestende bosbranden zijn een misdaad van staat en kapitaal

Een aanklacht door de Anarchistische Politieke Organisatie Griekenland

Op 23 juli ontstonden er in Attica in Griekenland bosbranden die vijf dagen later de stad Mati bereikten. Er vielen 88 doden. Tegelijkertijd begon er een tweede bosbrand nabij Penteli, waar mijnondernemers concessies hebben aangevraagd. Evenals in de nabije Balkangebieden zijn natuurgebieden vaak prooi van speculanten op het gebied van mijnbouw, die er belang bij hebben dat ze in natuurgebieden mogen opereren. Bovendien zien andere speculanten mogelijkheden voor stadsuitbreiding van Athene. De Anarchistische Politieke Organisatie (APO) stelt de staat en het kapitaal verantwoordelijk voor de verwoesting van de natuur en van oorspronkelijke dorpsgemeenschappen en mobiliseert de bevolking daartegen. Dit is haar manifest.

De gebeurtenissen waarvan we de afgelopen dagen in Attica getuige zijn, zijn bepaald gruwelijk en zij brengen woede en verdriet teweeg. De branden die op veel verschillende plaatsen uitbraken hebben een slachtveld aan doden achtergelaten met honderden verbrande hectaren bos. Hele woonbuurten werden in de as gelegd, waardoor de totale kosten aan verwoesting van sociale betrekkingen en het milieu onschatbaar werden.

Vanaf het allereerste ogenblik proberen de staat en de media het beeld van een 'nationale ramp' voor te schotelen die is teweeggebracht door een 'buitensporige bedreiging' die het politieke en sociale leven wil destabiliseren. Tegelijkertijd houden zij deze tragedie beperkt tot een onderwerp van politiek getouwtrek tussen regering en oppositie over de gevolgen voor het bestuur. In ieder geval kunnen deze krokodillentranen de misdadige verantwoordelijkheden en de antisociale rol van het staatsmechanisme niet verhullen. Evenmin als in het geval van de verwoestende overstromingen in Mandra en tien jaar geleden de moorddadige branden in Elia en Euboia.

Al vele decennia heeft de staat iedere vorm van sociale zelforganisatie tegen de elementen van de natuur vernietigd. Daarna heeft zij in de plaats daarvan ter wille van haar eigen belangen uitdrukking gegeven aan haar onvermogen, haar zwakte en zelfs haar onwil om iets te doen aan de consequenties van haar eigen karakter, haar structuur en haar oriëntatie, namelijk om iets te doen aan de gevolgen van deze natuurlijke of door de mens teweeggebrachte verwoestingen. Daardoor laat ze de maatschappij voor de ernstige gevolgen opdraaien. En dat terwijl het werk van sociale betrokkenheid (werk ter voorkoming van brand, overstroming en ter bescherming tegen aardbevingen) voordurend wordt ondergefinancierd, maar tegelijkertijd het bruto nationaal product wordt verspild aan militaire uitrusting. Dit kan alleen maar als schandalig worden gekwalificeerd, vooral in een land dat vele malen getroffen is en waarin de dreigingen en de gevaren reëel en bekend zijn.

Dat de tragedie niet groter is geworden komt door de zelfmotivatie en solidariteit van de bevolking

De tragische gebeurtenissen die ons verbijsteren en ons verdrietig, ja zelfs woedend maken zijn geen onfortuinlijke incidenten of excessen van het systeem. Zij zijn onvermijdelijk en vormen de alsmaar toenemende schade die aan de globale natuur en aan de maatschappij wordt toegebracht door de grote en kleine belangen die voortkomen uit het systeem zelf en natuurlijk door die belangen worden gesteund. Meer specifiek is het gebied van West-Attica gedurende meer dan dertig jaar een terrein voor meedogenloze speculaties geworden, als gevolg van de verstikkende druk van de voortdurende expansie van Athene die door de politiek van de staat en het kapitaal wordt bevorderd. Bovendien is het nu een bevoorrechte woonomgeving voor de hogere en middenklassen en een winstgevend terrein voor de ontwikkeling van de toeristenindustrie, kortom: een Eldorado van het kapitaal in de bouw, het vastgoed en de handel.

Dus is het geen ongelukkig toeval dat er om hun doel te bereiken in de laatste dertig jaren honderden branden hebben gewoed, te weten in de voorheuvels van het gebergte Ymittos en in de aangrenzende kustgebieden rond Penteli, en dat er omvangrijke wouden tot niets zijn gereduceerd. Dat is gebeurd om hele gebieden te ontbossen en te veranderen in ruimten voor allerlei exploitatie en voor de ontwikkeling van allerlei soorten ondernemingen en om ze geleidelijk te betrekken in de stadsplanning. Onder deze omstandigheden zouden tragische gebeurtenissen als op maandag 23 juli 2018 in veel andere gevallen hebben kunnen plaats vinden en mogelijk in de toekomst opnieuw. Deze moorddadige brand was niets meer dan alweer een van de honderd branden die in het gebied waren uitgebroken, maar die ditmaal in een dicht bevolkt bosgebied onbeheersbaar werd.

Het is belangrijk hier aan te tekenen dat het vuur dat hier uitbrak ondanks de toename van de sterke wind in dat gebied in geen geval een 'exorbitante bedreiging' was – zoals de premier schaamteloos verklaarde om de omvang van de humanitaire ramp te rechtvaardigen. Hij imiteerde daarmee de belachelijke verklaring van Polydiuras in 2017, die sprak van 'een gebruikelijke wind'. En dat was waarom de richting van de wind stabiel was en een van de branden voorspelbaar en het gebied dat was afgebrand min of meer beperkt was.

Het vuur begon onderaan de heuvels van Penteli in een gebied van laag struikgewas, zoals het in het recente verleden ook al had gebrand, het ging oostwaarts een bosgebied in, waarbij het het grootste gedeelte van het dorp Neos Voutzas in de as legde, waarbij doden achterbleven. Toen ging het verder naar een dicht woudgebied richting Mati en naar het strand. De enige brandgang in deze route, waar op de grond kon worden ingegrepen om het vuur een halt toe te roepen is de Marathonaslaan. Maar vanaf het allereerste moment van de brand was het duidelijk dat die niet op de Maratonaslaan kon worden gestopt. Hetzij door de zwakte van het brandweermechanisme van de staat, hetzij door de extreme weersomstandigheden, daarna zou ze voortgaan in een bewoond bosgebied met veel bezoekers en daarmee duizenden mensenlevens bedreigen. Daarom is het onbegrijpelijk dat, toen het al vroeg in de middag bij de staatsorganen bekend was dat het vuur in bewoonde gebieden zou toeslaan en dat er geen manier was om zijn voortgang tegen te gaan – wat zij overigens met brandweermiddelen niet eens hadden geprobeerd! – die staatsorganen geen enkele poging deden om de stad Mati te evacueren of de bewoners zelfs niet op het laatste ogenblik in te lichten over wat er stond te gebeuren. Bovendien werd er door het staatsapparaat niets ondernomen om boten te charteren om honderden mensen te redden die de zee in werden gedreven om aan het vuur te ontkomen. Dat gebeurde pas enkele uren later, toen veel mensen het leven hadden verloren.

Diverse afzonderlijke factoren, zoals de structuur, het gebrek aan planning voor brandbeveiliging in een bewoond gebied en aan planning voor redding en evacuatie, de verkeerde verkeersregeling, het gebrek aan bosbescherming enzovoort, die aan de ramp hebben bijgedragen en die de publiciteit hebben gehaald, brengen het onvermogen en de onverantwoordelijkheid van de staatsmechanismes aan het licht. Ook laten ze zien hoe een misdadige doof-

pot de kleine of grote private belangen dient, en hoe deze factoren de verwevenheid van deze factoren met deze belangen. Maar bij al die mislukte 'noodplannen' van de staatsorganen en het onvermogen om die uit te voeren, brengen de nachtmerries zoals ze hebben plaats gevonden en hierboven zijn beschreven op de meest gewelddadige en ingrijpende manier het verregaande antisociale karakter aan het licht van de staat die in een moment van een grote sociale crisis, toen duizenden mensen in gevaar waren, geen enkel blijk gaf van inzicht of reactievermogen om zoveel mensen in te lichten of te redden. Integendeel, zijn inertie droeg bij aan de desoriëntatie, het valse vertrouwen en de inactiviteit van de bewoners en de bezoekers van het gebied tegenover de naderende verwoesting, met tragische gevolgen. En dat die tragedie niet groter was geworden komt door de zelfmotivatie en de solidariteit die de bevolking ontwikkelde voor de bedreigden en iedereen die kwam helpen. Vanaf het allereerste begin was de staat een kille toeschouwer van het menselijke drama van buitenaf, georiënteerd op het managen van de politieke kosten van de gebeurtenissen, het toedekken en het afschuiven van de verantwoordelijkheden en het beheersen van de uitbarstende sociale woede om de brandende troep en de doden die de door gentrificatie ontstane vuurzee van staat en kapitaal achterlaat.

In het geval van West-Attica had de brand die daar ook op 23 juli uitbrak, waarbij een groot bosgebied en veel huizen van het dorp Kinetta en de aangrenzende dorpen afbrandden, gelukkig zonder één menselijk slachtoffer, fundamentelere oorzaken. De plaats waarop de brand in de Geraneiabergen uitbrak en het gebied dat afbrandde zijn bestemd om een wingebied te worden voor bauxietmijnen door het bedrijf Mutilinaios. Een paar maanden geleden heeft de Anonieme Mijnbouwmaatschappij Delfoi Dostomon A.M.E. een concessie aangevraagd voor een gebied van 50.000 vierkante kilomter in het Geraneiagebergte, wat door de plaatselijke gemeenteraad om sociale en milieuredenen was afgewezen, onder meer wegens het bosachtige karakter van het gebied. Het is een oorlog tegen de natuur en tegen de maatschappij, en het is een essentieel facet van het systeem, evenals de mensenoorlog die grote gebieden in de wereld verwoest.

In een stelsel van verwoede klassenuitbuiting en aanvallen op de maatschappij en de natuur is de verwoesting door brand een gevolg van het misdadige beleid van de staat en het kapitaal, een resultaat van het karakter van het sociale, politieke en economische systeem – moorddadig voor mensen en verwoestend voor de natuurlijke wereld – dat in naam van 'ontwikkeling' en winstbejag niet aarzelt bergen, meren en rivieren te vernietigen om ze om te zetten in industriegebieden, om hele dorpen onder water te zetten en kanker te verspreiden over de bevolking, om woongebieden in vuilnisstortplaatsen te veranderen, om het ecosysteem te plunderen. In deze strategie zijn de branden een heel gewone manier tot verwaarlozing en vernietiging van de natuurlijke omgeving om die later uit te buiten en te kapitaliseren, door mijnbouw, casino's, appartementen en toerisme… We moeten vaststellen dat vandaag de wederopbouw van het politiek-economische systeem wordt gekarakteriseerd door een aanval zonder weerga op de maatschappij en de natuur, waarvan de reusachtige uitverkoop van de openbare natuurlijke hulpbronnen en gebieden aan het privé-kapitaal, dat door de Griekse staat onder voogdij van de Europese Unie en de Europese Centrale Bank wordt uitgevoerd een basisfactor is.

Tegelijkertijd laat wereldwijd de verwoesting van het milieu en de dramatische klimaatverandering zien dat de relatie tussen de mensen en de natuur, een relatie gebaseerd op overheersing en uitbuiting, een grenspunt heeft bereikt. Dit alles bevestigt het totale bankroet van het hele politieke, sociale en culturele systeem dat men aantreft in de sociale klassenstrijd en de agressie tegen de natuur en de maatschappij. Een heel karakteristiek voorbeeld is de ramp die werd veroorzaakt door de orkaan Katrina in New Orleans in 2005 met meer dan 1800 doden, de meesten gekleurd – veel daarvan werden door de politie en door militaire operaties wegens ordehandhaving in de stad gehouden – en honderdduizenden daklozen als gevolg van de onverschilligheid van de staat en haar vijandigheid tegenover hen. Zoals het Republikeinse parlementslid Richard Baker toen cynisch verklaarde: 'We finally untangled with the issue of social housing in New Orleans. We couldn't do it, but God did it'. ('We hebben eindelijk het sociale huisvestingsprobleem in New Orleans opgelost. Dat konden wij niet, maar God wel.') Dus maakte de staat goed gebruik van deze vernietiging voor de uiteindelijke verhuizing van het grootste aantal niet-blanke mensen in de staat. Ook was het een kans voor de kapitalistische ontwikkeling, de herstructurering en de verandering van de stad, gebaseerd op handelsactiviteiten en de winsten van het kapitaal. 'I believe that now we can start from the beginning. This blank page reserves us great opportunities' ('Ik geloof dat we nu vanaf het begin kunnen beginnen. Deze witte bladzijde geeft ons grote kansen'), zei de grootste projectontwikkelaar Joseph Canizaro. Op dezelfde manier zijn de brand die nagenoeg 12.000 vierkante kilomer bos en nederzettingen in Oost-Attica verwoestte, de brand in het Geraneiagebergte, die in Kinetta en veel meer gevallen voor het systeem van staat en kapitaal 'gelegenheden' voor uitbuiting en ontwikkelingen om zaken te doen.

Conclusie: de oplossingen voor de verdediging van het leven, de mensheid en de natuur tegen de dreigende verwoesting en de verschillende manieren van dood en vernietiging, die het systeem van staat en kapitaal ons aanbiedt en die zich als onvermijdelijke consequenties van 'de vooruitgang' voordoen kun je niet vinden in het systeem zelf maar juist in zijn volledige vernietiging – voordat dat zelf optreedt en alles verwoest. De kleinschalige maar dappere strijd en het verzet dat vandaag plaatsvindt (van Leukimmi in Korfoe, Epiros en Noordoost Chaldiki, tot in Agrafa en Acheloos) tegen de totale vernietiging, die de aarde, de lucht en het water bevuilt, de oerwouden verbrandt en het wildleven doet verdwijnen, terwijl ze tegelijkertijd de plaatselijke maatschappijen vernietigt, zijn bolwerken voor het voorkomen en het uitstel van deze vernietiging en voor de verdediging van alles wat kan worden gered, zoals bergen, bossen, kunsten, rivieren, meren, dieren en vogels. Maar deze strijd moet ook een keerpunt zijn voor een alles brekend ontwaken en een terrein voor dieper en meer bewuste radicale kritiek en strijd tegen de staat en het kapitalisme dat de menselijke maatschappijen en de natuurlijke wereld wil wegvegen.

Het is ook erg belangrijk om iedereen te steunen die hulp nodig heeft en de opkomst van wederkerige hulp als de meest belangrijke menselijke waarde, de zelforganisatie als een praktijk die de staat, de antisociale instellingen en het hypocriete gedrag van politieke spelers van allerlei slag zal overwinnen.

– door Anarchistische Politieke Organisatie – federatie van collectieven

vertaling: Jan Bervoets

boekbespreking

Feminisme voor mannen

Feminisme is niet alleen goed voor vrouwen maar ook voor mannen. Na jarenlang intensief met dit thema bezig te zijn geweest heeft Jens van Tricht zijn ideeën en ervaringen erover gebundeld in een voor een breed publiek toegankelijk boek. Het onderwerp lijkt nieuw, en dat is eigenlijk triest, want in de jaren tachtig waren er al mannenpraatgroepen en was er sprake van een 'mannenbeweging', wat een vriendin van mij in die tijd de gemene opmerking ontlokte: 'Ha, ze proberen het óók'. Maar het was natuurlijk hartstikke goed, want het was en is nog steeds hard nodig dat mannen feminisme gaan zien als iets dat óók met hen te maken heeft, niet alleen als bevoorrechte of als onderdrukker, maar ook als direct belanghebbende, omdat (in de woorden van Jens) feminisme erop gericht is 'ons van het patriarchaat te bevrijden zodat we ons allemaal als mens – in plaats van als man of vrouw – kunnen ontwikkelen.'

Eind jaren negentig meldde Jens zich aan bij Vrouwenstudies aan de Universiteit van Amsterdam. Daar hing een poster op de deur met de tekst: 'Waar blijven de mannen bij Vrouwenstudies?' Hij was er niet de enige man, maar wel een van de zeer weinigen. Saskia Poldervaart (anarchistisch feministe en docent genderstudies, helaas overleden in 2011) ontving hem met veel enthousiasme. Hij kreeg door die studie in de buitenwereld regelmatig te maken met vooroordelen, hij zou wel homo zijn, een moederskindje, zijn mannelijkheid onderdrukken, en zelfs een verrader zijn van de eigen soort.

Het feminisme is voortdurend in verandering en Jens volgt die ontwikkeling op de voet, sterker nog, hij bouwt er bewust van zijn positie als man (bovendien wit en hetero) aan mee. 'Het nieuwe feminisme van de eenentwintigste eeuw is "intersectioneel". Het verbindt en overstijgt de traditionele scheidslijnen van sekse, etniciteit, seksualiteit en klasse.' Net als vrouwen verhouden mannen zich 'op heel verschillende manieren tot seksisme, racisme, economische gelijkheid et cetera.' Een voorbeeld: 'Wanneer een witte, Nederlandse man zich misdraagt tegenover vrouwen, wordt hij als een uitzondering gezien; wanneer een gekleurde man hetzelfde doet, wordt hij gezien als exponent van zijn hele groep.'

Het boek van Jens van Tricht is prettig geschreven en biedt een hoopvol perspectief voor iedereen: elk mens is vrij zich te ontwikkelen naar behoefte, los te breken uit aangeleerde patronen. Dat is niet alleen in het belang van elk individu. 'Als kleinste eenheid van de samenleving moeten we zelf veranderen als we de wereld willen veranderen. We kunnen geen fundamentele vragen stellen over kapitalisme, democratie, milieu, rechtstaat, veiligheid en eerlijk delen zonder tegelijkertijd te onderzoeken hoe we ons hiertoe als mens verhouden.' Vanuit die gedachte ('hoe werk je vanuit persoonlijke verandering aan een betere wereld die omgekeerd weer bijdraagt aan persoonlijke ontwikkeling?') heeft Jens niet alleen dit boek geschreven, maar ook in 2014 Emancipator opgericht, een organisatie die campagnes, trainingen en bijeenkomsten organiseert vanuit het perspectief van mannenemancipatie.

Jens van Tricht, *Waarom feminisme goed is voor mannen* (Amsterdam 2018, Atlas Contact). €17,99

Over anarcha-feminisme verscheen vorig jaar een nummer van *De AS*: Nr. 199, Anarca! Te bestellen via *De AS* of Atalanta.

– door Rymke Wiersma

Het Griekse anarchisme in ontwikkeling

Aantekeningen naar aanleiding van het APO-festival in Athene

Ontstaan

De Griekse anarchistische beweging is ontstaan als een jeugd- of studentenbeweging, waarvan de kern voortkomt uit de studentenopstand tegen het kolonelsregime op 17 november 1973. Op die dag hadden studenten aan de Polytechnische Hogeschool het terrein bezet om zich te verzetten tegen onderwijshervormingen en voor vrijheid van meningsuiting. Het verzet werd door de toenmalige dictatuur onderdrukt met tanks die het hogeschoolterrein opreden en dood en verderf zaaiden. Een jaar later viel het regime zelf. Maar de jeugd die zich ten koste van zoveel offers aan mensenlevens tegen een maatschappij bleef verzetten, die in staat was opnieuw onderdrukkende regimes tot stand te brengen, zag zich ook door de linkse partijen, met name de communistische, in de steek gelaten.

De Griekse anarchisten hebben zich oorspronkelijk gemanifesteerd als autonome afsplitsingen van de Griekse communistische en links-socialistische partijen. Zij organiseerden zich als zelfstandige affiniteitsgroepen, kraakbewegingen en culturele organisaties die de directe strijd tegen de staat en zijn systemen aangaan. De meeste groepen leven in collectief verband, vaak in centra die met elkaar in verbinding staan. Zij wijzen iedere vorm van politieke partijvorming af.

De beweging kwam internationaal aan het licht na de massale opstanden als gevolg van de politiële moord op Alexandros Grigoropoulos in 2008. Kort daarop hebben kameraden vanuit deze strijd contact gezocht met anarchistische en autonome organisaties elders, maar in 2010 kregen we vooral de indruk dat de Griekse libertaire beweging een verbrokkeld eilandenrijk was. Daarin is nu verandering gekomen. Alleen in Athene al bevindt zich een aantal anarchistische uitgevers en boekhandels en in de wijk rond het Exarcheia-plein manifesteert de beweging zich op nagenoeg alle gebouwen en muren. De groepen en communes komen vaker bijeen en wisselen ideeën uit over een gemeenschappelijke strategie en een verbinding van de onderlinge belangenstrijd.

Klassenstrijd als strategisch uitgangspunt

Een landelijk orgaan is de Anarchistische Politieke Organisatie (APO), die zich laat inspireren door de federatiegedachte van de Internationale van Anarchistische Federaties, maar daarbinnen zelf creatief bezig is. Zij was opgericht in Thessaloníki, maar wegens haar vijfjarig bestaan hield zij een festival in Athene, waarin vanuit verschillende standpunten de situatie van Griekenland en de positie van anarchisten ter discussie werd gesteld, en gegevens werden uitgewisseld. Dit festival vond van 5 tot 7 juli 2018 plaats en werd bijgewoond door deelnemers aan de CRIFA, waardoor er ook een inbreng kwam vanuit Italië en Slovenië.

De voornaamste kracht tegen de staat berust op de klassenstrijd

De strategie van APO is dat zij anarchistische groepen verenigt die solidair zijn met brede bewegingen tegen de staat, waarvoor zij propaganda voert en om solidaire steun vraagt. Zij komt op voor de maatschappij, die voor haar gelijk staat met de onderdrukte klasse. De menselijke maatschappij vindt slechts zijn overlevingskracht door zelforganisatie vanuit de oorspronkelijke gemeenschappen die zichzelf door wederzijdse hulp in stand weten te houden en die van nature de alternatieven zijn tegen de heersende systemen die hen bestrijden – tegenwoordig de systemen van staat en kapitaal.

Staatspolitiek wordt beslist afgewezen. De vervanging van de conservatieve regering Samaras door een kabinet gevormd door het 'revolutionaire' Syriza heeft geen afbreuk gedaan aan de ondersteuning van het kapitalistische systeem en de repressie van politie en justitie tegen vluchtelingen en de jeugd op straat, of aan opkomende vereerders van Adolf Hitler of van het voormalige kolonelsregime.

De basis van de sociale strijd in de bedrijven wordt gevoerd vanuit plaatselijke comités in bedrijven of bepaalde sectoren, zoals de haven, het transport of de zorg. Zij nemen vaak de initiatieven voor acties voor beter georganiseerde werktijden, pauzegelegenheden, veiligheid op het werk, geregeld vervoer en dergelijke; eisen die zelden door de vakbonden worden overgenomen of gesteund. Daardoor krijgen deze comités een horizontaal karakter: zij proberen de eisen van de arbeiders door rechtstreekse onderhandelingen en zelf opgestelde contracten gerealiseerd te krijgen. Zij vormen ook de basis van het verzet tegen privatisering van openbare sectoren als de zorg en een deel van het vervoer. Zo zijn er ook collectieve basisorganisaties in het vrachtvervoer, dat in toenemende mate een organisatie van klassenstrijd van onderop kent (al zijn er ook fascistische kapers op de kust). In het geval van de vrachtrijdersstakingen heeft de staat vaak gereageerd met wettelijke stakingsverboden, zodat staking nu ook direct verzet tegen de staat wordt.

> **De verwachtingen van onze Griekse kameraden zijn allerminst utopisch**

Onze kameraden stellen vast dat de voornaamste kracht tegen de staat en voor de menselijke maatschappij berust op de klassenstrijd. Die wordt gevoerd door de arbeiders, in het bijzonder wanneer die van onderop door eigen organisatie voor hun belangen opkomen. De rol van de anarchistische beweging is de revolutie te bevorderen die vanuit deze klassenstrijd zal voortkomen. Men verwacht dat de arbeiders daarbij zelf, vanuit hun verzet tegen hun situatie op de werkplek, het voortouw zullen nemen, zoals men dat ook verwacht van regionale en plaatselijke bewegingen tegen de staat, tegen zijn projectontwikkelaars en de door de staat gesteunde grote monopolies. De mogelijkheden van klassenstrijd lijken vaak heel diepgaand doordacht, want de Griekse intelligentsia kent een behoorlijke historisch materialistische scholingstraditie, die nu in een anarchistisch kader wordt toegepast. Mensen van de APO willen wel propaganda voeren, kennis delen en solidariteit verklaren c.q. omschrijven, maar geen substituut worden van een vakbondsleiding. Is er een staking, dan zullen zij mee de straat opgaan, maar aan de eisen van de arbeiders prioriteit geven en de 'leiding' aan hun organisaties overlaten.

Concrete kansen

De verwachtingen van onze Griekse kameraden zijn allerminst utopisch: daarvoor hebben de vakbonden zich te vaak als spreekbuis van de regering en als ondersteuners van de bezuinigingen en ingrepen op het leven van de arbeiders zelf gemanifesteerd. Juist zij hebben de werkloosheid en de armoede bevorderd! Tegenover de verticale organisaties van de gesloopte verzorgingsstaat is er meestal op lokaal niveau op tal van werkplekken een egalitaire structuur van verzet ontstaan. Dit verzet staat dan in verbinding met de buurt, zodat er een samenwerkingsverband ontstaat tussen stakers en bewoners als basis. De strijd verplaatst zich dus van landelijke corporatistische kaders naar vaak spontane plaatselijke bewegingen, die zich dus niet alleen tegen het kapitalisme verzetten, maar ook tegen de plaatselijke openbare orde, die vaak anti-democratisch is georganiseerd. Juist op dat terrein ontmoeten affiniteitsgroepen en arbeidersbewegingen elkaar – op straat.

De rol van de anarchisten

Anarchisten in een arbeidssituatie en flexwerkers zien de staking als een middel om belangen te behartigen die niet meer door de bonden worden behartigd. Daardoor zijn zij in staat de organisatie van een staking, die immers tegen de bonden, tegen de orde maar vóór het directe belang is, te zien als een ontwikkeling van een alternatieve manier van handelen en een voorafspiegeling van de nieuwe maatschappij. Want zo wordt de klassenstrijd werkelijk het werk van de arbeiders zelf, en bovendien een aanzet tot anti-hiërarchische organisatie. In de toenemende tweedeling van de maatschappij blijken de bonden zich achter de orde van het establishment te scharen. Stakers organiseren dus zelf collectieven en gaan contacten aan met andere bewegingen die ook collectief opereren. Vechten voor arbeidersrechten betekent dus niet meer de bonden volgen, maar een eigen economie opbouwen. Met stakingen worden ruimten voor een collectief bestaan opgebouwd.

De anarchistische groepen zijn ook collectieven en zij bevrijden de klasse door daarmee in wederzijdse hulp samen te werken. De anarchistische bijstand speelt zich vooral af in de openbare sfeer, door demonstraties en andere vormen van directe actie, waardoor een vorm van coördinatie ontstaat: de staking wordt dus een element van opstand en de organisatie van stakingen en de daarmee samenhangende acties vormen de opbouw van een revolutie. Met name precairen kunnen hierbij betrokken worden, die samen met de stakers middelen van bestaan komen opeisen c.q. zich daarin voorzien als er een alternatieve economie wordt georganiseerd. De demonstraties op straat hebben een defensief doel: zij moeten de stakers beschermen tegen de repressie van het kapitaal. In deze strategie stellen actieve anarchisten in zoverre prioriteiten dat ze niet op stakingsbewegingen zitten te wachten. Ze gaan nu al de straat op voor belangen van immigranten en kwetsbaren en bestrijden daarmee ideologieën die de klassenstrijd doorkruisen, zoals bijvoorbeeld het nationalisme.

De Griekse anarchistische organisaties en gemeenschappen beschouwen zichzelf als collectieven en leven ook in collectieve participatie, maar ze zijn er zich van bewust dat het hele collectieve systeem uiteindelijk wordt geleid door de stakingsbeweging en de wederzijdse hulp die daarbij noodzakelijk is. Voorlopig gaan zij in deze context uit van het bewustzijn dat zijzelf in dit concept de di-

recte strijd tegen de staat moeten aangaan. Juist daarom noemt de federatie zich een *politieke* – en geen culturele of maatschappelijke organisatie of iets dergelijks, omdat zij zich rechtstreeks tegen het staatssysteem keert.

Het moderne totalitarisme en het fascisme

De globale staat van tegenwoordig is een totalitair systeem, dat geleid wordt door de behoefte van de internationale kapitalistische markt. Het systeem is anti-democratisch, omdat het zich keert tegen de directe behoeften van de bevolking en pogingen tot het opkomen voor die belangen onderdrukt. Een van de ideologieën die het systeem ondersteunt en probeert te versterken is het radicale nationalisme, dat zich uit in fascistische modellen, zoals in Griekenland het verzet tegen een zelfstandig Macedonië. Het fascisme is een stroming die de ideologie van de natiestaat versterkt door delen van de bevolking als vreemdelingen buiten te sluiten.

De staking wordt gezien als voorafspiegeling van de nieuwe maatschappij

De strijd tegen het fascisme in naam van het recht of het parlementaire stelsel als democratie leidt echter niet tot het verdwijnen van de totalitaire staat. Politieke partijen die extreemrechts bestrijden zijn in hun opvattingen vaak geen haar beter. Ook zij spreken van 'opsluiten', 'berechten' en 'afzonderen van ongewenste elementen' ter wille van de staat die als enige de veiligheid garandeert. De staat werpt zich met zijn pretenties van 'veiligheid' en 'bescherming tegen het ongewenste' op als exclusief gepretendeerde behoeder van het 'recht' en ontleent daaraan zijn recht op uitoefening van geweld. Haar rechtsopvattingen zijn altijd oorlogsgericht en zijn bevolking wordt door elke leiding gezien als gemobiliseerden in een constante binnenlandse verdedigingsoorlog, die feitelijk agressief is. Heeft Griekenland dit nationaal meegemaakt in een aaneenschakeling van burgeroorlogen sedert haar onafhankelijkheid tot na het kolonelsregime, internationaal komt dit tot uiting in de NAVO en Fort Europa.

Bevestiging vanuit het buitenland

Omdat deze stellingname leidde tot een internationaal debat, worden hier de bijdragen van onze Sloveense en Italiaanse kameraden samengevat.

Slovenië: 'Met Hongarije, Servië en Kroatië dreigt Slovenië een van de staten te worden die openlijk het weren van vreemdelingen predikt. Willen wij een einde aan die constante oorlog of aan het totalitaire systeem, dan is steun aan de staat door alternatieve politieke partijen als de sociaaldemocratie of Syriza geen oplossing. De oplossing ligt in de sociale strijd en het opkomen voor onderdrukten. Antifascisme staat dus gelijk aan directe solidariteit met door de staat onderdrukte categorieën en dat zijn met name de immigranten.'

Italië: 'De huidige regering is een populistische regering geworden waarvan de fascistische poot Lega Nord, ook al vormt zij een minderheid, door haar bureaucratische ervaring de overhand heeft. De minister van Binnenlandse Zaken, oorspronkelijk horend tot de partij van Berlusconi, is een openlijke vereerder van Mussolini's Republiek van Salò. Hij is het die boten met vluchtelingen wegstuurt. De Italiaanse anarchisten hebben al eens gerapporteerd dat de Italiaanse staat een permanente binnenlandse oorlog voert tegen zijn eigen burgers die voor hun belangen opkomen. Deze oorlog krijgt er een racistische ideologie bij, en wordt nu geëxporteerd naar de voormalige Italiaanse koloniën Libië en Eritrea onder het mom van grensbewaking. In toenemende mate wordt in Italië dus het militarisme de waarborg voor de totalitaire staat.'

Conclusie: Laat men de staat zijn gang gaan, dan zal hij doorgaan de belangen van het kapitalisme te bevorderen door het leven van de mensheid te domineren en uiteindelijk te vernietigen. Concurrerende staten zullen oorlog voeren, de winsten zullen worden besteed aan bewapening, aan industrialisatie die daarin voorziet, of aan vastgoed en andere speculatieobjecten die tot verspilling leiden. Dat alles zal ten koste gaan van de natuur en de normale maatschappelijke samenleefstructuren. Het openbare gezag zal in toenemende mate normaal menselijk handelen minachten en opvatten als ongehoorzaamheid en in overeenstemming daarmee handelen.

Er zijn op het festival ook onderwerpen behandeld waarover tegelijkertijd door Griekse kameraden is geschreven. Over de staat als vernietiger van de natuur en de natuurlijke menselijke samenleving, zie het manifest 'De verwoestende bosbranden zijn een misdaad van staat en kapitaal', elders in dit nummer.

– door Jan Bervoets

Anarchisme discussie

Een oproep tot bijdragen

Op initiatief van en in samenwerking met Thom Holterman zal er in het volgende nummer van Buiten de Orde (BdO#1 2019) een discussie plaatsvinden over de actualiteit van het anarchisme.

Is het anarchisme vandaag de dag nog actueel? Zo ja, waarom is dat dan zo?

Is de anarchistische beweging vastgelopen? Zo nee, wat zijn dan de oorzaken van het feit dat er na meer dan honderd jaar strijd voor een samenleving zonder onderdrukking zo weinig lijkt te zijn bereikt?

Bevindt het anarchisme zich in een identiteitscrisis? Zo ja, wat verstaan we daar dan onder, en wat kunnen we daar aan doen?

Is het anarchisme in staat zichzelf te vernieuwen? Is dit nodig?

Of dient het anarchisme zich alleen maar aan te passen aan een actuele context? De fundamenten van het anarchisme werden immers al ruim vóór de Tweede Wereldoorlog gelegd, en sindsdien is er aan deze 'constanten', zoals Thom deze omschrijft, niets wezenlijks toegevoegd en heeft het anarchisme zich slechts aangepast aan een actuele context.

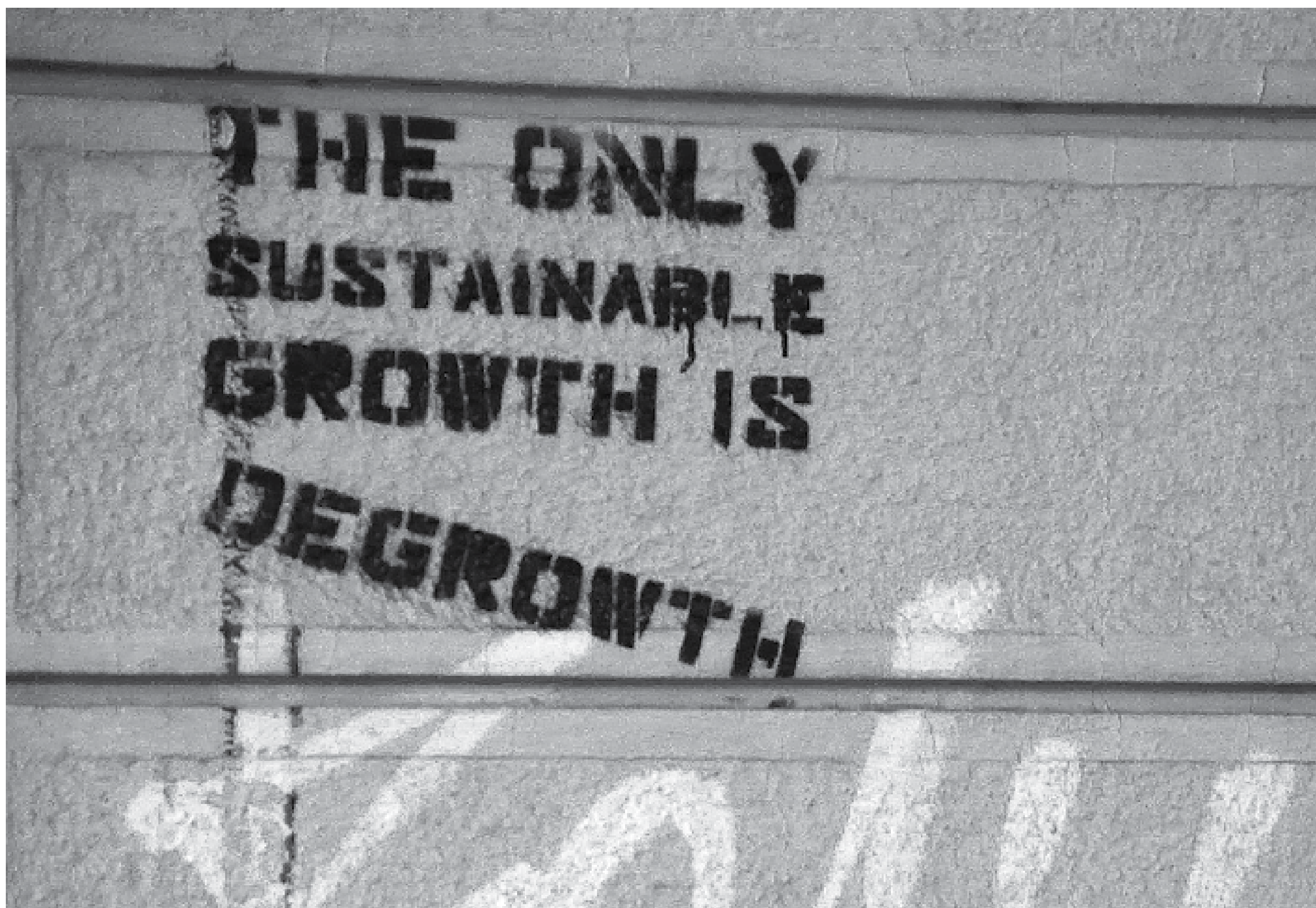
Of is er wel sprake van 'hedendaags anarchisme', en zo ja, wat is dat dan? Is er wel degelijk sprake van nieuwe beginselen?

Dit zijn allemaal vragen die Thom Holterman zich hardop stelt op zijn blog Libertaire Orde. In verschillende besprekingen van recente publicaties probeert hij deze vragen te beantwoorden. Buiten de Orde nodigt iedereen uit om hierover met elkaar in debat te gaan.

Je kunt je bijdragen vóór vrijdag 11 januari sturen naar redactie@buitendeorde.nl. Om de discussie enigszins te coördineren en om te voorkomen dat steeds dezelfde stellingen en/of argumenten naar voren worden gebracht lijkt het ons raadzaam van te voren contact met ons op te nemen en ons te informeren waarover je wilt schrijven.

Voor een uitwerking van bovenstaande vragen verwijzen we je ook graag naar Thoms website libertaireorde.wordpress.com, in het bijzonder naar de volgende artikelen: 'Anarchisme als veelvormig verzet in een actuele context'; 'Anarchisme en het kruispunt van de geschiedenis'; 'Het anarchistische denken overdacht'; 'Vormen van onderdrukking opnieuw overdenken?'; 'Ongezond eten, maffiose voedingsindustrie en de subversieve keuken' en 'Leve de vakorganisatie. Voor een gezamenlijke strijd van uitgebuitenen'.

– de redactie

De grote transitie van degrowth

Alternatieven voor de groei-maatschappij en hoe er te geraken

'Het is goed en mooi om voortdurend de groei-economie te bekritiseren en de vernietigende effecten van de exponentiële ontwikkeling aan te klagen, maar wat stelt de ontgroei-beweging voor om het tij te keren?' Dat verwijt hoort men dikwijls. Serge Latouche, een van de toonaangevende denkers en bekendste aanhanger van de degrowth-theorie, schetst enkele pistes. Niet van mirakel-oplossingen maar als stof om verder uit te werken.

Het project van degrowth (décroissance, ontgroei) is noodzakelijkerwijs het project van de transitie tussen twee werelden, omdat het erom gaat van een groei-maatschappij over te stappen naar een alternatieve organisatie voor een duurzame toekomst.[1] Uiteraard heeft zo'n transitie niet veel te maken met de beruchte ecologische, energetische en digitale transities die op de officiële agenda van uiteenlopende regeringen staan. De programma's van deze regeringen voorzien in een catalogus van maatregelen waarvan er sommige niet zonder belang zijn, maar omdat daarbij niet de groei-maatschappij als dusdanig ter discussie gesteld wordt, zal hun realisering maar moeilijk geconcretiseerd kunnen worden omdat ze blijven vastzitten in de onoplosbare tegenstellingen van de 'groene groei' – de laatste incarnatie van de duurzame ontwikkeling.[2] We hebben het hier dus niet over zo'n soort transitie. Dat neemt niet weg dat we, om vóór, tijdens of ná de revolutie, de ineenstorting of wat-dan-ook, uit de impasse van de groei-maatschappij te geraken, wegen zullen moeten vinden om een *andere*

De uittocht uit het kapitalisme is moeilijker voor te stellen dan de ineenstorting van het systeem

wereld uit te bouwen: een wereld van *vrijwillige eenvoud* en *sobere welvaart*.

Het voorstel van een concrete transitie stuit op de kritiek van de tegenstanders van degrowth. Daarbij gaat het in feite om een dubbele uitdaging: op de eerste plaats is het veel gemakkelijker zich de ineenstorting van het systeem voor te stellen (zoals Jared Diamond, Joseph Tainter of Naomi Oreskes dat doen) dan de uittocht uit het kapitalisme; op de tweede plaats botst men in de realisering van het project van degrowth al snel op vicieuze cirkels. De materiële en psychologische obstakels verwijzen onophoudelijk naar elkaar en maken van dit project een utopie die men irrealistisch kan noemen, alsof de meest irrealistische utopie er niet in zou bestaan te geloven dat een eindeloze groei in een eindige wereld mogelijk zou zijn…

Het degrowth-project wil uit de helse cirkel van de grenzeloze creatie van behoeften en producten stappen

Het economisch totalitarisme

Zoals de lezers van dit blad weten behelst het degrowth-project niet een *andere* groei en al evenmin een *andere* ontwikkeling (een duurzame, sociale, solidaire, etc. ontwikkeling) maar de opbouw van een *andere maatschappij*: een maatschappij van *sobere welvaart*, een *post-groei* maatschappij (volgens de terminologie van onze Duitse collega Niko Paech), of een *welvaart zonder groei* (volgens onze Engelse collega Tim Jackson).[3] Anders gezegd, het is niet meteen al een economisch project, al was het maar van een *andere* economie, maar een *maatschappelijk* project dat de uittocht uit de economie als realiteit en als imperialistisch vertoog impliceert. Het begrip *degrowth* verwijst dus naar een complex alternatief project, dat een onbetwistbare analytische en politieke draagwijdte bezit.

In elk geval is het niet *het* alternatief maar een model van alternatieven die het menselijk avontuur openen voor een veelheid van wegen en voor de ruimte van creativiteit, waarbij het verstikkend gewicht van het economisch *totalitarisme* aan de kant geschoven wordt. Het gaat meer bepaald om de uittocht uit het paradigma van de *homo aeconomicus* (of van *de eendimensionale mens* van de Duitse filosoof Herbert Marcuse) als belangrijkste drijfveer van de planetaire uniformisering en de zelfmoord van de culturen. Daaruit volgt dat de degrowth-maatschappij niet op dezelfde wijze tot stand zal komen in Europa als in Afrika ten zuiden van de Sahara of in Latijns-Amerika, in Texas of in Chiapas, in Senegal of in Portugal… Om andere mogelijke werelden uit te bouwen komt het erop aan weer aan te knopen bij de diversiteit en het pluralisme. We kunnen dus geen blauwdruk geven van een degrowth-maatschappij maar enkel een ruwe schets van de grondslagen van een niet-productivistische duurzame maatschappij en van concrete voorbeelden van aanzetten tot transitie op kleine schaal.

Delen en zelfbeperking

Het consumentisme belooft het geluk via de bevrediging van de verlangens van ieder afzonderlijk, maar dat hangt af van de inkomens die op zeer ongelijke wijze verdeeld worden en die voor de overgrote meerderheid van de bevolking steeds ontoereikend zijn om de noodzakelijke uitgaves te kunnen dekken. Het degrowth-project vertrekt vanuit een tegengestelde logica en wil uit de helse cirkel van de grenzeloze creatie van behoeften en producten stappen, alsook uit de groeiende frustratie die dit veroorzaakt. Complementair hieraan wil het degrowth-project het egoïsme temperen dat uit dit tot een uniformiserende massificatie gereduceerd individualisme voortvloeit door het algemeen welzijn te rehabiliteren. Het wil bijgevolg zijn steentje bijdragen aan het welzijn van de mensheid in zijn geheel door middel van *zelfbeperking* en het *delen*, om te komen tot een *sobere welvaart*, zoals elke cultuur dat naar eigen goeddunken invult.

Om uit de consumptiemaatschappij te stappen en het productivistisch denkbeeld te dekoloniseren dient men ongetwijfeld ‘lokaal te denken en globaal te handelen’, dus *top-down* strategieën uit te werken (van de top naar de basis), maar ook en vooral ‘globaal te denken en lokaal te handelen’, dus *bottom-up* strategieën uit te werken (van beneden naar boven). De opvatting van de breuk met de groei-maatschappij, en dus van de uittocht uit het productivisme, kan de vorm aannemen van een ‘deugdzame cirkel’ van eenvoud, die we met de volgende termen kunnen uitdrukken: herevalueren, herconceptualiseren, herstructureren, herverdelen, herlokaliseren, herleiden, hergebruiken, recycleren. Deze acht doelstellingen raken gevoelige punten die allen met elkaar verbonden zijn en haaks staan op de logica van de groei-maatschappij. Ze zijn in staat een dynamiek naar een autonome maatschappij van serene, conviviale en duurzame eenvoud op gang te brengen. Als dusdanig vormen ze evenwel geen programma maar een perspectief waarin men concrete initiatieven kan integreren. De tien punten van het *politieke* of *verkiezingsprogramma* van hervormingen (van vernieuwingen die niet reformistisch zijn) die we voorgesteld hebben in *Petit traité de la décroissance sereine* (Mille et une nuits, 2007) illustreren de eerste strategie: een duurzame ecologische voetafdruk terugvinden; de milieukosten integreren in de transportprijs; de activiteiten herlokaliseren; een landbouw op maat van de landbouwers herstellen of ontwikkelen; de productiviteitswinst omzetten in een verkorting van de arbeidstijd en de creatie van werkgelegenheid; de ontwikkeling van relationeel welzijn stimuleren (het gemeenschappelijke terug ontdekken); energieverspilling verminderen; reclame-uitgaven sterk belasten; een moratorium uitvaardigen voor technologische vernieuwingen; zich het geld terug toe-eigenen.

We dienen hier evenwel een misverstand over deze *top-down* ‘strategie’ uit de weg te ruimen: het betreft daarbij geenszins een machtsovername om dit ‘programma’ via het staatsapparaat te realiseren – hetgeen reformisme zou betekenen – maar om bepaalde eisen punctueel te ondersteunen of om door middel van de situationele krachtsverhoudingen maatregelen af te dwingen die in de richting gaan van het project, zoals dat gebeurd is bij de strijd tegen de privatisering van de watervoorziening in Cochabamba (Bolivia) in 2001 of meer recentelijk bij de strijd tegen de aanleg van een nieuwe luchthaven in Notre-Dames-des-Landes in Frankrijk.

Op de eerste plaats dient men op het *top*-niveau de volgende drie waren aan de vermarkting te onttrekken: de arbeid, de grond en het geld – die de antropoloog Karl Polanyi zeer terecht *fictieve* waren noemt, omdat geen enkel van de drie door middel van koop

en verkoop tot stand komt. Hun onttrekking uit de wereldmarkt zou het vertrekpunt kunnen betekenen van een *herinlijving/herinvoeging* van de economische sfeer in de maatschappelijke sfeer, en terzelfder tijd zou het de eerste stap kunnen betekenen in de strijd tegen de *geest* van het kapitalisme. Het ontwikkelen van het *relationeel welzijn* en het herontwikkelen van de geest van de gift zouden het initiëren van een conviviale degrowth moeten begeleiden.

Overleven in een vijandig milieu veronderstelt een zeer grote motivering en verzetsethiek

De convivialiteit – een term die Ivan Illich ontleend heeft aan de grote negentiende-eeuwse Franse gastronoom Brillat-Savarin (*Physiologie du goût ou Méditations de gastronomie transcendante*, Sautelet, 1826) – beoogt het door de 'terreur van de economie' (Arthur Rimbaud) verstoorde sociaal weefsel te herstellen. De convivialiteit brengt de mentaliteit van de gift terug in het maatschappelijk verkeer, naast de wet van de jungle, en knoopt aldus terug aan bij de aristoteliaanse *philia* (vriendschap), zonder daarbij afbreuk te doen aan de christelijke *agape* (liefde). Deze bekommernis beantwoordt volkomen aan de intuïtie van Marcel Mauss, die in een artikel uit 1924, 'Appréciation sociologique du bolchevisme', 'op het gevaar af ouderwets te lijken of in clichés te vervallen' ervoor pleit terug aan te knopen bij 'de oude Griekse en Latijnse concepten van *caritas*, hetgeen men momenteel onterecht als liefdadigheid vertaalt, van *philia*, van *koinonia*, van deze noodzakelijke "vriendschap", van deze "gemeenschap" die de subtiele kern van het maatschappelijk leven vormen'.

De megamachine blokkeren

De concrete basisinitiatieven (*grassroots* of *bottom-up*) kunnen in een eerste fase ongetwijfeld veel gemakkelijker geïmplementeerd worden om het sociaal weefsel te herstellen. De korte-keten-landbouw, de transitiesteden (Rob Hopkins) en de initiatieven om de veerkracht van de bio-regio's te versterken (lokale munten, coöperatieven, landbouw op maat van de landbouwer, ambachten) worden ingebed in de doelstelling van een herlokalisering/reterritorialisering van het leven. Ze maken deel uit van het paradigma van de maat, volgens de lessen van de voorlopers van de degrowth, Ivan Illich (de onthouding van technologie), Ernst-Friedrich Schumacher en Leopold Kohr (*Small is beautiful*), maar ook volgens de lessen van de vertraging en de traagte, zoals bij Alex Langer en de *Slow food*-beweging van Carlo Petrini (en alle *slow*-bewegingen: *slow cities*, *slow medicine*, *slow architecture*, enz.). In deze context hoeft deelname aan lokale verkiezingen niet noodzakelijk afgewezen te worden. Door middel van *burgerlijsten* kan er een werkelijke herlokalisering van de politiek tot stand komen in de optiek van het eco-municipalisme, zoals dat theoretisch uitgewerkt werd door de grote anarchistische denker Murray Bookchin.[4]

Ondanks alles mogen we onze scherpzinnigheid niet verliezen. Deze twee strategieën – globaal en lokaal – botsen op vanzelfsprekende grenzen. Op *globaal* niveau is het duidelijk dat de zichtbare krachtsverhouding niet in ons voordeel is. De reële mondiale macht berust bij een anoniem, ondoorgrondelijk en aan de touwtjes trekkend consortium van multinationals, waarvan alle regeringen op deze planeet de marionetten zijn. Verkiezingsoverwinningen van de oppositiekrachten hebben slechts een zeer kleine impact. Het saboteren van de projecten van deze stille *big brother*, zoals in 1999 in Seattle of in 2001 in Cochabamba, volstaat niet om hem af te remmen en nog minder om de megamachine te ontregelen – ze zal als een platwals haar weg verderzetten. Enkel grote crisissen (van financiële, economische, sociale, ecologische aard) kunnen haar verzwakken en haar tijdelijk blokkeren, alsook barsten en scheuren aan het licht brengen waarin men zich kan nestelen om radicale veranderingen te bewerkstelligen.

Op *lokaal* niveau kennen we een lange reeks mislukkingen waar we lessen uit moeten trekken. De wandaden van het thermo-industrieel kapitalisme hebben vanaf het begin, vanaf het einde van de achttiende eeuw, verschillende initiatieven opgeroepen om te trachten eraan te ontsnappen of om de effecten ervan te verzach-

ten: productiecoöperatieven, verzekeringsmaatschappijen en spaarkassen, woon- en werkgemeenschappen en utopische steden, verbruikerscoöperatieven, lokale munten, municipaal socialisme, gemeentebedrijven, enz. Met verloop van tijd zijn al deze bedrijven verdwenen of werden ze door het systeem gerecupereerd. In deze titanenstrijd zijn de krachten zeer ongelijk verdeeld. De meest geslaagde experimenten kunnen zich moeilijk in stand houden en het verdwijnen van hun oprichters overleven. De reden daarvan valt gemakkelijk te begrijpen: overleven in een vijandig milieu veronderstelt een zeer grote motivering en verzetsethiek. Daarom zijn de meest duurzame initiatieven dikwijls gebaseerd op een religieuze of een quasireligieuze ideologie (zoals de Amish of andere gemeenschappen).

Tot op de dag van vandaag zijn *de miljoen kleine stille revoluties*, zoals de titel van een succesboek luidt, waarin de Lilliputters de reus Gulliver trachten te verslaan, er niet in geslaagd de megamachine te blokkeren.[5] Men kan gemakkelijk een lokaal initiatief ontwikkelen voor een doel dat welomschreven is en dat in staat is de bevolking te sensibiliseren voor zeer concrete motieven (een bedrijf dat het milieu bedreigt, een verontreinigende fabriek, enz.), maar het is zeer moeilijk dit kader te overstijgen. Dat is te wijten aan het feit dat de kolonisering van het denkbeeld globaal is. De belangrijke media zijn in handen van multinationale apparaten. Daardoor slagen de lokale activisten er maar moeilijk in hun buren te overtuigen zich bij een alternatief project aan te sluiten, bij een project dat beantwoordt aan het algemeen welzijn en haaks staat op de groei-ideologie.

Enkel een degrowth-maatschappij kan een antropologische verandering veroorzaken, hetgeen noodzakelijk is voor haar verwerkelijking. Om de cirkel te doorbreken kunnen kleine veranderingen in de schoot van het systeem deze van richting doen veranderen en een mentaliteitswijziging op gang brengen die noodzakelijk is om een maatschappijtransformatie door te voeren. In afwachting van gunstige omstandigheden dient men het gemeenschappelijk bezit opnieuw te ontwikkelen in het perspectief van het algemeen welzijn, zonder een machtsovername te beogen, maar door druk uit te oefenen op de overheid, wie daarin ook maar de lakens mag uitdelen. Vóór of ná de ineenstorting? Dat is een andere kwestie… De guerrilla en de ervaring van de concrete transformatie via de *caracoles* (letterlijk 'huisjesslakken', die verwijzen naar de bevrijde zones) van de neo-zapatisten in Chiapas kunnen een illustratie leveren van de vormen en de uitdagingen van de grote transitie.

Uit: *La Décroissance*, Nr. 152, september 2018. Zie ook: www.ladecroissance.net.

– door Serge Latouche
vertaling Johny Lenaerts

Noten

1 'Alisa e.a. (red.), *Ontgroei. Een vocabulaire voor 'degrowth' in een nieuw tijdperk* (Utrecht: Uitgeverij Jan Van Arkel, 2016).
2 Anneleen Kenis en Matthias Lievens, *De mythe van de groene economie* (Utrecht: Uitgeverij Jan Van Arkel, 2012).
3 Tim Jackson, *Welvaart zonder groei*. *Economie voor een eindige planeet* (Utrecht: Uitgeverij Jan Van Arkel, 2012).
4 Murray Bookchin, *Sociale ecologie en politiek* (Utrecht: Kelderuitgeverij, 2018).
5 Bénédicte Manier, *Un million de révolutions tranquilles* (Les liens qui libèrent, 2012). Zie ook: Tine Hens, *Het klein verzet* (Berchem: EPO, 2015).

interview

De ontruiming van 'het Landje', Utrecht

Interview met één van de bewoners

Op 3 november 2018 reden graafmachines 'het Landje' binnen, ookwel 'the Swamp' genoemd. Via het terrein van de buren konden de machines de huizen vernietigen en de bomen op het Landje neerhalen. Ondertussen ontruimden politie en BraTra iedereen die op het Landje verbleef en zich verzette. Vier mensen ketenden zichzelf vast in en aan een tien meter hoge monopod. Drie mensen zaten in lock ons, waarvan één in een boomhut bij de ingang, een ander in een caravan en iemand op het dak van een huis.

Hoe was het leven op het Landje?

We hebben vijf jaar samen geleefd en we leefden samen met de natuur, herbruikten afgedankte materialen en ontsnapten op onze manieren aan het leven in de stad. In een stad als Utrecht, die extreem snelle ontwikkelingen meemaakt, waar je eindeloos kunt wachten op een sociale woning, en waar antikraak bedrijven strijden om leegstaande gebouwen, besloten wij onze eigen huizen te bouwen. We bouwden ook een woonkamer en twee podia waar bands speelden tijdens feesten. Naast de woonkamer en dichtbij het podium en de vuurplaats hadden we ook een composthoek waar we ons afval recycleden om onze planten mee te voeden. Maar nu is alles weg. Toen de machines en bulldozers kwamen, werd alles vernietigd.

Waarom werd het Landje ontruimd?

Het Landje werd ontruimd om plaats te maken voor een busdepot aan de voorzijde en een distributiecentrum aan de achterzijde. Ondanks dat er meerdere locaties mogelijk waren voor het busdepot – locaties waar geen jong bos gekapt hoeft te worden – kozen ze toch voor de locatie van het Landje. Het terrein was ooit eigendom van de staat, van het ministerie van Financiën. In 2015 werd het verkocht aan Borghese Real Estate. Op 1 januari 2019 zal het Landje terug worden verkocht aan de staat, de Provincie Utrecht. De grond is dan gereinigd en klaar gemaakt voor bouwwerkzaamheden en, uiteraard, zonder krakers.

Waarom verkocht het ministerie van Financiën de grond aan Borghese als het enkele jaren later weer wordt verkocht aan de Provincie?

Nou, het lijkt alsof de staat haar handen niet vies wilde maken aan een ontruiming, ons voor de rechter sleuren en één van de weinige groene plekjes bos rond het cen-

Wederom zien we hoe asfalt het blijft winnen van natuur

trum van de stad vernietigen. Overigens moeten ook alle bomen gekapt worden voordat de bodem gesaneerd kan worden. Op het Landje groeien zo'n vijftien bomen waarvoor het vanwege hun leeftijd en afmeting noodzakelijk is een kapvergunning aan te vragen. Twee maanden voor de ontruiming namen we contact op met de gemeente over het feit dat Borghese niet aan deze vergunningaanvragen had voldaan toen zij met ontruiming dreigde. We kregen nooit een reactie. Toen de dreiging realiteit werd, zagen we met onze eigen ogen hoe de graafmachines met hun werk begonnen en sommige van deze bomen plat gooiden. We belden met de provincie, zij verwezen ons naar de gemeente. We belden de gemeente, zij beloofden 'Handhaving' te sturen, maar niemand kwam opdagen. De werkzaamheden voor de bodemsanering zijn op het moment van dit interview nog bezig en we maken ons zorgen over het lot van de overige bomen die waarschijnlijk ook illegaal gekapt worden. Borghese heeft geen tijd om vergunningen aan te vragen, want het duurt zes weken voordat een aanvraag goedgekeurd wordt. En aangezien ze in januari willen beginnen met bouwen, is daar simpelweg geen tijd voor.

Nederland zou eens moeten stoppen met opscheppen over hoe 'groen' en progressief het is

Hoe verliep de ontruiming?

Om zeven uur 's ochtends kwamen de eerste werklieden binnengelopen. Zij begonnen met het verwijderen van de hekken tussen het Landje en het naastgelegen veld. Eén van die lui liep rond met een geweer. Ze waren duidelijk aan het provoceren om een ontruiming uit te lokken. Door zomaar het Landje binnen te wandelen hoopten ze misschien dat we met dingen zouden gaan gooien, waardoor ze een excuus zouden hebben om de politie te bellen. Wij gingen naar onze *lock ons* en om half tien kwam de politie het terrein op. Ze zagen de *lock ons* en belden de BraTra, die was er rond twaalf uur. De ontruiming duurde tot zeven uur 's avonds, terwijl de werklieden ondertussen bomen kapten en deze met een graafmachine aan de kant werkten. Ze pakten met hun graafmachine ook de persoon op die in de boomhut zat en ook de persoon die vastgeketend zat aan het plafond van één van de huizen. Dat was niet alleen in overtreding met wat zo'n graafmachine-machinist mag vervoeren, maar ook gevaarlijk. Toen ze de *monopod* wilden ontruimen, begonnen ze met het vernielen van de constructie aan de onderkant, in plaats van eerst de mensen bovenin in veiligheid te brengen. Daardoor brachten ze de vier mensen die zichzelf bovenin hadden vastgeketend in levensgevaar. We praatten hier met de politie over, maar ze negeerden ons. Uiteindelijk gebruikte zelfs de BraTra de graafmachine om naar boven te gaan en de mensen te ontruimen. Eerst degene met een nekslot en daarna degene die in het midden vast zat. Tenslotte ontruimden ze de twee mensen die onderaan zaten. Uiteindelijk werden zeven mensen gearresteerd en naar cellen in Houten gebracht. Vier mensen bleven anoniem. Zes mensen werden zondagnacht vrijgelaten en de laatste maandagochtend. Ze worden beschuldigd van betreden van verboden terrein en niet opvolgen van orders van de politie.

Wat zijn de nieuwe plannen van de groep die op het Landje woonde?

Een maand geleden [oktober, red.], hebben we een nieuw landje gekraakt in Lunetten. Het lijkt erop dat we hier wel tot 2020 kunnen blijven. Dan wordt waarschijnlijk de A27 verbreed en wordt dit terrein gebruikt voor de werklieden en hun materieel tijdens de werkzaamheden. Voor de verbreding van de A27 wordt het bos en het ecosysteem van de Amelisweerd gekapt en vernietigd. De strijd tegen deze snelweg leeft al sinds de jaren '80, toen de eerste bosbezettingen plaatsvonden. Het besluit om de snelweg te verbreden komt van de regering en de werkzaamheden worden uitgevoerd door Rijkswaterstaat. Echter, de gemeente is tegen de verbreding. Net als bij deze werkzaamheden en bij de illegale kap van de bomen in het Landje zien we maar weer al te duidelijk hoe asfalt het blijft winnen van natuur, hoe winst vóór duurzaamheid komt, en hoe plannen voor standsontwikkeling niets anders overwegen dan groei. Nederland zou eens moeten stoppen met opscheppen over hoe 'groen' en progressief het is. We zien het ook bij ADM, de autoriteiten hebben geen enkele interesse in autonome en niet-commerciële plekken. Desalniettemin is het belangrijk dat we zelf door blijven gaan met kraken, we nieuwe plekken creëren waar zelforganisatie mogelijk is, de scheuren in het systeem zoeken en de muren neerhalen die ons proberen te verdelen.

Het Landje leeft! Swamp's not dead!

– door één van de bewoners en Jasper

Lutkemeerpolder

Speculatie en corruptie gefaciliteerd door gemeente Amsterdam

De 43 ha landbouwgrond in de Amsterdamse Lutkemeerpolder waar biologische Boerderij de Boterbloem staat, moet volgens de gemeente worden ingezet als bouwlocatie voor een bedrijventerrein. Een plan van 20 jaar oud. De Schiphol Area Development Company (SADC) is de projectonwikkelaar. SADC kent vier aandeelhouders: gemeente Amsterdam, Haarlemmermeer, Schiphol en de provincie NH. Hoewel veel mensen, ook in de raad, vinden dat het plan inmiddels achterhaald is en we duurzaam naar de stad moeten kijken, wordt er toch doorgegaan: stoppen zou teveel geld kosten. Er is veel aan de hand in dit dossier. Hieronder een overzicht.

Financiële stromen

In 2009 besluiten de aandeelhouders van SADC tot een Nieuwe Koers die de BV uit het slop moet trekken. Er moet meer grond verworven en ontwikkeld worden 'zodat ze haar internationale positie kan versterken'. Alle aandeelhouders zullen 20 miljoen inbrengen. Amsterdam besluit tot de inbreng van de Lutkemeerpolder, dat wil zeggen: de 43ha van de tweede fase.

Op dat moment is het grootste deel van de polder in bezit van Stadsdeel Osdorp, 8ha is van SEKU BV en 1ha van een bewoner. De gemeente koopt de grond: Osdorp krijgt 22 miljoen, SEKU 8 miljoen. De laatste ha wordt niet aangekocht. Dekking voor deze 30 miljoen komt uit het Vereveningsfonds van de gemeente Amsterdam.

Bij de vernieuwde afspraak voor SADC werd de grond in een BV ondergebracht. In 2013 wordt GEM Lutkemeer BV opgericht: voor 50% Amsterdam en voor 50% SADC. De grond wordt door de gemeente Amsterdam verkocht aan de GEM voor 43 miljoen. De opbrengsten gaan terug naar het vereveningsfonds.

Het is een ingewikkeld verhaal; de grond zit in de GEM Lutkemeer BV. SEKU BV heeft daar een zogenaamd trekkingsrecht op (zie volgende kopje). SADC zal de rest ontwikkelen. GEM geef de kavels uit, SADC krijgt 50% van de winst en de gemeente krijgt de erfpacht. SEKU BV heeft ook recht op 20% van de winst. Maar wie betaalt nu aan wie? GEM is ook Amsterdam en weer SADC. En SADC is ook Amsterdam. SEKU BV heeft ook recht op winst, maar loopt geen risico bij tegenvallers.

Ondertussen staat de gemeente Amsterdam voor een forse investering: het bouwrijp maken van de akkers kost ca. 1 miljoen per ha. Wordt dat dadelijk uitgegeven om SEKU BV te kunnen faciliteren en met het risico op leegstand?

Corrupte omstandigheden

SEKU BV koopt in 2000 voor 2,5 miljoen 8ha landbouwgrond van een boer in de Lutkemeerpolder. Acht jaar later koopt de gemeente het van SEKU voor 8 miljoen. En dat niet alleen: SEKU bedingt in een samenwerkingsovereenkomst 30% trekkingsrecht om te ontwikkelen en 20% van de winst.

In het arrest van Hooijmaijers wordt aan deze overeenkomst gerefereerd: er is geld betaald door SEKU aan Hooijmaijers ten tijde van het tot stand komen van de overeenkomst. Hooijmaijers was op dat moment gedeputeerde bij provincie NH. Tot en met de Hoge Raad wordt deze handeling als corrupt bestempeld.

Juristen laten weten dat enkel deze omstandigheid al kan leiden tot nietigheid van de overeenkomst met SEKU. Daar komt nog bij dat Jelle Kuiper, ondertekenaar namens SEKU BV, nog steeds verdachte is en het onderzoek naar hem nog niet is afgerond. Zijn zaak moet begin volgend jaar voorkomen. Bibob?

Integriteit

Op basis van haar eigen beleidsregels (BIO) zou de gemeente actie moeten ondernemen richting SEKU BV. De beleidsregel schrijft immers voor dat *"niet-integere partijen niet worden gefaciliteerd in hun activiteiten door middel van het aangaan of het laten voortbestaan van overeenkomsten tussen deze partijen en de gemeente, met name ten aanzien van overheidsopdrachten en vastgoedtransacties"*.

Maar het college stelt zich op het standpunt dat ze niks kan. Ze hebben slechts Jelle Kuiper gevraagd of hij afstand wil nemen van het dossier. Maar al het andere leidt tot claims aldus het college. Of dit zo is en wat de mogelijkheden en risico's zijn is tot op heden echter niet uitgezocht.

Wil het college iets onder het tapijt vegen? Het was destijds Maarten van Poelgeest, toen wethouder bouwen en wonen, die de deal sloot namens de gemeente. Of spelen er nog andere belangen? In de raadsstukken van 2009 vinden we terug dat "*er een externe financier nodig is in Lutkemeer 3, omdat zich anders een financieringsvraagstuk aandient.*" Kan SEKU er niet tussenuit omdat anders het hele project financieel op losse schroeven staat?

Er is veel protest in de stad tegen het verdwijnen van de polder en de biologische zorgboerderij De Boterbloem. Veel meer daarover is te lezen op www.behoudlutkemeer.nl.

In december beslist de raad of de bouwactiviteiten op korte termijn gaat starten. Behoud Lutkemeer heeft aangekondigd de polder te gaan verdedigen. Indien nodig is er op zondag 30 december om 15.30 een actievergadering gepland. Houd de aankondigingen in de gaten!

uit de
oude doos

Samenwonen versus vrij huwelijk

Mijn oma en opa waren – in mijn opvatting – 'ongehuwd samenwonend' totdat ze begin jaren dertig trouwden. Mijn moeder was toen een peuter. In de opvatting van mijn oma en opa waren zij gehuwd sinds oktober 1928 in een 'vrij huwelijk'. Dat lijkt een woordspel totdat de praktijk zich aandient.

In 1965 ging de zoon van politieke vrienden van mijn oma en opa samenwonen met zijn lief. Toen mijn oma dit hoorde, kocht ze een huwelijkscadeautje voor het paar en ging bij ze op bezoek bij de sociëteitsruimte van de Studenten Sociëteit Olofsen waar Walther en Celine boven woonden.

Het stel studeert af en begin jaren zeventig besluiten zij te trouwen. Mijn oma en opa krijgen een keurige uitnodiging voor de bruiloft. Mijn oma is in verwarring. Ze spreekt erover met mijn moeder en zegt dat Walther en Celine toch al lang getrouwd zijn.

Mijn oudere zus zegt om haar te pesten: 'Nee oma, ze zijn nog niet getrouwd. Ze hokken. Dat is gewoon uitproberen.' Mijn oma kijkt geschokt, verontwaardigd: 'Hokken?! Uitproberen? Wat uitproberen?' 'Nou gewoon, of het wel een goed idee is om te gaan trouwen. Eerst een tijdje samenwonen en pas trouwen als je het zeker weet. Dat doet iedereen tegenwoordig.'

Mijn oma snapt het niet, en wil het ook eigenlijk gewoon niet snappen. In hun tijd was seks voor het huwelijk uit den boze waarbij het huwelijk weliswaar niet door de autoriteiten werd bevestigd, maar wel een sterke belofte aan elkaar was; een vrij huwelijk zonder boterbriefje maar met alle verantwoordelijkheden die worden verondersteld bij een huwelijk. Waarschijnlijk was het vrije huwelijk een nog sterkere morele verbintenis dan voor veel mensen die wel een boterbriefje gingen halen omdat de rechten van het echtpaar (en met name van de vrouwen) in een 'vrij huwelijk' nihil waren. Samenwonen om een relatie 'uit te proberen' was er echt niet bij.

Het feit dat oom Herman (haar broer) zijn vriendin Annie bezwangerde vóórdat hij formeel een 'vrij huwelijk' met haar aanging (samenwonen ging sowieso niet in hun geval omdat hij vanwege dienstweigering een 'zwervend bestaan' leidde) was een mogelijk nog grotere schande dan in andere kringen. Toen mijn oudtante Bep zich in mijn aanwezigheid liet ontvallen (in 1982) dat tante Annie zwanger werd voordat ze 'getrouwd' was, snoerde mijn opa haar onmiddellijk de mond. Dat onderwerp was blijkbaar meer dan vijftig jaar later nog steeds taboe.

Ik weet niet of mijn oma en opa ter gelegenheid van het formele huwelijk van Walther en Celine nog een keer een cadeautje zijn gaan kopen. Waarschijnlijk niet. Uit principe, om te laten zien dat ze niets van 'probeer-samenwonen' moesten hebben en dat wat hen betreft Walther en Celine al lang getrouwd waren.

Walther heeft zich overigens ontwikkeld tot iemand met een eigen Wikipedia pagina waaruit ik kan opmaken dat hij nog steeds samen is met Celine. Ik weet niet wanneer zij hun trouwdag vieren –het moment dat ze zijn gaan samenwonen of het moment dat ze voor de wet getrouwd zijn. Traditie in onze familie is het moment van samenwonen (vrij huwelijk aangaan) en niet het moment van het boterbriefje.

Walters politieke idealen zijn in de loop der jaren wel verwaterd. Olofsen, de studentenclub waar Walther bij betrokken was, stond bekend als links en opstandig. Walther was actief betrokken bij de rellen rond het huwelijk van Beatrix en Claus en vocht met medestudenten voor inspraak van studenten op de universiteit. Op internet vind ik een reactie die Walther als oud-decaan van de UvA, voorjaar 2017, schrijft in Advalvas naar aanleiding van kritiek van een studente van de ASVA. In zijn reactie lees ik onder andere de volgende zinssnede: 'Onbedoeld maakt ze ook duidelijk waarom studenten, passanten aan de universiteit, niet op basis van hun povere geïnformeerdheid instemmingsrecht moeten hebben over beslissingen, die de lange termijn toekomst van het wetenschappelijk onderzoek en onlosmakelijk daarmee verbonden het onderwijs bepalen.'

Ik denk dat mijn oma en opa over deze politieke verandering teleurgesteld zouden zijn geweest. Maar de eventuele verontwaardiging erover zou het niet gehaald hebben bij de verontwaardiging over het 'probeer-samenwonen'. Mijn zus gaat overigens inmiddels richting haar 40-jarig 'vrije huwelijksfeest'.

– door Anita

De Staat der Neeederlanden tegen Joke K.

Korte geschiedenis van het voorafgaande

Joke Kaviaar, veroordeeld vanwege het schrijven van volgens justitie 'opruiende' artikelen, dreigt op zeer korte termijn voor twee en een halve maand te verdwijnen in een gevangeniscel. Het precieze moment hangt af van een laatste cassatie-uitspraak (zie hieronder).Wat hier volgt is een overzicht van de aanloop hier naartoe, en een update van de meest actuele ontwikkelingen. Het is een voorpublicatie van een boekje dat de Steungroep 13 september aan het voorbereiden is en dat onder meer ook de teksten waarvoor Joke veroordeeld is zal bevatten.

Arrestatie en huiszoeking

Op 13 september 2011 werd activiste, schrijfster en dichteres Joke Kaviaar thuis gearresteerd en voor drie dagen in alle beperkingen vastgehouden. Dat betekent isolatie en houdt ook in dat haar advocaat niets over de zaak mag zeggen tegen anderen. Door de Nationale Recherche werd huiszoeking gedaan, op zoek naar informatie over haar contacten. Na drie dagen werd zij vrijgelaten, om haar vervolgens tot op de dag van vandaag te intimideren met de mogelijkheid van hernieuwde arrestatie.

Ze werd gearresteerd voor het schrijven van vier opinie-artikelen, en beschuldigd van 'opruiing tot enig strafbaar feit of tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag' (art. 131, lid 1 Sr). Deze beschuldiging werd nog lange tijd verzwaard met 'opruiing tot een terroristisch misdrijf dan wel een misdrijf ter voorbereiding of vergemakkelijking van een terroristisch misdrijf' (art 131, lid 2 Sr).

Drie maanden later, op 7 december 2011, liet het Landelijk Parket van het Openbaar Ministerie haar website ontoegankelijk maken. De website is op 8 december 2011, een dag later, weer terug online gezet door Anonymous en staat nog altijd 'inclusief de opruiende teksten' online, aldus een proces-verbaal in het dossier.

Oprichting Steungroep

Al snel werd de Steungroep 13 september opgericht. In eerste instantie stelde de Steungroep zich ten doel om de achtergronden van de onzinnige arrestatie openbaar te maken. Sindsdien volgt de Steungroep nauwgezet de nasleep en de verdere gevolgen, en werkt het aan het mobiliseren van mensen om in verzet te komen tegen het huidige migratiebeleid. Uiteraard is ook een doel van de Steungroep om te laten zien dat overheidsterreur, op langere termijn, absoluut geen effect heeft op mensen die een kritische mening niet voor zich willen houden, want als we dit tolereren is het einde zoek.

Mensen namen Joke's teksten over, haar website – die even offline gehaald was onder justitiële dwang maar een dag later alweer inclusief de teksten terug kwam – verscheen via mirrorsites.

Opmerkelijk was dat de verzwaarde aanklacht; 'met terroristisch oogmerk' wel werd gebruikt tijdens de huiszoeking, maar later niet werd opgenomen in de dagvaarding. Dat doet het vermoeden rijzen dat deze verzwaring van de aanklacht ten tijde van de arrestatie, de huiszoeking, en gedurende het hele onderzoek louter en alleen is toegevoegd als intimidatie, en vooral ook om gebruik te maken van de vergaande opsporingsbevoegdheden

uit de terrorismewetgeving. Uit de buitensporige huiszoeking kon reeds worden opgemaakt dat hier vooral sprake was van een *fishing expedition* om de groeiende No Border beweging in kaart te brengen.

Ondertussen duurde het onderzoek voort en lieten de autoriteiten steeds, tot op de dag van vandaag, de dreiging van een tweede arrestatie bestaan. Is het niet voor het online laten staan van de vier teksten, dan is het wel omdat mogelijk nieuwe teksten 'opruiend' kunnen zijn.

Rechtszaak, hoger beroep, cassatie, Europees Hof

Op 8 januari 2013 begon de rechtszaak tegen de mening van Joke Kaviaar. Het OM eiste zes maanden onvoorwaardelijk. Er waren enkele tientallen mensen rond de rechtszaal om steun te betuigen en de zaak via een picketline en pamfletten ruchtbaarheid te geven. Ook twee weken later, op 22 januari, waren er weer mensen op de been bij de uitspraak. De rechtbank oordeelde die dag dat de schrijfster vier maanden onvoorwaardelijk de bak in moest voor vier 'opruiende' teksten. Die uitspraak was stevig: een veroordeling wegens alle vier de teksten. De straf: vier maanden cel, onvoorwaardelijk. Een gevoelige klap in het gezicht van vrijheid en solidariteit. Noch de Steungroep, noch Joke zelf lieten het er bij zitten. Joke ging meteen in hoger beroep.

Op 1 november 2013 begon het hoger beroep met een technische behandeling (de zogeheten regiezitting). Pogingen om aandacht voor de zaak op te wekken, gingen door. Buiten, vooraf aan de behandeling van de regiezitting door het Gerechtshof, werden posters met de 'opruiende' teksten uitgedeeld en in december 2013 was er een benefiet met dichters en muzikanten in ACU in Utrecht dat flink wat mensen trok en aardig wat opbracht ook.

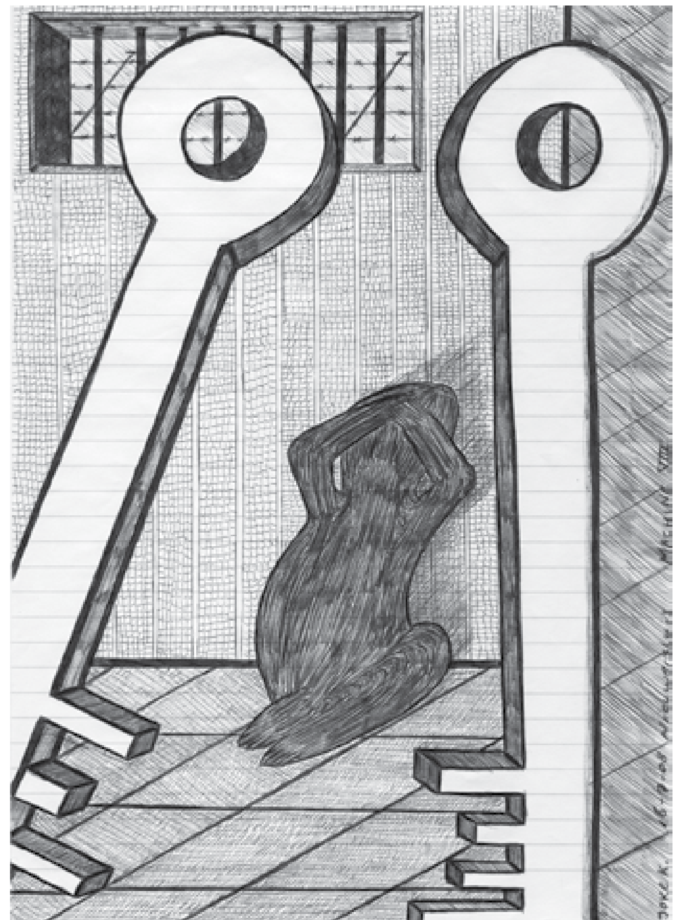
Op 15 mei 2014 diende de inhoudelijke behandeling van het hoger beroep. Rond de zitting zelf voerden mensen wederom actie: de als verboden aangemerkte teksten werden in de binnenstad van Amsterdam openlijk aan omstanders uitgedeeld tijdens een samenkomst en optocht naar het gerechtsgebouw. Dennis Bos, historicus van de vroege arbeidersbeweging die dag in dag uit door repressie werd getroffen, droeg een tekst daadwerkelijk voor. Als de teksten 'opruiend' waren, dan waren er in ieder geval mensen bereid zij aan zij met haar het verbod op die teksten daadwerkelijk te trotseren. Een hoogtepunt in de solidariteitscampagne. Justitie vond het minder leuk, politie ging tot arrestaties over: zes mensen opgepakt, waarvan vier wegens 'opruiing'. Zaken tegen twee op deze dag wegens 'opruiing' opgepakte solidariteitsactivisten zijn uiteindelijk gelukkig op vrijspraak uitgedraaid, omdat de rechtbank oordeelde dat het uitdelen en tonen van de posters met de 'opruiende' teksten onderdeel was van een demonstratie tegen vervolging wegens die teksten, en geen 'opruiing' tot doel had maar laten zien waartegen er gedemonstreerd werd.

Op 28 mei 2014 volgde de uitspraak in het hoger beroep. Dat leverde een voor velen onverwachte uitkomst op. Twee van de vier teksten waren volgens het Amsterdamse gerechtshof toch niet 'opruiend' in strafrechtelijke zin. Voor de andere twee teksten legde het gerechtshof een straf op van twee maanden voorwaardelijk en een proeftijd van een jaar. Zowel Joke Kaviaar als het OM gingen in cassatie tegen het vonnis; het OM trok de cassatie later echter in. De Hoge Raad maakte op 9 juni 2015 het vonnis definitief, door het cassatieberoep te verwerpen. Dit gebeurde na een ongemotiveerde conclusie van de advocaat-generaal met gelijkluidend advies. Ook de verwerping van het cassatieberoep door de Hoge Raad werd niet gemotiveerd. In een zaak die de vrijheid van meningsuiting raakt is dat zeer opmerkelijk te noemen. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) heeft laten weten dat ze geen reden ziet om de Nederlandse staat in deze zaak op de vingers te tikken.

Wat nou, proeftijd? Een nieuwe zaak

Intussen was met ingang van 10 juni 2015 Jokes proeftijd ingegaan. De al dan niet alsnog tenuitvoerlegging van de straf – de omzetting van twee maanden cel voorwaardelijk in onvoorwaardelijk – hing sindsdien als een zwaard van Damocles boven het hoofd van Joke. Bij elke aanhouding in haar proeftijd kon een officier van justitie die tenuitvoerlegging vorderen, en kon een rechter die toewijzen ook. Zoiets kan zeer verlammend werken. Feit is dat Joke Kaviaar de verlamming echter heeft weerstaan, en gewoon is doorgegaan met zowel schrijven als actievoeren.

Bij een actie – in de gemeenteraadszaal van Zeist, tegen de bouw van een gezinsgevangenis op Kamp Zeist, op 6 oktober 2015 – was het raak en werd Joke gearresteerd. In het daaropvolgende proces tegen vijf aangehouden mensen veroordeelde de politierechter Joke op 16 december 2015 tot twee weken voorwaardelijk en tevens tot de tenuitvoerlegging van het eerdere opruiingsvonnis. Allen gingen in hoger beroep. Een jaar later, op 11 december 2016, veroordeelde het Gerechtshof haar tot diezelfde straf, maar legde die twee weken nu onvoorwaardelijk op.

Cassatie, wraking

Joke en haar medegedaagden gingen nu ook in deze zaak in cassatie. Van de afloop daarvan hangt ook de tenuitvoerlegging van de straf in de opruiingszaak af. Indien ook dit vonnis door de Hoge Raad in stand wordt gehouden, zal Joke Kaviaar dus daadwerkelijk alsnog twee maanden lang worden opgesloten wegens het schrijven van twee teksten. Daar komen twee weken wegens die raadszaalactie bij.

De behandeling van de cassatie in deze zaak heeft heel lang geduurd. Op 26 juni 2018 kwam na anderhalf jaar gespannen afwachten de dit keer zeer uitvoerig beargumenteerde conclusie van de advocaat-generaal in deze zaak: het cassatieberoep moet worden verworpen. Sindsdien is het wachten op een beslissing van de Hoge Raad, die doorgaans de conclusie van de advocaat-generaal volgt, en ook die beslissing laat erg op zich wachten. Er stond een uitspraak van de Hoge Raad in deze cassatie gepland voor 25 september, maar die werd kort daarvoor uitgesteld. De datum werd verschoven naar 18 december 2018, meer dan twee jaar na het instellen van cassatie.

Intussen wraakte advocaat Jebbink de complete Hoge Raad in deze zaak rond de actie in de Zeister gemeenteraad. De reden daarvoor is dat die hoogste rechtbank werkt met zogeheten reservisten, naast de zogeheten zetel. De zetel, dat zijn de drie tot vijf rechters die formeel een zaak behandelen. De reservisten zijn andere rechters die mee mogen denken en beraadslagen en zo invloed op de zaak kunnen uitoefenen. Aangezien niet duidelijk is wie deze reservisten zijn, en zelfs of ze wel meedoen, weet een aangeklaagde niet of deze rechters wel werkelijk onpartijdig zijn en is verweer tegen deze onzichtbare rechters niet goed mogelijk. Dit ondermijnt een eerlijke rechtsgang, aldus de advocaat. De wraking is bedoeld om deze ondoorgrondelijke procedure bloot te leggen en als strijdig met onpartijdige en transparante rechtspraak te hekelen.

De wrakingszitting diende op 29 oktober 2018. Als de wraking slaagt, dan moet een andere zetel van de Hoge Raad de zaak gaan beoordelen, zonder reservisten.

Laatste nieuws: Op maandag 17 december 2018 heeft de Hoge Raad laten weten aan advocaat Jebbink dat op vrijdag 21 december uitspraak gedaan zal worden over de wraking. Hiermee komt de geplande uitspraak op 18 december te vervallen. Wanneer alsnog uitspraak zal worden gedaan, is op dit moment niet bekend.

Intussen blijft het zwaard van Damocles hangen. Een periode van grote onzekerheid.

– door Steungroep 13 september

Bovenstaande is geschreven op basis van teksten op de website van de Steungroep, met name ‘Samenvatting’ (bijgewerkt tot en met 27 mei 2014), ‘Repressie tegen ‘opruiing’: ook Europese Hof helpt mee om Joke Kaviaar de mond te snoeren’ (21 maart 2016), en ‘Hoge Raad gewraakt in zaak actie gemeenteraad Zeist’ (1 oktober 2018).

Over Haagse ordehandhaving en antifascisten

Op 31 oktober 2018 begon de eerste openbare zitting van het proces tegen 166 demonstranten, die twee jaar tevoren, op19 november 2016, werden omsingeld en opgepakt in een akte 'fight repression'. Deze demonstratie was bedoeld als protest tegen het politiebeleid inzake 'antifascisme', waarbij iedere uiting tegen fascisme van welke aard dan ook evenzeer als een vorm van terrorisme werd gezien als indertijd onder Seyss Inquart.

De demonstranten werd verweten geen gehoor te geven aan een politiebevel tot vertrek omdat de burgemeester de demo zou hebben beëindigd wegens het dragen van sjaals en bivakmutsen bij een gevoelstemperatuur rond het vriespunt. De eerste zitting duurde wegens verwarring rond allerlei formaliteiten zo lang, dat na een volle dag de advocaten niet aan de pleidooien konden toekomen. Zo moest het proces-verbaal worden gewijzigd, omdat de burgemeester na de aanmelding geen verbod op gezichtsbedekking had uitgevaardigd. Het proces werd op 19 november voortgezet; toen werd duidelijk dat de burgemeester op wiens bevel de demonstratie zou zijn gesloten zich op 19 november 2016 in het buitenland bevond. Bovendien bleken op twee films twee verschillende tijdstippen waarop dit bevel zou zijn omgeroepen te zijn vastgelegd. In het requisitoir van de officier van justitie staat een passage, waarin het bevel tot sluiting direct diende te leiden tot arrestatie van alle demonstraten. Antifascisten die een ontbonden demonstratie verlaten kun je niet zomaar op de Haagse burgerlijk loslaten! Arrestanten die al vóór het sluitingsbevel waren opgepakt maakten duidelijk dat niemand in de gelegenheid was gesteld om het kerkplein te verlaten. Dat gold ook voor de politiewoordvoerder van de demonstratie, die bij een verzoek om nadere uitleg werd uitgelachen, want de burgemeester had gesproken en *Befehl ist Befehl*.

De rechter constateerde in zijn uitspraak van 3 december dat hij geen aantoonbaar geldig bevel tot sluiting van de demonstratie had gezien. Daarom sprak hij alle voorgeleide arrestanten vrij. Demonstraten die zouden moeten voorkomen op 14 en 19 november hadden al bericht gekregen dat hun dagvaarding was ingetrokken.

– door Argus

Het fascisme is terug

Over fascisme, nationaal-socialisme en alt-right

Veel mensen van links zijn het er over eens: het fascisme is terug. Fascisme, een woord dat overal in Europa angst en afschuw inboezemt, maar toch een verschijnsel blijkt te zijn dat telkens weer de kop op steekt. ‘Fascist’ is altijd een geliefd scheldwoord geweest, terwijl het vaak verkeerd wordt gebruikt. Je hebt zoiets als de ‘anti-fascisten’, die volgens sommige mensen dan weer ‘zelf de fascisten’ zijn. Kortom, men heeft de mond vol van het begrip ‘fascisme’. Fascisme, een beweging die ondanks haar wrede en inhumane karakter telkens weer op aanhang kan rekenen; meestal een aanhang bestaande uit, jonge, witte, uiterst boze mannen. Fascisme komt in deze tijd tot uitdrukking in verschillende vormen, maar bijna altijd via een omweggetje. In Noord-Europa noemt men zich tegenwoordig niet meer fascist, maar noemt men zich ‘alternatief rechts’, ‘militant’ of ‘nationalist’. In Italië en Zuid-Europa ligt dit anders. In Italië kan Mussolini nog op openlijk aanhang rekenen. Ook in Frankrijk zal men zichzelf eerder gewoon ‘fascist’ noemen.

Het feit dat bewegingen vrij gemakkelijk met hitlergroetjes, white power-symbolen en Holocaust-mopjes wegkomen is typerend voor deze tijd. Het feit dat ‘het rassenvraagstuk’ weer een rol speelt in het publieke debat is typerend voor deze duistere tijd, waarin spoken uit het verleden zijn opgestaan. Wij, links, staan erbij en kijken met verbazing toe. Burgerlijke mensen herkennen de aanknopingspunten met het verleden niet, waardoor het fascisme dus een opmars gegund is. Om die reden wil ik in dit artikel wat dieper ingaan op de aard en het ontstaan van het fascisme.

Wat is fascisme?

Wat is fascisme nou eigenlijk? Fascisme komt oorspronkelijk uit Italië. Het fascisme is een soort quasi-revolutionaire beweging. Het wil wel een omwenteling, een nieuwe wereldorde, maar deze wereldorde moet absoluut niet op marxistische of libertaire leest geschoeid zijn. Nee, de fascist merkte de frictie op tussen de werkende klasse en de bezittende klasse, net zoals het marxisme en het anarchisme dit deden. De laatste twee kozen voor de werkende klasse. De werkers moesten zich emanciperen en de bezittende klasse moest bestreden worden. Het fascisme treedt dan op als een soort vreemde ‘verzoener”tussen de twee klassen. Klassencollaboratie noemt men dit, een compleet belachelijk idee. De rijken blijven rijk, de armen blijven arm en iedereen kent zijn plek in de maatschappij van het fascisme. Vrouwen aan het aanrecht, mannen naar het front, kinderen bij de padvinderij, rijken in de regering, de priester als begeleider van het geestelijke en intellectuele leven en ‘zwakkelingen’ krijgen een nekschot. Zie het als een soort vreemde, reactionaire revolutie, een contradictie in zichzelf. Maar het fascisme is altijd vol van contradictie geweest. Mussolini, de Italiaanse fascistenleider met het vierkante hoofd en de reusachtige onderkaak, stond bekend als een enorme brulbeer. Zijn theorie sneed niet bepaald hout. Zo had hij de neiging om zich in zijn ‘filosofie’ zeventien keer per zin tegen te spreken. Zo was hij niet alleen socialist en werker, maar ook aristocraat. Hij zag zichzelf als conservatieve modernist, als leider, als dienaar, als artiest en als gladiator. De fascisten waren atheïsten, maar leefden het katholicisme. Mussolini was zogenaamd alles ineen. Hij was een superman. Iets wat makkelijk aansloot bij de hyper-patriarchale negentiende eeuw en de katholieke cultuur van Italië, waar mannen per definitie het hoofd van het gezin zijn, en het gezin werd gezien als de hoeksteen van de samenleving.

De ‘fasces’ oftewel de roedenbundel werd het symbool van de fascisten. Het staat voor de bundeling van maatschappelijke macht

en het fascisme gaat over het uitdragen van deze macht. Macht boven de rede, de leider boven de democratie, de tucht boven de vrijheid, de mannelijkheid boven de vrouwelijkheid, de orde boven de anarchie. De samenleving is alles, het individu is niets. Het recht is niets, de macht is alles. In het fascisme is geen plaats voor wat voor humanisme dan ook. Het ziet geweld als een manifestatie van levensvreugde en dit geweld is onbegrensd. Oorlog beschouwt het fascisme dan ook als een geschenk waarin de mannelijkheid eindelijk getest kan worden, en waarin kameraadschap wordt gecreëerd. De Eerste Wereldoorlog, die zoveel pijn en verdriet veroorzaakte, werd door het fascisme beschouwd één grote praaloptocht; een oorlog tussen verschillende 'naties', waarin men de zin van het leven zou ontdekken, waarin nieuwe technologieën ontwikkeld zou worden.

De Eerste Wereldoorlog werd door het fascisme beschouwd als één grote praaloptocht

Mussolini was aanvankelijk socialist, maar al vroeg verlangde hij naar een niet-marxistische interpretatie van een volksgeoriënteerde politiek. Aristocraten, die zagen dat het marxisme in de lucht hing en doorkregen dat een omwenteling niet te voorkomen was, sloten zich bij hem aan. Oké, jullie krijgen 'een revolutie', maar dan een beetje een leuke, en eentje die ook voor ons, de prinsen, de adel, de industriëlen, een beetje te doen is. Arbeiders, die wel iets zagen in het marxisme, maar toch zwaar gezagsgetrouw waren en vol ontroering de nationale vlag aanbaden en hun vrouw graag in de keuken wilden zien, kozen eveneens voor het fascisme, als een soort halfzacht 'alles net niet'.

Het nationaal-socialisme

Het nationaal-socialisme is de Duitse variant van het fascisme. Het is een fascisme gemengd met een uiterst walgelijke negentiende-eeuwse, kolonialistische rassentheorie. Italiaanse fascisten hadden deze rassentheorie aanvankelijk niet zo in hun programma. Zo was het oude Rome, waar de Italiaanse fascist vaak aan refereerde, ook een kosmopolitisch rijk. De rassenleer was een manier om het kolonialisme goed te praten. Het was en is een overblijfsel van het kapitalisme omdat het kapitaal redenen moest verzinnen, smoesjes, waarom men donkere mensen zoveel pijn deed. Dit racisme werd vervolgens vermengd met een eeuwenoud antisemitisme, dat al eeuwen in Europa woekerde. Als er iets mis ging dan kon de bevolking zich afreageren op 'de Joden'. Joden waren gehaat omdat ze in het geldwezen functioneerden en men afhankelijk van ze was en ook omdat ze geen thuisland hadden. In de negentiende eeuw was nationalisme heel belangrijk. Het niet hebben van een land werd gezien als het niet hebben van een identiteit, een waardigheid. Joden mochten geen 'normale' beroepen uitoefenen en waren dus aangewezen op het bankwezen en de handel; zogenaamd 'duivelse' beroepen, voor 'gierige' joden. Het Duitse fascisme gebruikte deze jodenhaat om een onderscheid te creëren tussen de zogenaamd 'Arische arbeider' en de joodse kapitalist. Maar deze jood was niet alleen kapitalist. De jood was ook een bolsjewiek. Hij of zij stond ook symbool voor het ondermijnende modernisme. Het Duitse fascisme daarentegen stond dan voor de derde weg. Het was geen bolsjewisme, het was geen kapitalisme, nee, het was een Arische volksgemeenschap. De jood kon gebruikt worden om alle onvrede op te projecteren. De financiële crisis kwam niet door het kapitalisme, maar door joden en zwarten en eigenlijk iedereen die er niets mee te maken had.

Ditzelfde zien we nu gebeuren. Is er in Griekenland een financiële crisis, dan moet de Turkse buurman boeten omdat fascistische leeghoofden het weer niet begrijpen en hun domme agressie dan maar op willekeurige mensen afreageren, die niet helemaal hetzelfde zijn als zij. Het fascisme is een verwarde beweging en wordt aangehangen door simpele zielen en opportunisten. Het fascisme is het ophoesten van gal wanneer er onrust heerst. Het is die mislukte, racistische oom van je, die helemaal doordraait en ineens een kans ziet om al zijn frustratie te vergelden. Het fascisme werkt als boksbal, voor mensen die het gevoel hebben dat ze teniet gedaan worden, dat ze meer hadden moeten zijn. Voor gefrustreerde en door testosteron bedwelmde jongemannen die geen vriendin kunnen krijgen. Deze jongemannen worden vervolgens als knokploeg gebruikt door het kapitaal, al zijn ze zichzelf hier niet van bewust.

Na de Tweede Wereldoorlog werd het fascisme door het kapitalisme in zijn eigen voordeel gebruikt. Zo waren er in de jaren negentig geheime, door de CIA en de NAVO opgerichte, ondergrondse fascistische groepen, die in tijden van crisis zouden functioneren als een stoottroep voor de orde. De beruchte bende van Nijvel wordt ervan verdacht te zijn voortgekomen uit zo'n nazistische groep. Europa zat in de jaren negentig vol met allerlei nazigroepjes, die, gedoogd door de staat, in de bossen oefenden, en in hen een soort extra leger zagen van nationalisten die weleens tot nut zouden kunnen zijn. Dat men racist was, kon de staat niet schelen. In Duitsland zijn in de jaren negentig duizenden aanvallen en aanslagen geweest op donkere en Aziatische mensen. De politie heeft hier nooit enorm tegen opgetreden. Waarom niet? Omdat de politie vaak zelf racistisch was. Volgens een schatting uit die tijd had dertig procent van de politie sympathie voor extreemrechts. En daarnaast door angst. Neonazi's zijn vastberaden en gaan door het vuur voor hun idealen. Ze beschikken over wapens en geven niets om gevangenschap. Logischerwijs schrok dit de politie af, die toch misschien liever bonnetjes ging uitschrijven of fietslampen ging controleren. Tenslotte was extreemrechts geen echte bedreiging voor de kapitalistische staat. Het viel slechts punks, allochtonen en daklozen aan. Links daarentegen werd wel gezien als een bedreiging voor de orde. De RAF viel het bankwezen aan, en politici en zakenmensen, mensen met invloed in de politiek. Het nazisme deed dit niet, want het nazisme had (en heeft) veel sympathie voor alles met macht en status. Dit is waarom er in de jaren negentig anti-fascistische actie ontstond, als burgermilitie tegen het fascisme, buiten de staat om.

Fascisme in deze tijd

Het fascisme komt weer op. Niet zo gek, want er hangt weer een financiële crisis in de lucht. De sociale verhoudingen staan op scherp. In Amerika is het fascisme opgestaan in de vorm van het 'grappige' alt-right netwerk. In Nederland hebben we FvD als de

parlementaire, voorzichtige afdeling van alt-right, ook wel 'alt-lite' genoemd. Sentimenten tegen het neoliberalisme, tegen Rutte en tegen links zijn populair in deze tijd. In België hebben we het zogenaamde Schild en Vrienden, dat laatst als neonazistisch bolwerk ontmaskerd werd. Desondanks heeft het veel aanhang onder jongeren, voornamelijk onder jonge mannen.

De huidige man is gecastreerd door het feminisme

Het fascisme manifesteert zich vandaag de dag in het muziekgenre van de black metal, waar het op dubbelzinnige wijze in de esthetiek van het genre wordt verweven. Zaken als paganisme, Noorse mythologie, mannelijkheid, runen, traditionalisme, geweld en elitisme staan allemaal centraal in de black metal. Logischerwijs werd het dus snel een vehikel van extreemrechts. Deze 'nieuw traditionele', of 'militante' stroming is een populaire anti-cultuur onder jongeren van deze tijd, voornamelijk in Europa. Waar de bandleden zich in hun muziek niet openlijk antisemitisch uiten, salueert men op foto's wel met de Hitlergroet en poseert met veroordeelde nazi's. De band Peste Noire is hier een voorbeeld van. Een band die een soort folkmuziek vermengt met black metal en in zijn teksten nogal kwaad maakt over het modernisme, het kapitalisme en de multiculturele massacultuur. Het is een verwarde mix van woede die deze bewegingen kenmerkt omdat het niet altijd duidelijk is wat waarvoor staat en waarom. Wel is het duidelijk dat men het fascisme niet schuwt.

Ook wordt vandaag de dag de 'rassenkaart' weer gespeeld. De mainstream media hebben de nazistische theorie overgenomen en spreken nu heel 'rebels' over het rassenprobleem. Zo sijpelt het fascisme langzaam binnen. Erkenbrand zet druk, de VVD is bang voor het verlies van zetels en neemt de racistische stellingnames over. Zo wordt het fascisme geprojecteerd op partijen die dit aanvankelijk niet per se zijn. Trump is niet geen fascist omdat hij niet weet wat dit is. Maar zijn fascistische achterban heeft veel invloed op hem en zo wordt hij makkelijk een spreekbuis van extreemrechts. Extreemrechts heeft geen parlementaire macht, maar zet wel druk. Het maakt gebruik van de vluchtelingenstroom om juist nu op te staan. En tot nu toe is het niet in staat om zelf een regering te vormen. Wel vormt het dus huidige regeringen om. Dat is ook waarom ik ook zo razend ben op een Dijkhoff, die laatst racistische rechtsongelijkheid probeerde te introduceren. Als de VVD nu ook al fascistisch wordt is het einde nabij en moeten we gaan nadenken over twee opties: het land ontvluchten of ons bij de antifascistische actie aansluiten. Ik hoop dat deze gevaarlijke kruisbestuiving tussen VVD en alt-right niet doorwoekert en dat de VVD snel ten val komt, zodat extreemrechts haar niet meer kan omplooien. We moeten dus hopen op stabilisatie, of om een omwenteling, maar niet een waarin het fascisme het vacuüm kan opvullen. Daarvoor moeten we waken.

Alt-right

Dan hebben we nog het Amerikaanse 'alt-right'. Ook dit is een met het fascisme dwepende beweging die voornamelijk bestaat uit jonge, boze witte mannen. Alt-right komt niet voort uit een muzikale stroming, maar is voornamelijk geboren op het internet, waar mannen hun kleine sub-bubbeltjes creëerden om samen te kankeren op het feminisme, modernisme, socialisme, links, de moslims, de joden, de zwarten en de 'cucks' (een afkorting voor 'cuckservative' en in Amerika een scheldwoord voor conservatieven die te liberaal of te links zijn geworden). Alt-right vindt dat de huidige man is gecastreerd door het feminisme en dat het daarnaast tijd is voor een nieuwe sterke natiestaat, om de daadwerkelijke conservatief te bevrijden. Een staat waar geen buitenlanders welkom zijn en waar iedereen zijn plek kent. Kort samengevat: het fascisme in een modern jasje. Net zoals bij Schild en Vrienden wordt het geflirt met racistisch en nazistisch gedachtegoed ontkend en weggewuifd als zijnde 'edgy' (als niet serieuze stoerdoenerij). Maar op deze manier is het alt-right wel gelukt om het fascisme salonfähig te maken. Wat je meent doe je af als grap, wat je niet meent doe je af als serieus en zo creëert men een rookgordijn waarmee het fascisme binnengesmokkeld wordt. We bedoelden het niet zo, maar eigenlijk wel, maar toch niet, maar toch ook wel. Het zou allemaal slechts een soort postmoderne grap zijn, is het antwoord van alt-right als het weer eens betrapt is.

Kortom, het fascisme is verre van dood. Ondanks de groteske misdaden die het begaan heeft lijkt het behoorlijk makkelijk weer op te staan en biedt het ons nu doodleuk weer 'een alternatief'. Het huidige fascisme bagatelliseert de Holocaust door te antwoorden met 'En Stalin dan?' als er op de slachtoffers van het fascisme wordt gewezen. 'What about the alt-left', zoals Trump zei, na het drama in Charlottesville, waarbij een nazi op een groep mensen inreed. In de jaren negentig dacht iedereen dat het fascisme dood was. Deze tijd bewijst het tegendeel.

– door Nayokosadashi
tekeningen door BRUM

aankondiging

2.Dh5 – festival voor wereldversleutelaars rond het thema Power

22 t/m 24 februari 2019 – OT 301 (Overtoom 301)

De dertiende editie van het jaarlijkse 2.Dh5-festival komt begin 2019 naar Amsterdam, dit jaar met het thema 'Power'. Ben je geïnteresseerd hoe dit begrip samenhangt met feminisme, queer, anti-racisme, antifascisme, de-kolonialisme, arbeidsstrijd, antimilitarisme, internationale solidariteit, milieustrijd, migratie/no-border, internet vrijheid/privacy, recht op stad/anti-gentrificatie en/of alle kruisingen daar tussen? Kom dan het laatste weekend van februari naar OT301 en luister, praat mee, netwerk en laat je inspireren.

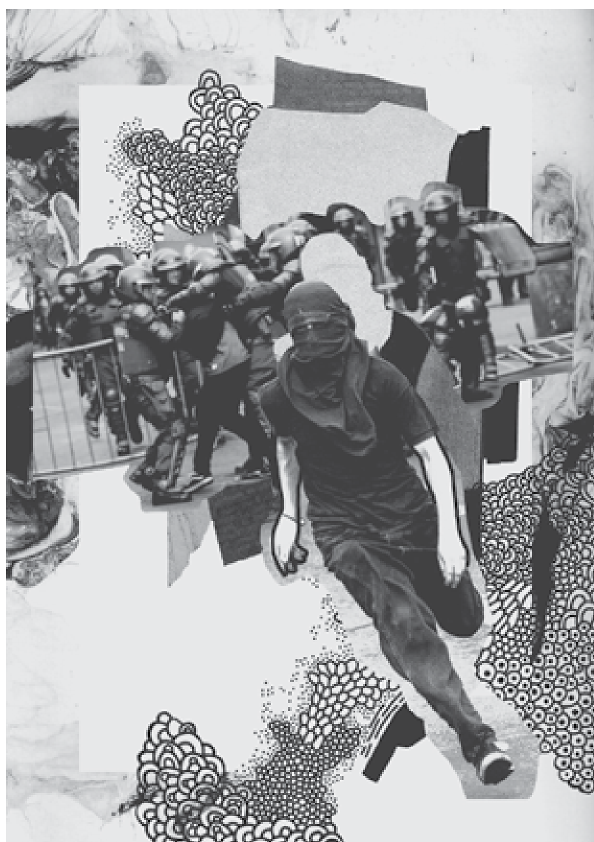
2.Dh5 brengt verschillende groepen, campagnes en individuen bij elkaar die actief zijn rondom de genoemde thema's en wil een bijdrage leveren aan de opbouw van een brede linkse buitenparlementaire beweging. Met behulp van tientallen workshops, discussies, lezingen zullen we ons storten op deze actiethema's, strategieën en inhoudelijke verdieping. Zowel gericht op theoretische verdieping en analyse als het bieden van praktische handvatten om idealen om te zetten in actie. Zo kunnen we andere wereldversleutelaars ontmoeten, ons beter organiseren, effectiever actie voeren en nieuwe plannen smeden om onze idealen van een vrije en solidaire samenleving dichterbij brengen.

Toegang:	vrijwillige bijdrage, richtbedrag is 5 euro
Meer informatie:	www.2dh5.nl – FB: 2Dh5festival
Contact:	info@2dh5.nl

Promotiepakket ontvangen met posters, flyers en stickers?
Mail naar promotie@2dh5.nl

thema:

Duitsland

Thema illustraties door:
Dünya Atay | www.dunyaatay.com

Denk ich an Deutschland in der Nacht,

Dann bin ich um den Schlaf gebracht

Er zijn weinig landen waarop we onze politieke dromen en angsten zo sterk projecteren als Duitsland. De radicale opstanden in de zestiende eeuw die vaag meeklinken als we de namen 'Luther', 'Munster' of 'Wederdoper' horen. De leerlingen van Hegel die bijna per ongeluk de theoretici en organisatoren van de negentiende-eeuwse arbeidersbeweging werden. De radenrevolutie die een einde maakte aan het Duitse keizerrijk (en de geloofwaardigheid van de Duitse sociaaldemocraten) in 1918. En de bloedige onderdrukking (onder leiding van de Duitse sociaaldemocraten) van diezelfde radenrevolutie, waarbij en passant een nieuw soort politiek werd uitgevonden, met nieuwe symbolen en tactieken, een 'antibolsjewistische' politiek die genadeloosheid verheerlijkte en een bizar mengsel van conservatisme en futuristische esthetiek was – inderdaad, daar zijn ze dan: de nazi's. En dan moet het nog 1933 worden.

Het leek ons interessant om al die 'Duitse' onderwerpen, waaraan we natuurlijk in het verleden al de nodige aandacht hebben besteed, eens in de bredere context van de Duitse geschiedenis te plaatsen. Bovendien is Duitsland ook nu weer een plek waar extreemrechts snel aan invloed wint, niet alleen in de gedaante van Pegida en AfD, maar ook binnen middenpartijen als de CDU/CSU, om nog maar even te zwijgen over neonazi-organisaties. Is het Duitse extreemrechts zo bijzonder? Tja, daar kunnen we een lang debat over houden. In heel Europa zijn de fascisten ondertussen weer salonfähig geworden. Toch geeft de geschiedenis extreemrechts in Duitsland een bijzondere betekenis, en noch Pegida, noch wijzelf kunnen doen alsof die geschiedenis nooit heeft plaatsgevonden.

De artikelen die we hier bijeenbrengen doen de ingewikkelde en beladen Duitse geschiedenis natuurlijk onvoldoende recht, maar hopelijk brengen ze een beetje van onze verwondering (en soms verbijstering) over dit onderwerp over. Zo besteden we aandacht aan het prachtige boek van Sebastian Haffner over de revolutie van 1918/19. Uiteraard komt ook de Beierse revolutie in het bijzonder voorbij, waarbij de anarchist Gustav Landauer (die door Haffner trouwens een beetje makkelijk als 'literaire dromer' wordt weggezet) niet mag ontbreken. In de antifa-rubriek wordt dieper ingegaan op de actuele ontwikkelingen rond extreemrechts in Duitsland en ook de boekentips van Sjakoo staan deze keer in het teken van Duitsland. Tenslotte hebben we een verslag van een recente geslaagde actie in Duitsland en een Dialoogje over wat dat dan voor ding is: 'Duitsland'. Hopelijk wordt uit deze en andere bijdragen in dit thema duidelijk dat zowel het Duitse heden als verleden bol staan van verzet en opstand, hoe zwaar de last van het nazisme er ook op drukt.

– de redactie

Erich Mühsam - Der Revoluzzer

War einmal ein Revoluzzer,
Im Zivilstand Lampenputzer;
Ging im Revoluzzerschritt
Mit den Revoluzzern mit
Und er schrie: „Ich revolüzze!“
Und die Revoluzzermütze
Schob er auf das linke Ohr,
Kam sich höchst gefährlich vor
Doch die Revoluzzer schritten
Mitten in der Straßen Mitten,
Wo er sonsten unverdrutzt
Alle Gaslaternen putzt
Sie vom Boden zu entfernen,
rupfte man die Gaslaternen
Aus dem Straßenpflaster aus,
Zwecks des Barrikadenbaus
Aber unser Revoluzzer
Schrie: „Ich bin der Lampenputzer
Dieses guten Leuchtelichts
Bitte, bitte, tut ihm nichts!
Wenn wir ihn' das Licht ausdrehen,
Kann kein Bürger nichts mehr sehen,
Laßt die Lampen stehn, ich bitt!
Denn sonst spiel' ich nicht mehr mit!“
Doch die Revoluzzer lachten,
Und die Gaslaternen krachten,
Und der Lampenputzer schlich
Fort und weinte bitterlich
Dann ist er zuhaus geblieben
Und hat dort ein Buch geschrieben:
Nämlich, wie man revoluzzt
Und dabei doch Lampen putzt

Daar was eens een revoloetser
Was als burger lampenpoetser
Ging in revoloetserschrede
Met de revoloetsers mede
En hij riep: „Ik revoloets“
En zijn revoloetsermuts
Schoof hij naar zijn linkeroor
Vond zich echt gevaarlijk hoor!
Maar de revoloetsers traden
Niet meer op de wandelpaden,
Maar op de rijweg waar hij noest
Alle gaslantaarns poetst
Maar die lampen moesten weg
Van het asfalt, wat een pech:
Voor lantaarns geen genade,
Want er kwamen barrikaden
Maar toen riep de revoloetser:
„Stop! Ik ben de lampenpoetser
Asjeblieft die lampenschijn
Schittert hier niet voor de gein
Als we nu het licht uitdraaien
Gaat het zicht ons naar de haaien,
Laat die lampen staan, o jee!
Anders doe ik niet meer mee“
Maar de revoloetsers staakten
En de gaslantaarns kraakten!
Dus sloop de lampempoetser heen
En brak uit in luid geween
Toen is hij maar thuis gebleven
En had daar een boek geschreven:
Over hoe men revoloetst
En daarbij ook lampen poetst

– vertaling: Jan Bervoets

De radenrepubliek van München

Eventjes licht voor anarchisten?

In april 1919 heeft er in de Duitse deelstaat Beieren een revolutie plaatsgevonden waarin anarchisten gedurende een korte periode aan de macht waren. Dit historische feit is overschaduwd door de meer rechtstreekse machtsverovering in Catalonië in 1936 en de bewegingen die nu nog steeds als gevolg van de Arabische lente in het Midden-Oosten plaatsvinden. Maar ook al gaat het hier om een periode van slechts enkele weken, er is wel degelijk reden om dit feit te gedenken.

De Duitse revolutie van 1918 begon op 4 november. Op die datum namen soldaten- en arbeidersraden in de noordelijke marinehavens de militaire macht over. Directe aanleiding was het verzet van de mariniers tegen het bevel van het marinecommando om de Engelse vloot aan te vallen die zich in de nabijheid van de marinebasis bevond. Men weigerde zich op te offeren voor een oorlog die al verloren was: de keizer was al in onderhandeling met de geallieerden en met name VS-president Wilson over een wapenstilstand en voerde in Berlijn democratische hervormingen door. Bij deze onderhandelingen was zelfs de Sociaaldemocratische Partij van Duitsland (SPD) betrokken.

Maar voor de opstandelingen was dat niet genoeg. Zij steunden de socialistische bewegingen die zich al in 1914 tegen de oorlog hadden verzet en door de Duitse keizer werden vervolgd, en die zich onafhankelijk hadden verklaard, de USPD. De achteraf bekendste personen hierbij waren Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg, die in Berlijn actief waren. Maar het eerste werkelijke revolutionaire initiatief kwam van USPD-er Kurt Eisner in het toenmalige koninkrijk Beieren. Op 7 november bewerkstelligde hij de uitroeping van de Beierse Vrijstaat, waarbij de Beierse koning Ludwig III werd afgezet. Eisner hinkte op twee gedachten. Hij had een arbeidersraad om zich heen gevormd,

De landelijke leiding van de sociaaldemocraten zag geen heil in een socialistische revolutie

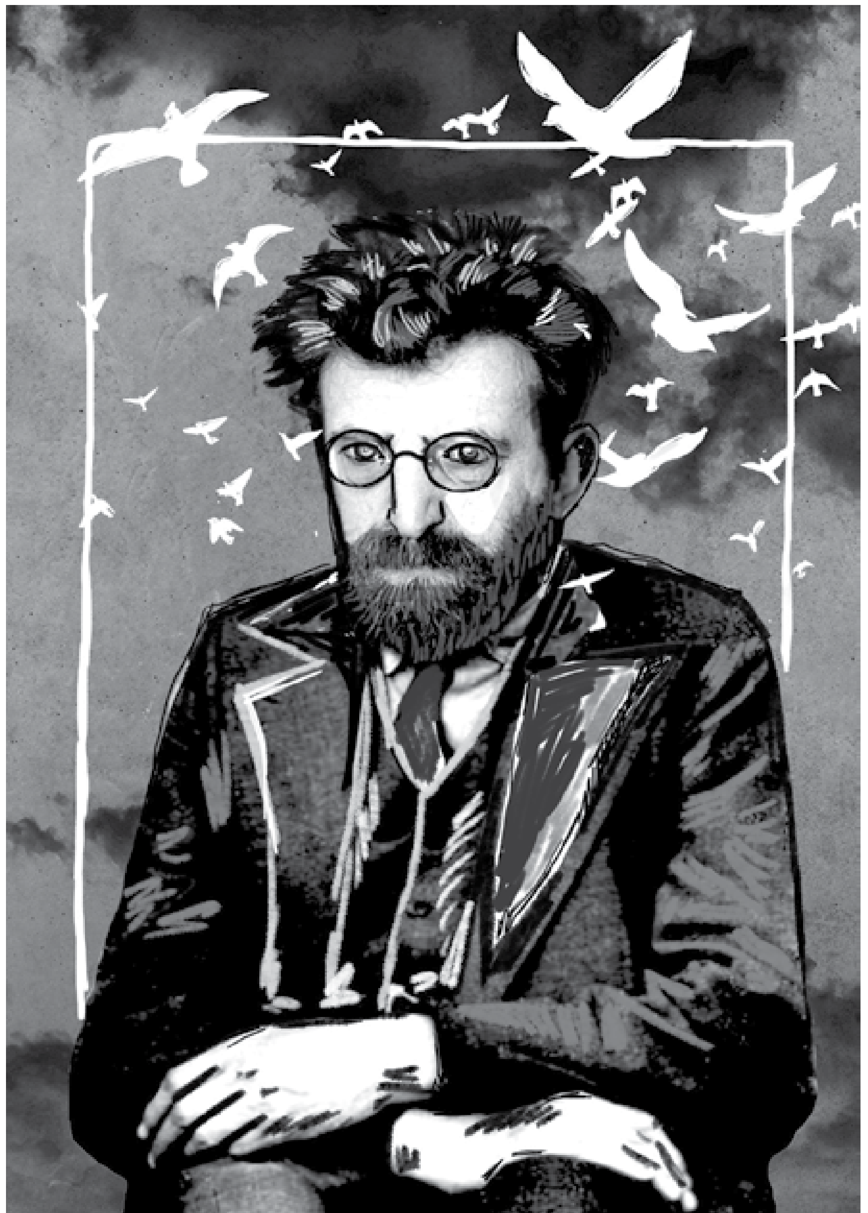
die de pretentie had de macht uit te oefenen. Maar tegelijkertijd vormde hij een regeringscoalitie, waarbij hij ook de anarchist Erich Mühsam een ministerspost aanbood. Mühsam wees dit aanbod af waardoor hij duidelijk maakte welke tegenstellingen er bestonden tussen regeringspolitiek en georganiseerde arbeidersmacht. Eisner koos nu voor samenwerking met de sociaaldemocraten, die aanvankelijk de koning trouw waren gebleven en de reformistische partijlijn volgden van de landelijke leiding. Die zag geen heil in een socialistische revolutie, maar in een parlementaire bourgeoisdemocratie die zo nodig met ordehandhaving tegen revolutionaire arbeiders diende te worden gehandhaafd. Dat bleek met name in Berlijn, waar drie dagen na de Beierse revolutie de – inmiddels naar Nederland vluchtende – keizer werd afgezet en de SPD van Friedrich Ebert zelf de leiding nam. Ebert zette de daarop volgende maanden gewapende militaire vrijkorpsen uit de keizerlijke militaire elite in om verdere agitatie van arbeidersbewegingen tegen te gaan en gaf hen de vrije hand om hun reactionaire praktijken uit te oefenen. In januari 1919 leidde dit tot verzet van revolutionaire arbeiders, de Spartakusopstand, die onder leiding van Gustav Noske, Eberts minister van Oorlog, werd neergeslagen. De vrijkorpsen hielden er een eigen rechtssysteem op na met folter en standrechtelijke executies, waarvan onder anderen Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg het slachtoffer werden.

De radenregering liet de arbeidersraden zelf volkscommissarissen benoemen, die afzetbaar waren

De dreiging van een dergelijke ontwikkeling bestond ook in München, waar Eisners volkscommissaris van Binnenlandse Zaken Erhard Auer als geestverwant van Ebert gelijkaardige plannen van ordehandhaving koesterde tegen de georganiseerde arbeiders. Noske werd nog niet te hulp geroepen, maar Beieren had zo zijn eigen gewapende aristocraten die bereid waren geschiedenis te schrijven, en de arbeiders hadden dus redenen genoeg om de regering te wantrouwen. Intussen was Eisner zelf bezig met de organisatie van een burgerlijke democratie voor Vrijstaat Beieren en had hij voor 12 januari de eerste parlementsverkiezingen uitgeschreven.

De radenrepubliek ontstaat

Hiertegenover werd in Eisners eigen arbeidersraad verzet georganiseerd. Rond de jaarwisseling van 1918-1919 vormde een delegatie van revolutionaire arbeidersbewegingen een eigen op de Sovjet-Unie geïnspireerde beweging, de Vereniging van Revolutionaire Internationalen. Hierin bevonden zich spartakisten, leden van de USPD, anarchisten als Gustav Landauer en Erich Mühsam en socialisten uit diverse richtingen waaronder radensocialist Ernst Toller. De spartakisten hadden zich intussen omgevormd tot de Communistische Partij van Duitsland (KPD) met het doel zich naar model van de Komintern een revolutie onder eigen centrale leiding te forceren. Hun direct uitgesproken voorstel om een centraal comité te vormen, dat de leiding van de revolutionaire arbeidersbeweging zou overnemen, werd door Mühsam afgewezen. Wel was Mühsam bereid om lid te worden van de KPD en stelde hij zich in dat kader op als voorman van de revolutionaire beweging. Hij zag de KPD niet als een partij, maar als een beweging en mogelijk hoopte hij – althans in 1919 – dat een goed georganiseerde arbeidersklasse uiteindelijk in staat zou zijn de partijbureaucratie te overstijgen. Zo niet Gustav Landauer, die zich opwierp als aanhanger van Proudhon en zich aansloot bij de economische

denkbeelden van Silvio Gesell, die konden dienen als toepassing van Proudhons maatschappijopvattingen: een volksbank die geld rentevrij zou doen circuleren in een federalistisch georganiseerde maatschappij. Beiden waren voorstander van de vervanging van de staat door de zichzelf organiserende arbeidersklasse. Bovendien geloofden beiden in de solidariteit van de revolutionaire actie, met als gevolg een eenheid van de arbeidersraad ongeacht mogelijke verschillen van revolutionaire opvattingen bij individuen, omdat de praktijk uiteindelijk het resultaat zou uitmaken. Zij beschouwden zich immers als delegaties van een achterban van deels door arbeiders overgenomen ondernemingen.

Op 10 januari 1919 werden Erich Müsham en de communist Max Levien door Auer gearresteerd. Maar omdat nu de arbeidersraad zich tegen Eisner dreigde te keren, beval die hen weer vrij te laten. Hij stond al zwak bij peilingen in de Beierse Vrijstaatverkiezingen. De geste mocht niet baten. Op 12 januari leed Eisners USPD, die slechts in de stad München de overhand had, een dramatische nederlaag – en was er winst voor de prokapitalistische lijn van de SPD. Op 21 februari werd Eisner doodgeschoten door Anton von Padua Graf von Arco auf Valley. Mühsam veronderstelt dat Auer deze aanslag heeft gedoogd om zijn weifelachtige premier uit de weg te ruimen. Maar Eisner was juist van plan af te treden, omdat de USPD-regering nu eenmaal geen meerderheidssteun had in het parlement.

Op 24 februari besloot de Revolutionaire Arbeidersraad in München de macht over te nemen. Zij riep daar de staat van beleg uit, organiseerde algemene stakingen en bedrijfsbezettingen en nam een initiatief tot bewapening van de arbeiders. Er ontstond een tegenbeweging van rechts onder leiding van de stadscommandant, waarbij Mühsam en Levien tijdelijk als gijzelaars in handen van militairen vielen. Maar uiteindelijk hadden de bewapende arbeiders de overhand, werden zij bevrijd en had de revolutionaire raad in München ook militair de macht in handen. Maar men had zich nog niet tegen de Centrale Raad van de Beierse Vrijstaat gekeerd, waarin ook reformisten zaten. Die schreef een congres van de hele regionale raad uit, waarbij een meerderheid de vorming van een radenrepubliek verwierp. Ook Landauer was tegen, omdat hij het uitroepen van de radenrepubliek voorbarig vond. Later zou Mühsam betreuren dat hij dit had gedoogd, omdat het tot versterking van de reformistische beweging leidde en de besluiteloosheid binnen de eigen beweging aan het licht bracht. In Neurenberg werd namelijk op 17 maart een compromis gesloten met de boerenbeweging, waarin de Beierse arbeidersraad de constitutionele regering erkende. De macht van een eventuele radenrepubliek zou sedertdien feitelijk beperkt blijven tot de stad München en zijn voorsteden, en de regering van Eisners opvolger Johannes Hoffmann kon ondertussen op het platteland en de andere steden rekenen.

De republiek aan de macht

Pas op 7 april werd in München de radenrepubliek definitief uitgeroepen, omdat zij toen de – naar achteraf bleek twijfelachtige – zekerheid had dat het militaire stadscommando definitief in handen van de arbeiders was. De radenregering in München kwam niet voort uit een centraal comité, maar liet de arbeidersraden zelf volkscommissarissen benoemen, die afzetbaar waren en voorlopig niet het bolsjewistische stelsel van de Sovjet-Unie vormden. Zij beschouwde zich voorlopig als het front dat de arbeidersklasse tegen militaire aanvallen zou verdedigen. Uit de verantwoording die Erich Mühsam achteraf in zijn rapport 'Von Eisner bis Leviné' schreef zou je kunnen opmaken dat hijzelf zo'n beetje als formateur optrad.

De radenregering van München stond onder leiding van de voorzitter van de Centrale Arbeiders- en Soldatenraad, Ernst Toller. Volkscommissarissen waren onder andere Gustav Landauer (anarchist), Oskar Maria Graf (sociaaldemocraat) en de 'vrijgeld'-econoom Silvio Gesell. De Boerenraad werd vertegenwoordigd in het ministerie van Justitie. Bolsjewisten weigerden aanvankelijk tot de regering toe te treden en

spraken van een *Scheinräterepublik*. Maar Mühsam reageerde hierop met een nawoord bij de regeringsproclamatie. Hij gaf daarin aan hoe de communisten zich afzijdig hielden en verklaarde zelf geen deel te nemen aan een regering waarin de eenheid van de arbeidersraad niet volledig werd vertegenwoordigd. Als gevolg van deze proclamatie traden twee dagen later, op 9 april, alsnog twee KPD-leden toe, waaronder Eugen Leviné. Gesell vaardigde revolutionaire wetten uit waarbij grondbezit werd onteigend en kapitaal vrij van accumulatie zou zijn. Hij vond bijstand van een Bankraad, die maatregelen nam tegen het wegsluizen van deviezen. Landauer kwam op 11 april met voor die tijd opmerkelijke hervormingen van het onderwijssysteem: afschaffing van straffen met stokslagen, afschaffing van het celibaat voor onderwijzeressen en herinrichting van de leerstof, waarbij geschiedenisonderwijs verboden zou worden. Hopelijk kwam hij hiermee tegemoet aan de eisen van leerlingen, die op 6 februari al opriepen tot stakingen 'tegen de aanmatigende stompzinnigheid van de scholen'. Mühsam zelf bemoeide zich met de landsverdediging en probeerde – bij ontstentenis van bereidwillige volkscommissarissen – de arbeiders te bewapenen en een Rood Leger te vormen. Zijn meest opmerkelijke keuze was die van Dr. Arnold Wadler als volkscommissaris voor het Woningwezen, die vóór 1914 een belangrijke projectontwikkelaar was. Hij was berucht om zijn betrokkenheid bij het in 1916 gevormde Menschenbassin van naar Duitsland gedeporteerde Belgische dwangarbeiders, die blijkbaar ook voor hem hadden moeten bouwen. In 1917 had hij zich enthousiast bij de revolutie aangesloten en Mühsam vertrouwde hem daarom de volkshuisvesting toe, want het verleden was hem vergeven: anarchisten kennen geen rechtbanken of tribunalen! Op 9 april 1919 verordende Wadler de inbeslagname en distributie van lege woonruimten: speculatieobjecten werden genationaliseerd en in grote huizen werden woonruimten gevorderd voor arbeiders.

Het tweetal anarchistische volkscommissarissen regeerde dus met de anderen door middel van verordeningen en decreten. Dat kon formeel alleen maar verklaard worden uit de staat van beleg waarin de radenrepubliek verkeerde. Mühsam zag het optreden van zijn commissarissen dan ook als daden van verdediging van de volksbelangen tegen de burgerlijke staat, en hoopte evenals Landauer met de invoering van directe revolutionaire hervormingen de massa's tegen de reactie te mobiliseren. De termijn waarbinnen men optrad zou echter te kort blijken te zijn om te kunnen beoordelen of de massa's werkelijk met deze maatregelen zouden hebben ingestemd en of er niet alsnog – en in hoeverre? – ruimte zou ontstaan voor alle door arbeiders bezette bedrijven en instellingen. die uiteindelijk de regeringsmacht zouden moeten overstijgen.

De val van de radenrepubliek

Inmiddels was de regering-Hoffmann uitgeweken naar Bamberg, vanwaar hij het offensief tegen München zou voorbereiden. In het nabije Würzburg was de vorming van een eigen communistische radenrepubliek door middel van een coup mislukt, zodat Hoffmann ook van daaruit militaire steun kon verwachten. Daartegenover moest de radenrepubliek zich bewapenen en hopen dat de milities die zij tot haar beschikking had loyaal zouden zijn. Dit bleek een misrekening, omdat eenheden van de stadsregering toch door de Schutztruppen van de SPD waren geïnfiltreerd.

Op 13 april 1919 werd Erich Mühsam door een eenheid van het stadscommando van zijn bed gelicht en naar Bamberg weggevoerd voordat het door hemzelf voorgestelde Rode Leger had kunnen ingrijpen. Sedertdien verbleef hij in arrest. Dat was voor de KPD aanleiding om de macht over te nemen: Eugen Leviné nam door zijn Palmzondagputsch met het Rode Leger de regering in handen en stelde de volkscommissarissen onder bevel van het centrale comité van zijn partij. Op 16 april trok Landauer zich uit de regering terug, Toller kon als voorzitter van de Centrale Arbeiders- en Soldatenraad aanblijven. Leviné propageerde nu de Tweede Radenrepubliek, en legde vooral de nadruk op militaire verdediging. Hij suggereerde daarbij efficiënter te wezen dan zijn 'anarchistische' voorgangers. Maar ook de communisten hadden tegen de regering Hoffman geen schijn van kans, omdat zij er evenmin in slaagden de wapens te bemachtigen die nodig waren om de Beierse Reichswehr tegen te houden. De eerste en enige overwinning die Leviné voor zich kon claimen was het neerslaan van een opstand in München die zich tegen zijn machtsovername had verzet. En nu het duidelijker werd dat de sociaaldemocraten zich juist tegen de Komintern zouden keren, verlamde Berlijn met embargo's en deviezenstops het goederenverkeer naar München. Ook riep Hoffmann de hulp van Noske in, die op zijn beurt niet alleen de Reichswehr inzette, maar ook gebruik maakte van de rechtse vrijkorpsen die er in Beieren rondliepen. Berucht is het vrijkorps van Franz Xavier Ritter von Epp, dat geducht zou huishouden en als symbool zou dienen voor het reactionaire karakter van de repressie.

Op 1 mei 1919 viel de Duitse Reichswehr München binnen. Landauer werd gearresteerd en een dag later in het tuchthuis Stadelheim door antisemitische soldaten afgeslacht. Na hevige gevechten werd het Rode Leger verslagen. De stad capituleerde op 3 mei. Op 7 mei werd de regering ontbonden. Eugen Leviné werd door een rechtbank ter dood veroordeeld en geëxecuteerd. Erich Mühsam werd veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf, Ernst Toller tot vijf.

Zoals hierboven is aangeduid zou Erich Mühsam achteraf in een rapport aan de Komintern verslag leggen van zijn bevindingen. Dat kon hij pas toen hij in 1928 na een amnestie was vrijgelaten uit zijn gevangenschap en zijn in beslag genomen papieren terugkreeg. Hij gaf daarin ook aan waarom zijn radenrepubliek naar zijn oordeel was mislukt. Als volkscommissaris was hij op 8 april aangesproken door een Komintern-gedelegeerde, Pavel Axelrod, die hem verweet dat de republiek te overhaast was uitgeroepen: er was geen voorbereidend ondergronds verzet geweest. Ook al zag Mühsam dat Axelrod daarin een punt had, zelf weet hij het falen van de Beierse revolutie aan gebrek aan doortastendheid: juist door de tweedracht tussen de diverse factieleiders – waaronder hijzelf – werd er te veel geaarzeld, waardoor kansen om sterker tegen de reactie op te treden waren verkeken.

– door Jan Bervoets

De vluchtelingencrisis aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog

De getuigenis van Milena Jesenská, geliefde en vriendin van Kafka

Aan Milena Jesenská zijn brieven gewijd die tot de mooiste en indrukwekkendste getuigenissen van dit genre behoren. De relatie van de schrijver van deze brieven, Franz Kafka, en de geadresseerde – meestal vertrouwelijk bij de voornaam genoemd – is door literatuurwetenschappers tot in het kleinste detail geanalyseerd geworden. Zij zelf evenwel kreeg enkel in zeldzame gevallen het woord.

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog getuigt ze over de uittocht van vluchtelingen uit nazi-Duitsland, waarvan we momenteel een verre echo horen weerklinken.

Demonen

'Eergisteren overleed in het sanatorium van Kierling, in Klosterneuburg in de buurt van Wenen Dr. Franz Kafka, een Duitse schrijver, die in Praag heeft geleefd.' Dat schrijft Milena Jensenská op 6 juni 1924 in de *Národni Listy*. 'Hier kenden slechts weinigen hem, want hij was een kluizenaar, een wetende, door het leven afgeschrikt,' zo vervolgt ze. 'Hij was schuw, angstig, zachtmoedig en goed, maar de boeken die hij schreef, waren gruwelijk en pijnlijk. Hij zag de wereld vol van onzichtbare demonen, die de weerloze mens bestrijden en vernietigen. Hij had een scherp inzicht, was te wijs om

Kafka had een scherp inzicht, was te wijs om te kunnen leven

te kunnen leven en te zwak om te kunnen vechten: maar het was de zwakte van de nobele, gave mensen, die niet in staat zijn tegen angst, misverstanden, liefdeloosheid en onwaarheid te strijden. Mensen die bij voorbaat hun onmacht kennen, zich onderwerpen en zodoende de overwinnaar beschamen. Hij beschikte over een mensenkennis, die slechts degenen gegeven is die eenzaam leven, wier hypergevoelige zenuwen aan enkele gelaatsuitdrukkingen al genoeg hebben om een andere helderziende te doorgronden. Zijn kennis van de wereld was uitzonderlijk en diep. Hijzelf was een uitzonderlijke en diepe wereld.' Ze besluit haar herinneringsartikel met de volgende woorden: 'Hij was een mens en kunstenaar met een zo scrupuleus geweten dat hij ook daar nog waakzaam bleef, waar de anderen, de doven, zich al veilig waanden.'

De vrouw die deze regels schrijft is de geschiedenis ingegaan als Milena, geliefde en vriendin van Kafka. Tussen 1920 en 1923 ontwikkelt er zich tussen beiden een aangrijpende briefwisseling, waarin Kafka zijn hart en geweten voor haar blootlegt, maar waarvan evenwel de brieven van Milena niet bewaard gebleven zijn. Haar verhouding met Kafka verschaft Milena wereldfaam. Door hun briefwisseling wordt ze echter eerder gezien als een romanfiguur dan als een levende vrouw. Bijna niemand weet wie ze in de loop van haar leven, lang na de scheiding met Kafka, is geworden en welke betekenis als journaliste ze voor het culturele leven in het Tsjechoslowakije van de jaren dertig had.

Een bewogen leven

Milena Jesenská is geboren op 10 augustus 1896. Haar vader is tandarts en professor kaakchirurgie aan de universiteit van Praag. Haar moeder heeft een zwakke gezondheid en overlijdt als Milena dertien is. Van 1907 tot 1915 loopt Milena school in het progressieve Minerva-Gymnasium. Ze leest Dostojevski en Knut Hamsum, vereert Lord Byron en Oscar Wilde. Uit de praktijk van haar vader ontvreemdt ze morfine en andere drugs, waarvan ze de werking met haar vriendinnen onderzoekt. Ze wordt zwanger; haar vader moet ingrijpen en zijn connecties aanspreken. Hij heeft het niet gemakkelijk met zijn dochter. Op zijn aandringen studeert ze zonder veel overtuiging twee semesters medicijnen. Daarna schrijft ze zich in aan het conservatorium, waar men haar evenwel zelden ziet. Daarentegen duikt ze graag samen met twee boezemvriendinnen in lange, losse gewaden à la Isadora Duncan op in de koffiehuizen van de Duits-Joodse schrijvers, die de geëxalteerde jonge dames enthousiast begroeten.

Milena Jesenská wordt al snel een vaste bezoeker van Café Arco, waar ze in 1916 haar eerste grote liefde leert kennen: Ernst Pollak, die tien jaar ouder is dan haar en correspondent van de Oostenrijkse Landesbank. Zijn werkelijk beroep is evenwel de letterkunde. Hij schrijft zelf niet maar beschikt over een grote kennis van de literatuur, bezit een groot gevoel voor stijl en wordt zo de mentor en de raadsman van vele Praagse schrijvers.

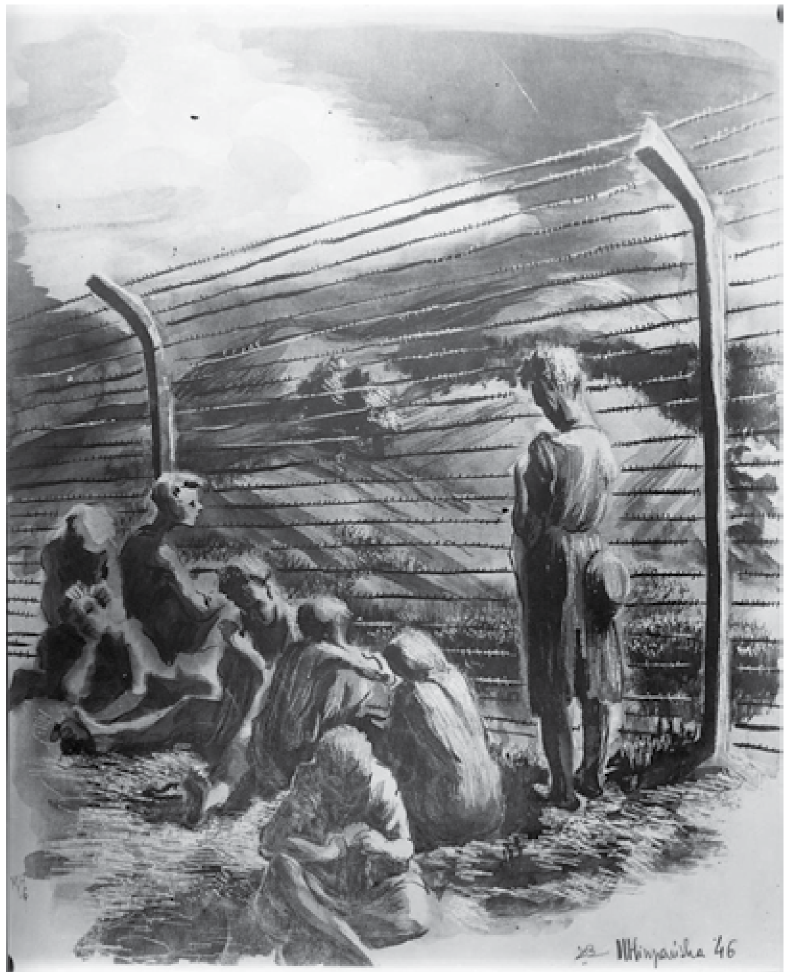
Pollak is een gedistingeerd man, een vrouwenheld en een Duitstalige Jood – een feit dat de antisemitische en nationaal gezinde vader Jesensky als een buitengewone provocatie beschouwt. Haar vader verzet zich met hand en tand tegen de liefdeskeuze van zijn dochter en laat haar in een zenuwinstelling opsluiten. Als Milena in het voorjaar van 1918, na negen maanden, eruit ontslagen wordt, is ze volwassen, huwt ze met Ernst Pollak en trekt ze met hem naar Wenen. In Oostenrijk is het Habsburgse Rijk ten val gekomen en heerst er honger en ellende.

Maar al heeft Wenen een keizer, een dynastie en een wereld verloren, men leeft er verder als was er niets gebeurd. De koffiehuizen zijn voller dan vóór de oorlog, theater en opera beleven een ongekend succes. Ernst Pollak wordt al snel in de Weense bohème opgenomen en triomfeert opnieuw als literatuur- en vrouwenkenner. Milena voelt zich in Wenen niet thuis. De stad is haar vreemd, ze mist haar vriendinnen en ze lijdt onder het gebrek aan aandacht van haar man. Door financiële nood gedreven geeft ze privéles Tsjechisch en begint ze kleine teksten te schrijven die ze naar Praagse bladen stuurt. Zo wordt ze de vaste correspondent van een krant, waarvoor ze de moderubriek op de vrouwenpagina verzorgt. Ze is onder de indruk van het werk van de weinig bekende Duitstalige schrijver Franz Kafka en wil zijn werk bij de Tsjechische lezers introduceren. Op 22 april 1920 verschijnt 'De stoker' in de vertaling van Milena Jesenská in het Tsjechische literatuurtijdschrift *Kmen*. Het is de eerste keer dat Kafka in een vreemde taal gepubliceerd wordt. In de loop van het jaar zullen nog andere vertalingen volgen. Uit dit vertaalwerk resulteert een intensieve briefwisseling met Franz Kafka, die haar steeds meer begint te boeien. De aanvankelijk vriendschappelijke en door gemeenschappelijke literaire interesses gekleurde brieven hebben zich meer en meer tot een schriftelijke liefdesrelatie ontwikkeld. Na twee korte ontmoetingen verliest evenwel de briefwisseling aan intensiteit en dooft dan langzaam uit.

Milena laat zich scheiden van Pollak en richt haar woning in als pension. Ze start een relatie met een van de huurders, een voormalig officier die in Rusland communist geworden was. Ze keert terug

naar Praag, waar ze als journaliste bekendheid verworven heeft en ze algemeen bewonderd wordt. Haar moderubriek wordt steeds meer populair en ze beschikt nu over een staf trouwe medewerksters. Van haar partner is steeds minder te zien en te horen, totdat hij op een bepaalde dag volledig uit beeld verdwijnt. Milena verkeert bij voorkeur in kringen van linkse avant-gardistische intellectuelen. Hier leert ze een jonge architect kennen, Jaromír Krejcar, die tot de groep van het Bauhaus van Dessau behoort. Ze lijken het ideale paar te vormen. Een jaar later huwen ze en in de in Bauhaus-stijl ingerichte woning verzamelen zich voortaan schrijvers en kunstenaars van de Tsjechische avant-garde.

Samen met een oude vriendin neemt Milena in 1927 de redactie over van een pas opgericht avant-gardetijdschrift, *Pestrý Týden*, dat van hoog niveau is talrijke afbeeldingen kent. Aan dit avontuur komt evenwel een jaar later een einde.

Als ze in augustus 1928 bevalt van een dochter, dreigt een been verlamd te raken. De dokter schrijft haar morfine voor. Bijna een jaar brengen moeder en dochter door in een sanatorium. Van daaruit tracht Milena haar journalistieke activiteit verder te zetten en haar team samen te houden.

Terug in Praag lijkt ze nog maar een schaduw van zichzelf: hinkend, verdikt, en verslaafd aan morfine. Haar huwelijk zou deze beproeving niet doorstaan. Ze verliest haar werk bij de krant en haar vriendenkring, tot wiens stralende middelpunt ze twee jaar voordien behoord had. Ze ondergaat een ontwenningskuur, kent grote financiële nood en schrijft voor verschillende kranten.

In deze periode van haar leven begint Milena contact aan te knopen met de communistische partij, waarin ze spoedig zal toetreden. Ze schrijft daarop voor verschillende partijbladen en stort zich vol overgave op de nieuwe opdracht. In haar privéleven zoekt ze in deze tijd haar toevlucht tot haar kleine dochter en – opnieuw – tot drugs. In een partijlid vindt ze een nieuwe levensgezel. Met de jaren begint bij beiden het geloof aan de partij te verbrokkelen. Uit afkeer voor de gebeurtenissen in Spanje en de Moskouse Processen breekt ze met de partij. Ze neemt haar vertaalwerk weer op en schrijft gedurende een korte periode in de sociaaldemocratische krant *Narodny Listy*.

Ze lachen en zeggen in feite niets. Want wat zouden ze moeten zeggen? Waar zouden ze de woorden kunnen vinden?

Haar leven kent een belangrijke wending als ze in 1937 door een befaamd liberaal-democratisch weekblad *Přítomnost* aangeworven wordt. Aanvankelijk schrijft ze nog over algemene thema's maar onder invloed van de wereldgebeurtenissen ontwikkelt ze zich steeds meer tot een gevoelig commentator van de Tsjechoslowaakse politiek.

Aan de rand van de afgrond

Een van de eerste artikelen die ze schrijft en dat in oktober 1937 gepubliceerd wordt, handelt over de vluchtelingen die sedert de machtsovername van Hitler Duitsland ontvlucht zijn.

'Onder hen bevinden zich arbeiders, handwerkers, ambtenaren, bedienden en intellectuelen. De meeste van hen behoren tot de eerste categorie en onder hen bevinden zich functionarissen van de arbeiderspartijen en de vakbonden… Een vijfde zijn vrouwen en kinderen… Ze kwamen zonder geld, zonder papieren, te voet, en hadden verschillende dagen niets te eten…

Dan begon de toestroom van de Joodse emigranten en van degenen die door gemengde huwelijken in gevaar verkeerden, en ten slotte de zogenaamde economische emigranten, voor het grootste deel Joodse kooplui en ondernemers. Deze laatsten brachten geld mee – hoe, dat is hun zaak – en ze leven hier zonder enige ondersteuning, want met geld kan men niet de eenzaamheid in de voorposten van de verbanning overwinnen…

Alhoewel het aantal politieke vluchtelingen zich recentelijk gestabiliseerd heeft, is hun samenstelling grondig veranderd. Velen reizen verder naar andere landen zodra zich de mogelijkheid voordoet, vooral het uitzicht op werk. Maar aan de stroom komt geen einde. Sommigen gaan, anderen komen, omdat de redenen van de emigratie steeds groter en urgenter worden.'

Milena spreekt haar waardering uit voor de velen die de vluchtelingen helpen, voor de bewoners van de grensgebieden die hen voedsel geven, voor de netwerken van burgers die een onderkomen en levensmiddelen voor hen zoeken. Dankzij een nieuwe vriendin, Marka Smolkova, voorzitster van het Joods hulpcomité, kan ze getuigenissen verzamelen over de hulpverlening. Milena is getroffen door haar toewijding en goedhartigheid. Marka neemt haar mee naar een wooncollectief waar ze opnieuw gebruik kan maken van haar talent als reporter.

'Een lege schroevenfabriek, half vervallen, een kille kamer zonder vensters… Kale kamers met zes tot acht ijzeren bedden, zonder matras of lakens… Een ontroerende bibliotheek in een minuscuul klein kamertje, met beduimelde boeken, die zorgvuldig geordend en genummerd zijn… klaarblijkelijk geschonken door mensen die zelf in veiligheid verkeren… Een badkamer is er ook, wanneer je een kapotte douche een badkamer wil noemen, maar enkel de zieken hebben het recht er gebruik van te maken, want geld voor kolen om het water te verwarmen is er niet. In de keuken wordt kool gekookt, eens per week is er goulash.

Ik kan me evenwel niet ontdoen van de indruk dat hier nog iets ergers bestaat dan hun dagelijkse armoede. Ik heb hen in de ogen gekeken, ik heb met hen gesproken. Ze hebben me gesproken over hun lot zoals mensen na een erge ziekte tot een gezonde persoon spreken. Ze lachen en zeggen in feite niets. Want wat zouden ze moeten zeggen? Waar zouden ze de woorden kunnen vinden?'

Onder die vluchtelingen zijn er die in Duitsland ondervraagd en gefolterd geweest zijn, die er gevangen gezeten hebben. Die vreemdelingen, schrijft Milena, delen hun afkeer voor het hakenkruis. 'Dit handjevol ballingen kan ons leren wat het hakenkruis betekent. Ze zijn de levende getuigen van een grote geweldpleging en van een grote leugen. Ze dragen het bewijs in hun lichaam met zich mee. En wie van ons nog een ongelovige Thomas is, kan naar hen toe gaan en hen met eigen hand beroeren.'

Ze beëindigt haar artikel met een oproep voor de vrijgevigheid van het publiek en met een smeekbede aan de regering om hen te steunen en hun veiligheid te garanderen.

'Negers'

In 1938 nemen de spanningen in heel Europa toe. Hitler werpt zich op als de beschermengel van de tien miljoen Duitstaligen die buiten Duitsland leven, met name in Oostenrijk en Tsjechoslowakije. Op 12 maart 1938 vallen de nazitroepen Oostenrijk binnen en wordt het land geannexeerd. De Tsjechen zijn er zich van bewust dat Tsjechoslowakije het volgende land is dat op Hitlers lijst staat. De belangrijkste bekommernis van de Engelsen en de Fransen bestaat erin de confrontatie, die heel Europa in vuur en vlam zou kunnen zetten, te voorkomen.

Milena kan enkel vaststellen wat er aan de andere kant van de grens gebeurt en verslag uitbrengen van de manier waarop dit in het leven van de Tsjechen ingrijpt. Kort na de 'Anschluss' van Oostenrijk legt ze in een artikel de verraderlijke kracht bloot van deze centrifugale processen die de Tsjechische maatschappij dreigen te verscheuren. De meest geciviliseerde mensen zijn in staat elkaar te lijf te gaan en zich tegen vreemdelingen te keren. Ze ziet dit duidelijk in de houding van sommige van haar Tsjechische nationalistische kennissen die haar verwijten bevriend te zijn met Joodse emigranten uit Duitsland.

Milena vergelijkt de situatie van de emigranten met die van de zwarten in de Verenigde Staten, vooral als het Joodse emigranten betreft. 'Hoeveel Joodse negers zijn er momenteel? In het Derde Rijk ongeveer een half miljoen. In Wenen en in heel Oostenrijk ongeveer driehonderdduizend. In Hongarije leven de Joden als halve negers, die weliswaar mogen leven en werken, ook burgerrechten hebben, maar door het quotasysteem gekneveld worden. Slechts een bepaald percentage Joden krijgt toestemming om te studeren, en het is zo goed als uitgesloten dat Joden in staatsdienst kunnen of ambtenaar kunnen worden.' In dit artikel, en ook in andere, beschrijft ze de opkomst van de Jodenvervolging in Europa, hoe ze in getto's geparkeerd en naar kampen gedeporteerd worden.

Censuur

De Tsjechen hebben de indruk dat ze de passieve toeschouwers zijn van een spel dat hun toekomst onderuit haalt maar waarover ze niets te zeggen hebben. In Bohemen neemt de spanning toe met de zogenaamde Sudeten-Duitsers, die hun oog op Hitler hebben laten vallen. Milena bezoekt hun sportkampen, die de voedingsbodem vormen van de militaristische cultuur van de Hitler-aanhangers. De Tsjechische regering kan dan wel bepaalde verenigingen of Duitse kranten verbieden, ze kan noch de Hitler-verering noch de hoop op een Duitse invasie buiten de wet stellen.

Vele democraten zijn het slachtoffer van de intimidaties van de Hitler-aanhangers en blijken niet in staat zich tegen hen te kunnen verdedigen. Iedereen wordt in het oog gehouden. 'In een klein stadje – en in het noorden zijn de meeste steden klein – kan zelfs een muis zich niet verbergen.' In deze industriële regio, die veel geleden heeft onder de economische recessie van het begin van de

jaren 1930, voeden de Hitler-aanhangers zich aan de economische onzekerheid. Sedert de 'Anschluss' van Oostenrijk is het Tsjechische kapitaal de regio ontvlucht, en is er een eind gekomen aan de groei; deze economische moeilijkheden maken de democraten, die het meeste hulp nodig hebben, nog meer kwetsbaar. Maar nog moeilijker hebben het de Joden. 'In Asch sprak ik met een arts, die daar al twintig jaar woont. In de wijde omgeving vind je waarschijnlijk geen mens die hij niet al minstens één keer behandelde. Tegenwoordig mijden de mensen hem, wenden hun blik af als ze hem zien, en om niet te hoeven groeten, steken ze liever de straat over. Hij heeft bijna geen patiënten meer.'

Oh, God, wat een schandelijke grens

De twee reportages die Milena over de Sudeten-Duitsers schrijft vallen ten prooi aan de censuur: hele passages worden onleesbaar gemaakt. Ze reageert daarop in een artikel met een aanval: 'In feite lijkt alles erop te wijzen dat degenen die zich hardnekkig verzetten tegen de groei van het nazisme in Tsjechoslowakije minder recht op spreken hebben dan de Tsjechische nazi's. Ik signaleer dit feit aan de heer Censor, want ik schaam me voor het feit dat we niet het recht hebben vrijuit te spreken.'

Milena's angstige voorgevoelens worden bevestigd. Op 15 september 1938 brengt de Engelse minister van Buitenlandse Zaken Chamberlain een bezoek aan Hitler in diens buitenverblijf in Berchtesgaden en sluit hij met hem een verdrag: de Duitsers hebben het recht op het grondgebied van de Sudeten waarin de meerderheid Duitstalig is. Engeland en Frankrijk oefenen druk uit op de Tsjechische regering om ermee akkoord te gaan. In Praag stromen de vluchtelingen uit de grensgebieden toe. Milena werkt onvermoeibaar voort aan haar blad en tracht de actualiteit te volgen. Op 1 oktober vallen de Duitse troepen Tsjechoslowakije binnen en bezetten Bohemen. De Tsjechen hebben de indruk dat de Europese grootmachten hen verraden hebben.

In het niemandsland

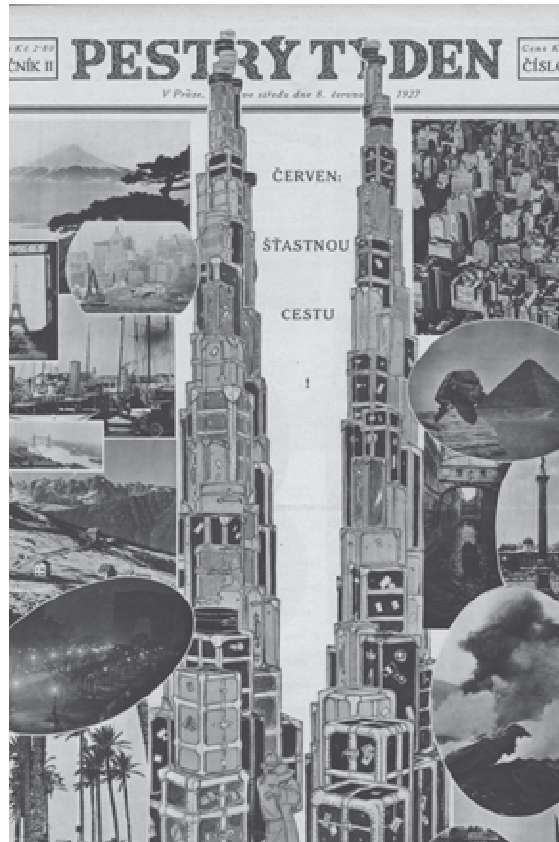
Tsjechoslowakije verliest een derde van zijn grondgebied, een streek die rijk is aan industrie en aan vruchtbare grond, en staat nu weerloos tegenover de expansiedrang van nazi-Duitsland. Slowakije (waarvan de leiders nauw bij de nazi's aanleunen) en twee regio's in het oosten van het land roepen de autonomie uit. Naarmate de herfst vordert, stromen tienduizenden vluchtelingen uit Bohemen en de afgescheurde regio's in Tsjechië toe. Milena roept op tot steun over de grenzen heen. Liefdadigheidsorganisaties uit Engeland en Frankrijk sturen geld. Maar is er reden om dankbaar te zijn? Gratis soepbedeling is niet nodig, niemand sterft van de honger.

'Het moet erom gaan hoe en waar men mensen kan vestigen, mensen die zich tussen twee grote bedreigingen bevinden: het concentratiekamp in het Derde Rijk en de absolute werkloosheid in ons verarmd land... Tsjechoslowakije kan voor de vluchtelingen een transitland zijn. Maar hoe kan ze dat zijn wanneer alle omliggende landen hun grenzen hermetisch sluiten en hooguit, na grote kapitaalgaranties, één keer een tiental mensen opnemen, terwijl er honderdduizenden, die geen cent op zak hebben, nergens binnengelaten worden.' Milena roept daarom Frankrijk en Engeland op vluchtelingen op te nemen en hun overtocht te financieren. 'Dat is het minste dat u kunt doen, de vrede heeft u nog niets gekost.'

In het leven van Milena hebben deze gebeurtenissen een rechtstreeks gevolg: de groeiende druk van de censuur. Milena is er zich van bewust dat haar artikelen onder de loep genomen worden. 'Tussen de journalist en de lezer staat niet enkel papier maar ook de censor.' Naast het werk voor haar artikelen neemt Milena steeds meer redactionele taken op zich. Opnieuw trekt ze naar de grensregio en schrijft ze er een reportage over. Ze noemt het: 'In het niemandsland'. Jaren eerder had ze in Praag de film 'Niemandsland' gezien. Het was een Duitse film uit 1932, waarin in verschillende talen gesproken werd. Niemandsland, zo werd tijdens de Eerste Wereldoorlog het gebied tussen de fronten genoemd, de strook verschroeide aarde tussen de vijandelijke loopgraven en prikkeldraadversperringen. Voor de eerste keer sedert de Eerste Wereldoorlog, zo schrijft Milena, bestaat er in Europa weer een niemandsland.

'Tegenwoordig ligt het niemandsland direct achter onze schuur, op een steenworp afstand. Tussen de Duitse en de Tsjechische grens – oh, God, wat een schandelijke grens – heeft men een stuk draad over het veld gespannen, een stang over de weg gelegd, een touw van boom tot boom getrokken – een kind zou het zo kunnen afbreken – het is een grens om te huilen... En op sommige plaatsen liet men tussen de grenzen een stuk niemandsland open. Eerst trok het Tsjechische leger weg, daarna kwamen Duitse (Hongaarse, Poolse) helden en transporteerden de Joden uit de bezette gebieden naar deze strook niemandsland. Uit andere gebieden van Tsjechoslowakije kwamen later nog meer Joden, gevlucht uit de bezette gebieden. Sommigen van hen kwamen omdat ze op bevel hierheen wa-

ren verdreven, sommigen omdat ze bang waren om hun bezittingen te verliezen, anderen uit angst om hun naasten, die nog in bezet gebied waren achtergebleven. Door het Tsjechische prikkeldraad werden ze weliswaar toegelaten, maar het Duitse kwamen ze niet door. En door het prikkeldraad terug naar Tsjechoslowakije mochten ze ook niet meer. Ja, het prikkeldraad van het jaar 1938 is sterk en solide.

Het is ook gebeurd dat jonge Hongaarse knullen 's nachts het hele dorp wakker maakten, de Joden uit hun huizen haalden – vrouwen, mannen, kinderen – en hen in nachthemd op een vrachtwagen joegen, hen naar het niemandsland reden, hen daar afzetten en ervandoor gingen.'

Milena beschrijft de levensomstandigheden in dit verdoemde gebied. Het doet haar allemaal terugdenken aan de film 'Niemandsland'. Haar herinneringen gaan uit naar de figuur van een Russische Jood, gespeeld door de befaamde acteur Sokolov, een man met een droevig gelaat en donkere ogen. 'Voor mij,' schrijft Milena, 'had de figuur van deze acteur iets profetisch: de kleine, verpletterde Jood uit niemandsland, een zwijgende te midden van sprekenden, zelfs tussen alle verstotenen nog een getekende, met de glimlachende ogen, waaruit het verdriet van honderdduizenden je aankijkt, die van de ene eeuw naar de andere trekt, met verstand, hart en ziel – zonder land, zonder thuis, zonder taal. Waarachtig, ze zijn sprakeloos… Dat is de sprakeloosheid van de Joden uit het niemandsland.'

'Zullen ooit de grenzen tussen de landen verdwijnen zoals dat ook gebeurt wanneer mensen elkaar ontmoeten?'

Open grenzen

Op 15 maart 1939 trekken Duitse troepen Praag binnen. Ze treffen er een gedeprimeerd volk aan, dat niet meer in staat is tot verzet. Hitler roept Bohemen en Moravië uit tot Duitse protectoraatgebieden en tot territorium van het Germaanse rijk. De Westerse machten reageren niet. Vele Tsjechische organisaties en verenigingen worden verboden. Communisten en socialisten worden opgepakt. Talrijke steden vaardigen antisemitische decreten uit om de verplaatsing van de Joden te reglementeren.

Dankzij haar contacten met vluchtelingenorganisaties knoopt Milena relaties aan met een groep Engelse leraren die in Praag mensen helpt emigreren. Ze schrijft voor een illegaal blad en wordt lid van een groepering die bedreigde burgers, vooral Joden maar ook Tsjechische officieren die vanuit het buitenland tegen Duitsland willen vechten, over de grens naar Polen helpt vluchten.

De kleine verzetsgroep bestaat uit Tsjechen, Duitsers en Engelsen, die met hun directe en praktische actie hun bijdrage aan de strijd tegen het nazisme leveren. Milena stelt de voortvluchtigen haar woning ter beschikking, waarin zich dikwijls wel tien mensen tegelijkertijd ophouden. Ze is genezen van haar morfineverslaving en alhoewel ze nu voortdurend kalmeerpillen slikt, heeft ze toch alles onder controle. Ze kookt voor haar gasten, verdrijft hun zorgen en staat hen bij met goede raad.

In augustus 1939 wordt haar blad verboden. Elke week wordt Milena door de Gestapo ondervraagd. Haar paspoort wordt in beslag genomen. Op 11 november gebeurt wat ze zozeer gevreesd heeft: ze wordt door de Gestapo gearresteerd en in een gevangenis ten zuiden van Praag opgesloten. Een jaar later wordt ze naar het concentratiekamp Ravensbrück overgebracht. Daar overlijdt ze op 17 mei 1944 aan de gevolgen van een nierontsteking op 47-jarige leeftijd.

Terwijl op 15 maart 1939 het Duitse leger Praag binnentrok, gingen Milena's gedachten uit naar de duizenden vluchtelingen van de voorbije jaren, en toen ze bedacht wat de toekomst nog brengen zou, droomde ze van… open grenzen. 'Zullen ooit de grenzen tussen de landen verdwijnen zoals dat ook gebeurt wanneer mensen elkaar ontmoeten?' heeft ze zich luidop afgevraagd. 'Hoe mooi zou het zijn om dat nog mee te maken!'

Het werd haar niet gegund.

– door Johny Lenaerts

Meer Info

- M. Buber-Neumann, *Milena, de vriendin van Kafka* ('s Gravenhage: Nijgh & Van Ditmar, 1985).
- Mary Hockaday, *Kafka, Love and Courage. The Life of Milena Jensenská* (New York: The Overlook Press, 1997).
- Alena Wagnerová, *Milena Jesenská. Biographie* (Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1997).
- Milena Jesenská, *Alles ist Leben. Feuilletons und Reportagen, 1919-1939* (Frankfurt: btb, 1999).

Een gerevolutioneerd begrip van revolutie

Een interview met het Gustav Landauer Denkmalinitiative uit Berlijn

Onderstaand interview met Jan, Erik en Sabine van het Gustav Landauer Denkmalinitiative werd begin vorig jaar gepubliceerd in het tijdschrift Găi Dào van de Duitse anarchistische federatie. Het toont niet alleen waarom de ideeën van Landauer nog actueel zijn, maar ook hoe en waarom anarchisten uit het verleden herdacht moeten worden.

Sinds wanneer bestaat het Initiatief? En waarom zijn jullie hiermee begonnen?

Jan: Het Initiatief bestaat sinds 17 januari 2015. Op die dag hadden Erik en ik een oprichtingsbijeenkomst georganiseerd in de Bibliothek der Freien in Berlijn. Al in november van het jaar ervoor hadden wij uitnodigingen verspreid, vooral in anarchistische kringen en onder mensen en groepen die zich met het onderzoek naar Landauer bezighouden.

Erik: We hebben de uitnodiging vrij breed verspreid, ook naar groepen die zich met solidaire economie bezighouden. En naar bladen als *Graswurzelrevolution*, *Direkte Aktion*, *Contraste* en natuurlijk ook naar *Găi Dào*.

Het gaat hem er niet om de mensen een formule te verkondigen, ook niet een formule van revolutie of bevrijding

Jan: Dit leidde ertoe dat de *Wittener WAZ*[1] al vóór de oprichting op de hoogte was van ons bestaan en dat zij terloops melding maakte van ons project in een verslag over een ontmoeting in de Landauer Bi-

bliotheek in Witten. Tijdens de oprichtingsbijeenkomst waren we dan met zijn zevenen en sindsdien bestaan we officieel. En om je tweede vraag te beantwoorden: waarom hebben we dit initiatief opgericht? Hier vallen een paar dingen samen. Waarschijnlijk was het een combinatie van beide – en hier spreek ik voor mezelf, maar ik denk dat de anderen dit ook zo inschatten – maar het was vooral deze historische constellatie: aan de ene kant de honderdste herdenkingsdag van de moord op Landauer, en aan de andere kant de algemene maatschappelijke situatie van een gevoelde afwezigheid van een uitweg, die niet toevallig gepaard gaat met een toegenomen (wetenschappelijke) belangstelling voor Landauer – en van het anarchisme in het algemeen – en een zekere ontvankelijkheid voor ongewone voorstellen.

Hoe denk je dat we dit gevoel van afwezigheid van een uitweg kunnen verklaren?

Jan: Nou, het autoritaire en centralistische socialisme is fundamenteel, – en terecht – in diskrediet geraakt. Iedereen weet dat, ook al zijn er sommigen die zich hier nostalgisch tegen verzetten. Dat is objectief gezien nogal sentimenteel. Maar we zullen zien hoe dit in het 'Revolutiejaar' zal uitpakken, of de slachting van de anarchisten die in de lente van 1918 begon, ook uit het collectieve geheugen gewist zal worden. Is men in staat om ook zijn begrip van de revolutie te revolutioneren? Of zal er alleen maar een voorspelbare verwerkingsolympiade[2] zijn, waaruit iedereen een slaatje kan slaan?

Sabine: Juist op dat punt, waar het gaat over het begrijpen van de revolutie, kunnen we veel van Landauer leren. Ik denk dat het hem niet gaat om oproer, of om een revolutie als plotselinge en eenmalig gebeurtenis, of om vernietiging – en zo ja, dan veelmeer als uiting van afkeuring van de onderdrukking zelf. Het gaat hem om emancipatie op de lange termijn.

Jan: Een terugkeer naar het kazernesocialisme is dus niet mogelijk. Tegelijkertijd beseffen steeds meer mensen dat de dominante vormen van vermaatschappelijking van onze tijd de spuigaten uitlopen, ook al weten ze niet precies op welke manieren dit gebeurt en hoe zij functioneren. De onzekerheid en, inderdaad, de angst waartoe dit vandaag de dag leidt is een essentiële voorwaarde voor het ontstaan van ruimte voor rechtse, autoritaire en nationalistische tendensen. Een andere voorwaarde – al komt dat eigenlijk op hetzelfde neer – is de afwezigheid van het vrijheidslievende socialisme als relevante maatschappelijke kracht, als een werkelijk existentieel alternatief. Het monument voor Landauer zou ertoe moeten bijdragen dat hij, ook buiten de eigen kringen, in de discussie weer sterker naar voren wordt gebracht. Er is geen reden om bescheiden te zijn.

Wat is er volgens jullie zo bijzonder aan Gustav Landauer in vergelijking met andere anarchisten uit zijn tijd?

Sabine: De verscheidenheid van zijn activiteiten was bijzonder: hij was actief als schrijver en publicist, dramaturg en vertaler. Hij was mede-uitgever van het tijdschrift *Der Sozialist* en publiceerde talloze artikelen over het politieke gebeuren van dat moment. Daarnaast was hij in de Münchense Radenrepubliek voor korte tijd nog Volkscommissaris voor Volksverheffing, een soort voorlopige minister van cultuur. Uit deze periode is een ambitieus actieprogramma bewaard gebleven, dat voorzag in de oprichting van een museum voor moderne kunst en de promotie van kunstenaars door overheidsaankopen, evenals de afschaffing van lijfstraffen op scholen en deelname van scholieren aan een schoolraad. Ook het celibaat voor leraressen zou opgeheven worden en er zouden scholengemeenschappen komen voor kinderen tot dertien jaar.

Erik: Zijn energieke inzet voor de Radenrepubliek, die leidde tot zijn dood, is onvergetelijk. Hij behoorde daarnaast tot een van de weinigen die op daadkrachtige wijze de naderende Eerste Wereldoorlog wilden voorkomen. Om dit te bereiken had hij de arbeiders opgeroepen tot het organiseren van een massastaking. Helaas werden bijna alle folders en brochures door de politie in beslag genomen.

Sabine: Zoals ik Landauer begrijp, ging het hem om de bevrijding van onderdrukking door een echte vereniging van de mensen: een vereniging die voortkomt uit een gemeenschappelijk bewustzijn dat de mensen tegelijkertijd zelfstandig en met elkaar ontwikkelt om zo hun vaardigheden en kracht te vergroten. Het gaat hem er niet om de mensen een formule te verkondigen, ook niet een formule van revolutie of bevrijding. Het gaat er in de eerste plaats om, vast te stellen wat de werkelijke omstandigheden zijn. Waarom bevinden wij ons in deze situatie? Wat zijn de beschikbare mogelijkheden voor bevrijding uit deze omstandigheden? Hoe kunnen we samen sterker worden? Welk zelfbeeld is hiervoor nodig? Hoe ontstaat dit zelfbeeld? Welke organisatievormen en modellen bestaan er die van toepassing zijn op de gegeven situatie of opnieuw moeten worden uitgevonden?

Erik: Naast zijn geschriften maakt ook zijn onverschrokken politieke engagement nog steeds indruk, bijvoorbeeld wanneer hij zich uitspreekt tegen mensenrechtenschendingen.

Jan: Dat zouden velen vandaag de dag zo noemen. Het was een ongelooflijk moedig en krachtig engagement, ondanks de ontberingen waaraan hij bloot stond.

Erik: De problemen waar we vandaag mee te maken hebben, zijn al in de tijd van Landauer ontstaan. En hij heeft deze kwesties op een manier geanalyseerd die ons veel stof tot nadenken en inspiratie kan geven. Tot zijn thema's behoorden het begin van globalisering, de vernietiging van het milieu, alternatieve levenswijzen, en een vandaag de dag nog steeds actuele benaderingswijze van de positie van het individu ten opzichte van de staat. Hij ging hierbij uit van relaties en gedrag die ons zelf tot staat maken en die we fundamenteel moeten veranderen wanneer we niet langer een staat willen zijn. De actualiteit van Landauer blijkt ook uit het feit dat zijn geschriften op dit moment worden herontdekt en dat zijn stellingen binnen de sociale wetenschappen net zo breed bediscussieerd worden als in activistische groepen, zoals bijvoorbeeld door het Comité Invisible in Frankrijk.

Hij haatte de filisters en de kamergeleerden, die ons vervelen en vermoeien met hun begrippensalvo's

Jan: Landauer was een filosofisch auteur en tegelijkertijd een briljante essayist. Deze combinatie is echt bijzonder. Heiner Koechlin heeft eens gezegd dat Landauer de enige anarchist van zijn generatie was die überhaupt filosofisch dacht.[3] Ik ken geen anderen die dat deden. Dat wil zeggen dat hij gevoelig was voor conceptuele precisie en echt aan zijn begrippen heeft gewerkt. Zelfs wanneer die niet voor de hand lagen en Landauer, om het zo maar te zeggen, met de taal speelde, met de betekenissen die hij aan haar ontlokken kon, en zelfs met haar ritme en klank. Net als de meeste van zijn leraren, zoals Schopenhauer, Nietzsche, Mauthner, Fichte, en zoals Goethe en de romantici, haatte hij de filisters en de kamergeleerden, die ons vervelen en vermoeien met hun begrippensalvo's.[4] Geleerden zonder hoger doel, alleen gericht op hun eigen kleine bezigheden en sinecures. Hij wilde de mensen – en zoveel mogelijk mensen – van binnen raken, ze bewegen en zich laten meeslepen. Het denken zou tegelijkertijd een fysieke ervaring moeten zijn en iets dat niet van het leven zelf gescheiden kan worden. Eigenlijk is het altijd zo. Verveling en vermoeidheid zijn uiteindelijk ook fysieke toestanden. In elk geval heeft Landauer zichzelf altijd ook als dichter en schrijver beschouwd. Tegelijkertijd heeft men terecht en herhaaldelijk gewezen op de systematische precisie van zijn schrijven. Het gaat dus niet om holle woorden en willekeurig geformuleerde, plechtige zinnen. Er wordt bij hem echte kennis overgebracht. Eugene Lunn zei ooit vastbesloten dat Landauer de belangrijkste Duitse anarchist was sinds Stirner.[5] Ik denk dat Lunn gelijk heeft. Zijn invloed op tijdgenoten als Mühsam, Rocker en Souchy, of later, op iemand als Horst Stowasser, was heel belangrijk. Het is ook deze combinatie van intellectuele oprechtheid en poëzie die Landauer zo bijzonder maakt.

Welk werk zouden jullie geïnteresseerde lezers aanbevelen als introductie op de filosofie van Landauer? Jullie hebben zelf Die drei Flugblätter des sozialistischen Bundes *opnieuw uitgegeven. Komen er nog meer uitgaven?*

Erik: Wegens zijn precaire levenssituatie kon Landauer nauwelijks langere verhandelingen schrijven, en veel van zijn gedachten zijn verspreid over artikelen die hij voor verschillende, zelfs burgerlijke, kranten schreef. Het meeste verscheen in *Der Sozialist*, de belangrijkste anarchistische krant van het keizerrijk. De door Siegbert Wolf bij Edition AV-Verlag uitgeven selectie van zijn teksten biedt een uitstekende ingang die nog niet eerder bestond. Als introductie bevelen we de *Aufruf zum Sozialismus* aan, die, prachtig ingeleid en kritisch geredigeerd, nu ook in deze serie bestaat.[6] Het is ook gratis beschikbaar op het web.

Sabine: *Beginnen – Aufsätze über Sozialismus*. Daarin vind je ook de pamfletten. In de nieuwe editie vooral in deel 3.1, 'Anti-politik' geheten. Ik begon echter zelf met een novelle. In *Arnold Himmelheber* gaat het over liefde en overspel. Het is even energiek en dynamisch geschreven als Tolstojs *Kreuzersonate*.

Jan: De *Flugblätter* hebben we als brochure uitgegeven, om mensen iets te kunnen aanbieden tijdens onze evenementen. Die waren toen ook als introductie bedoeld. Er is inmiddels alweer een andere brochure: over het anarchisme in de historische Luisenstadt in Berlijn, oftewel in Mitte en Kreuzberg tot 1933. Erik heeft daar veel onderzoek gedaan en geput uit politiearchieven. En ja, ongetwijfeld ook *Aufruf zum Sozialismus*.

Wat zijn dat voor evenementen die je net noemde?

Jan: Lezingen en discussies, (historische) poëzieavonden en vooral anarchistische rondleidingen door de stad in verschillende districten van Berlijn. Ons eerste evenement was ook behoorlijk spectaculair. Dat was op het Carnival of Subculture-festival in mei 2015. Toevalligerwijs – dankzij het bureau voor openbare orde – vond het plaats op hetzelfde moment en vlak naast de beruchte 'Bike Wars'. Dit heeft ons wat extra publiek en anderszins een dramatische muzikale omlijsting met trommels en trompetten opgeleverd. Een goddeloos lawaai. Ik kon nauwelijks geloven hoe Erik, die van de

buitenkant volledig stoïcijns bleef, het evenement goed ten einde heeft gebracht. We hadden een eerste folder bij ons en zelfs zelfgemaakte Landauer-boekenleggers in D.I.Y.-stijl.

Welk aspect van de filosofie van Landauer is het belangrijkst voor jullie?

Erik: Dat kan ik alleen voor mijzelf beantwoorden. Voor Landauer is de geschiedenis een open proces, waarbij het van belang is of mensen überhaupt een autonoom, vrij en levendig bestaan willen. Om dit doel te bereiken moet een tegenmacht tegen de bestaande verhoudingen worden opgebouwd, een solidaire economie. Het is noodzakelijk dat er bij de activisten onderling overeenstemming van doelstelling is. Dit is wat Landauer 'Geist' noemt. Ik interpreteer dit als een gemeenschappelijke, stabiele houding die dwang en heteronomie afwijst en tegelijkertijd een gemeenschappelijk toekomstperspectief formuleert. Om als een groep zelfstandig te kunnen optreden is voor elk individu een individueel rijpingsproces nodig. Landauer omschrijft dit als een 'stille revolutie', waarin gedragspatronen, die de vorming van een vrije samenleving in de weg staan, worden onderzocht en verworpen.

Jan: Ik denk dat deze voorstelling van 'tegenmacht' een beetje voorbij gaat aan de kern ervan. Landauer geeft duidelijk voorrang aan het opbouwen en aan het bevestigen. En dus niet aan deze negatieve fixatie die niets zou zijn als het niet iets had waartegen het zou kunnen rebelleren. Hij neemt dit zowel over van Nietzsche als Spinoza. Bij Stirner vinden we soortgelijke tendensen onder het begrip 'Empörung' (verontwaardiging). Proudhon bevestigt hem slechts hierin en bij Landauer werkt het precies zo. Het idee is dat we het socialisme opbouwen, wat ook leidt tot de ineenstorting van het kapitalisme, omdat we nu bezig zijn met iets anders en we dus liever daarin geen energie meer steken. Het gaat dus eerst om iets positiefs, om de eigen kracht. Natuurlijk is dit ook gericht tegen de bestaande omstandigheden, voor zover het die oplost en de hele bende in een nieuw verband samenbrengt. Zoiets. Maar dat betekent niet dat Landauer geen verdediger was van hongeropstanden en geen stakingen heeft aangemoedigd. Je kunt dit 'tegenmacht' noemen, maar het woord lijkt me eerder een uitleg van waar het hem om gaat, dan van iets waartegen je je verzet.

We zijn niet bezig met het opbouwen van een kritiekloze persoonlijkheidscultus rond Landauer

Sabine: Ik ben geïnteresseerd in zijn ideeën over nederzettingsprojecten en communes. Landauer zelf was in theorie erg enthousiast over nederzettingen en leefde korte tijd zelf in een nederzettingsproject. Hij was toen snel teleurgesteld en trok zich terug uit het project. Als ik denk aan het potentieel van een commune, of het nu in de stad is of op het platteland, lijkt het mij vrijwel de enige vorm die bindend genoeg zou kunnen zijn om de gemeenschappelijke geest waar Landauer het over heeft te ontwikkelen. Naar mijn mening zijn er locaties nodig, of in ieder geval communicatieruimtes voor mensen die zich verantwoordelijk voelen, om in solidariteit te kunnen leven.

Landauer zelf schreef voor verschillende anarchistische kranten. Wat kan de anarchistische scene of een anarchistisch tijdschrift zoals Găi Dào vandaag de dag van Landauer leren?

Erik: Landauer heeft zich nooit teruggetrokken in de 'scène', die in zijn tijd zwaar werd beïnvloed door het vulgaire marxisme van de sociaaldemocratie, en waarin de klasse van het proletariaat voorbestemd was om de nieuwe samenleving tot stand te brengen. Hij gaf lezingen aan alle lagen van de bevolking en wisselde ideeën uit met veel, heel verschillende, zelfs conservatieve persoonlijkheden. Hij deed ver boven de toenmalige anarchistische groepen uit zijn werk in de samenleving. Ook de kortstondige eerste radenrepubliek in München was geen zuiver anarchistisch project. Om vandaag opnieuw te worden gehoord, moeten in het maatschappelijke debat anarchistische – of liever gezegd: libertaire, autonoom linkse – stellingnames ingenomen worden op alle niveaus waarop dit debat wordt gevoerd.

Jan: Vandaag de dag zie je beide tendensen. Niet alleen het uiteindelijk conservatieve terugtrekken in de scène, maar ook de poging om eruit te breken. Ik denk dat dat de juiste manier is. Uiteindelijk gaat het om uitbreiding. Wie zich alleen in het vertrouwde terugtrekt heeft al verloren en dreigt bovendien te verkalken.

Sabine: Landauer heeft zich nooit laten frustreren. Zijn denken is zo'n vrolijk, vooruitstrevend denken. Dit heeft iets heel helders en gelukkigs, ondanks alle moeilijkheden. Deze heldere kijk op de situatie en de strijdlustige, positieve, bevrijdende geest waarmee hij zich verzette tegen de wrede omstandigheden. Dit is vandaag de dag misschien nog relevanter dan het toen was.

Jan: In 1909, toen het ging over de publicatiecyclus van de 'derde *Sozialist*', zei Landauer dat hij 'een effectief en krachtig blad' wilde, niet alleen een 'goed sektarisch blaadje'. Of het nu een klein of groot, een maandelijks of wekelijks blad werd: hij wilde dat er met de krant gewerkt werd als een discussieplatform en als een orgaan van een beweging. Ik denk dat dat nog steeds relevant is. Helaas begrijpt het anarchisme dit vaak niet. Zo'n cultuur is er niet en vaak zie je een vreemd, oppervlakkig begrip van de praktijk, waarbij de publieke discussie geen grote rol speelt. Dat is wel eens anders geweest. Landauer zag zijn schrijven en zijn werk als redacteur in ieder geval als een interveniërende en vormende praktijk. Hij had echter ook vaak moeite om voldoende bijdragen te verzamelen. Dan vertaalde hij bijdragen of publiceerde hij oude teksten voor een tweede keer. Hij heeft ooit gezegd dat, als de zogenaamd levenden niet bereid waren, hij de zogenaamd doden maar tot zijn medewerkers moest maken. Nu we in het internettijdperk leven, kunnen we ons afvragen of dat nog zinvol is. Maar het kan absoluut interessant zijn om historische artikelen, die sindsdien nooit meer zijn gepubliceerd, opnieuw uit te geven en van commentaar te voorzien.

Is er iets bij Landauer dat je dubieus vindt of waarover gediscussieerd zou moeten worden?

Sabine: Daarvoor heb ik niet voldoende van hem gelezen. Wat mij als feministe in zijn literaire werk niet beviel was zijn conservatieve beeld van vrouwen.

Erik: Zoals met alle persoonlijkheden zijn er ook bij Landauer stellingnames die je niet deelt. Zijn afwijzing van andere dan monogame heteroseksuele relaties was in zijn tijd al dubieus. Zijn gevangeniservaringen spelen hierin zeker een rol, omdat gevangenen die geen familie hadden achter de tralies voor een groot deel werden blootgesteld aan de pesterijen van de bewakers. Bovendien werd de verzorging, soms zelfs tot en met de maaltijden aan toe, geregeld door de echtgenotes, inclusief de steekpenningen aan de bewakers. Toch heeft hij zijn negatieve houding later – na veel discussie met Erich Mühsam – herzien en was hij bereid om iets te leren.

Het gaat om het bevorderen van de huidige discussie over vrijheid en autonomie

Jan: Je hoort vaak dat hij een religieus denker was of dat hij zich van het proletariaat zou hebben afgewend. Dit is misleidend en behoorlijke onzin. Maar hij had zo'n ideaal van het romantische paar als de kern en als vormend element van de socialistische samenleving. Maar natuurlijk zijn er ook nog andere opties. Misschien was hij op dit punt ook niet helemaal immuun voor Proudhon. De filosoof Eva von Redecker[7] noemt Landauer een feminist. Ik denk dat dat zacht gezegd erg gewaagd is. In veel opzichten is dat waar. Hij was bijvoorbeeld sterk gekant tegen de uitsluiting van vrouwen uit intellectuele kringen. Maar wat doet men met het feit, dat hij privé eens een vrouwelijke opvoeding heeft aanbevolen die duidelijk leidde tot een traditionele rolverdeling? Gelukkig zijn we niet bezig met het opbouwen van een kritiekloze persoonlijkheidscultus rond Landauer. Het gaat om de vele dingen die baanbrekend zijn, zelfs vandaag nog. En het zou niet minder een kritiekloze persoonlijkheidscultus zijn, al zou het dan een in negatieve zin zijn, wanneer we hem volledig zouden afwijzen en denken dat we helemaal niets meer van hem kunnen leren.

Erik: Ook gaat het ons bij initiatief voor een monument niet alleen om Landauer. Hij is namelijk representatief voor het opnieuw actueel worden van libertair linkse stellingnames die tot 1933 in het concert van de politieke debatten in Duitsland te horen waren. Veel impulsen voor een vrije samenleving hebben we te danken aan de vroege anarchistische stromingen die tot ver buiten de expliciet anarchistische groepen hun weg vonden. Onder de paraplu van het anarchisme viel ook de beweging van het volkstoneel ('Cultuur voor weinig geld'), de Volkshogescholen ('Onderwijs voor Iedereen'), de vrouwenemancipatie, de gelijksteling van homo's en lesbiennes, de ontwikkeling van alternatieve leefvormen, de vrijheid van godsdienstwaanzin (de vrijdenkersbeweging), het antimilitarisme, de antiautoritaire pedagogie tot en met de invloeden op de vroegmoderne stromingen in de beeldende kunst (naturalisme, expressionisme en dadaïsme). Allemaal stellingnames die vandaag de dag in allerlei delen van de samenleving zijn terechtgekomen. Daarom is de claim gerechtvaardigd om in de openbare ruimte deze herinneringen te markeren. We mogen niet vergeten dat er zeer veel offers werden gebracht tijdens de strijd voor sociale veranderingen. Om hun te herinneren en om de levende kracht van vrijheid te versterken, willen we een plaats van herinnering creëren in Berlijn.

Zijn er al gedenktekens, gedenkplaten of straten die herinneren aan Landauer of andere anarchisten?

Erik: Zeer weinig vergeleken met hun historische prestaties. De bijdragen van de anarchistische beweging zijn sinds 1933 uit het openbare bewustzijn verbannen door andere politieke stromingen. Gedenktekens dienen altijd om publiciteit te creëren en de kennis van historische strijd over te dragen. De herinneringscultuur rond Erich Mühsam is een van de weinige uitzonderingen, omdat zijn populariteit als dichter niet kon worden onderdrukt. Bij zijn voormalige huis in Charlottenburg, waar hij tussen 1924 en 1928 woonde, bevindt zich een hele mooie gedenkplaat, en in Britz, waar hij tussen 1928 en 1933 woonde, een gedenksteen. In Friedrichshain herinnert de Mühsamstraße aan hem, zoals in verrassend veel Duitse steden straten als eerbetoon naar hem vernoemd zijn. Het werd in de politieke context van die tijd ook politiek geïncorporeerd door de SED, zoals bijvoorbeeld in 1987, toen een kazerne en een artilleriedivisie van de NVA in Rostock naar hem vernoemd werden. De antimilitarist Mühsam zou zich omdraaien in zijn graf. De waarschijnlijk meest belangrijke anarchistische Duitse schrijver na Mühsam, Theodor Plievier, werd geboren in het Berlijnse Wedding en op de plek van zijn geboorteplaats, in de Wiesenstraße, is er een gedenkplaat. Tijdelijk was er zelfs een school naar hem vernoemd. Voor Gustav Landauer is er in Berlijn slechts een plaquette in Hermsdorf op Schloßstraße 17, waar hij tussen 1902 en 1908 heeft gewoond. Zijn vrouw Hedwig Lachmann, een in haar tijd bekende dichteres, geestverwant en partner van Landauer, wordt daarop niet *één* keer vermeld. Op het Socialistenkerkhof wordt hij met name genoemd als slachtoffer uit de tijd van de Weimarrepubliek. In het centrum van Berlijn, waar hij tussen 1889 en 1917 werkte, is er tot op heden nog steeds geen herdenkingsplaats. Maar juist daar bevonden zich de redacties van *Der Sozialist* en de zalen waarin hij vaak voor een groot publiek sprak. Hier hoort zo'n plaats van herinnering!

Jan: In München is er een gedenkplaat voor Landauer bij het Fremdspracheninstitut op Amalienstraße 36 in, maar er circuleert een verkeerd adres op het internet, dat verwijst naar het hoofdgebouw van de universiteit.

Zien jullie het voor je om het herinneringswerk uit te breiden naar andere libertaire personen?

Erik: Het onderzoek naar Landauer bevordert de kennis van vele andere persoonlijkheden die een belangrijke rol hebben gespeeld in de anarchistische en anarchosyndicalistische beweging. Naast Gustav Landauer en Erich Mühsam leefden en werkten in Berlijn voor langere tijd ook Max Stirner, John Henry Mackay en Milly en Rudolf Rocker, en soms ook Emma Goldman. Michael Bakoenin studeerde ooit aan de huidige Humboldt Universiteit. Augustin Souchy en Helmut Rüdiger zijn nog steeds vrij goed bekend vanwege hun werk voor de Freie Arbeiterunion (FAUD). Vandaag de dag grotendeels vergeten is Fritz Kater, de jarenlange voorzitter van de Geschäftskommission van de FAUD en een van de voorzitters van het eerste internationale syndicalistische congres in Londen in 1913. Hetzelfde gebeurde met Berthold Cahn, die tot 1933 een enorm uitgebreid vormingsprogramma in anarchisti-

sche wijkgroepen verwezenlijkte en in 1938 door de nazi's werd vermoord. Ook Raphael Friedeberg kent vandaag de dag bijna niemand meer. De zeer gewaardeerde longspecialist populariseerde het idee van de algemene werkstaking in Duitsland en lokte een grote controverse binnen de SPD uit. Hij had een groot aandeel in het toepassen van dit originele anarchistische concept van passief verzet waarmee de Kapp-putsch succesvol neergeslagen zou worden. Anders zouden de nazi's al in 1920 aan de macht zijn gekomen. Vooral Agnes Reinhold verdient het ook om herinnerd te worden, omdat ze een van de eerste voorvechtsters van vrouwenrechten was, die dapper optrad tegen de verschrikkelijke omstandigheden in de vrouwengevangenis in Slot Delitzsch en in haar tijd als 'de Duitse Louise Michel' werd geëerd. Deze lijst kan nog lang worden voortgezet. Met onze evenementen en publicaties proberen we kennis over het leven en werk van deze mensen over te brengen. Maar het herinneringswerk zou geen doel op zichzelf moeten zijn. Het gaat om het bevorderen van de huidige discussie over vrijheid en autonomie en om het herstellen van de banden met datgene wat werd vernietigd sinds 1933.

Hebben jullie contact met andere Landauer-projecten, bijvoorbeeld met München?

Erik: We hebben contact met vele initiatieven en groepen, waaronder met het project voor het oprichten van het monument in München ter vervanging van het door de nazi's verwoeste grafmonument, dat ooit door middel van donaties werd gerealiseerd.[8] De wederzijdse steun tussen onderlinge projecten is erg belangrijk voor ons.

Jan: Er zijn niet veel projecten die een directe link met Landauer hebben. Ik noemde al de Landauer-bibliotheek in Witten, die helaas afgelopen september zijn ruimte verloor met de sluiting van Trotz Allem, en zich momenteel in verhuisdozen bevindt.[9] De cultuurhistorische vereniging Friedrichshagen, die zich ook steeds weer met Landauer bezighoudt en momenteel een tentoonstelling heeft georganiseerd over Landauer in de dossiers van de politieke politie, ondersteunt ons initiatief. Ook maakt het initiatief zelf al deel uit van een nog ambitieuzer project dat verder reikt dan de tijdelijke horizon van het monument. We hebben nog niet gehoord dat er in Karlsruhe iets rondom zijn 150e verjaardag gepland wordt. Misschien verandert dit wanneer Landauer nog bekender wordt en bestaande projecten nog meer aandacht kunnen genereren. Natuurlijk hebben we ook contact met Landauer-onderzoekers, vooral met het anarchistische deel, maar niet uitsluitend.

Hoe kunnen mensen jullie het beste ondersteunen, hoe kan men contact met jullie opnemen?

Erik: We waren verrast dat onze rondleidingen door de stad, onze voordrachten en lezingen vaak zeer goed bezocht worden. Er lijkt veel belangstelling te zijn voor de inhoud en geschiedenis van de anarchistische beweging in Duitsland. Maar alle aanbiedingen, evenals de planning en het overtuigingswerk dat nog moet worden gedaan voor de gedenkplaats, worden momenteel uitgevoerd door een kleine groep die dankbaar is voor ondersteuning. We spreken ongeveer elke vier weken af in Berlijn we en kijken uit naar nieuwe medestrijders!

We zijn te bereiken per e-mail en via onze website. Daar worden ook nieuwe evenementen aangekondigd. Wanneer de concrete oprichting van het monument is gepland, zal er een inzamelingsactie plaatsvinden, waarvoor we dan zullen werven. We geven overigens ook voordrachten aan groepen die geïnteresseerd zijn in anarchistische geschiedenis, of die meer willen weten over Gustav Landauer, ook buiten Berlijn.

– door Benjamin

Vertaling: Dennis de Lange

Bron

Găi Dào #74 (februari 2017). Ook te vinden op https://fda-ifa.org/gai-dao-nr-74-februar-2017.

Meer Info

gustav-landauer.org

Vanwege de omvang van het notenapparaat is besloten om dit hier niet af te drukken. Het volledige notenapparaat, inclusief een overzicht van de herkomst van het beeldmateriaal is op de vragen bij de redactie.

Het Gustav Landauer Denkmalinitiative en zijn ondersteuners bereiden momenteel een tentoonstelling voor over het leven en werk van Gustav Landauer. De tentoonstelling zal te zien zijn in het stadhuis van Friedrichshain-Kreuzberg in Berlijn, van 27 maart tot 9 mei 2019, en vervolgens ook in andere steden.

Op deze tentoonstelling wordt informatie over Landauer en zijn werk verspreid, voordat het monument – waarschijnlijk in het voorjaar van 2020 – in dezelfde wijk wordt ingehuldigd. Daarnaast zullen er in Berlijn en andere steden evenementen plaatsvinden en lezingen worden gehouden door leden van het initiatief.

Mocht je geïnteresseerd zijn om mee helpen of samen te werken, of ben je geïnteresseerd in onze lezingen of brochures, dan kun je ons bereiken per e-mail of via onze website.

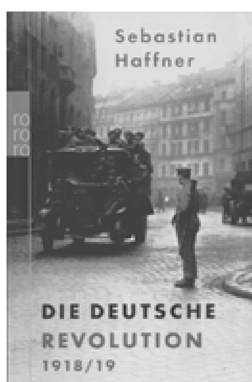
Alle ondersteuning is welkom!

Website: gustav-landauer.org

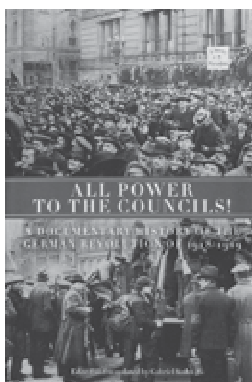
E-mail: kontakt@gustav-landauer.org

Fritz Vock Der junge Landauer (Holzschnitt)

sjakoo's boekentips

Over de Duitse revolutie zijn boekenkasten volgeschreven. Het aantal nieuw leverbare titels in het Nederlands of Engels, die we normaal zouden aanleveren voor deze rubriek, is vrij beperkt, daarom zal er deze keer toch een behoorlijk aantal Duitstalige titels de revue passeren. Misschien een aanleiding om je middelbareschool-Duits toch weer eens op te halen. Sowieso was de rol van Duitse anarchisten in de Duitse revolutie (getalsmatig) beperkt, vandaar dat we hier ook aandacht zullen schenken aan diverse niet-doctrinaire communisten en radencommunisten.

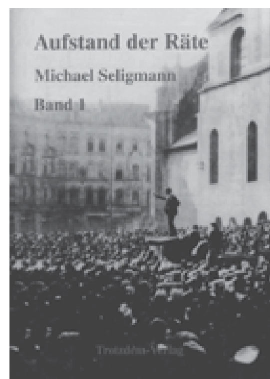
Een algemene geschiedenis die zeer goed leesbaar is en genadeloos de bloedige rol van de Duitse sociaaldemocratie blootlegt, is het boek van Sebastian Haffner, *Die deutsche Revolution 1918/19* (Rowohlt, Reinbek bei Hamburg 2010, 253 pag., € 10,95). Hij beschrijft hierin de hele geschiedenis, vanaf de eerste opstanden onder de oorlogsmoeie en revolutionaire soldaten en matrozen, tot en met de diverse opstanden in een groot aantal Duitse steden. Hij fileert meedogenloos het verloop. Via het tweedehands circuit is de Nederlandse vertaling, *De Duitse revolutie, 1918-1919* (Mets & Schilt, Amsterdam 2007, 315 pag.), nog leverbaar.

Wie wil begrijpen wat de ideeën waren die de meer antiautoritair georiënteerde groeperingen in de roerige jaren 1918-1919 in beweging brachten, kan terecht bij de in het Engels vertaalde en door Gabriel Kuhn geselecteerde bloemlezing van teksten: Gabriel Kuhn, *All power to the councils!: A documentary history of the German revolution of 1918-1919* (PM Press, Oakland 2012, 322 pag., € 21,00). Deze bundel geeft een dwarsdoorsnee van artikels, proclamaties, redevoeringen en brieven van de hand van diverse personen uit het radicaal linkse spectrum in Duitsland in die dagen, met als gemeenschappelijke noemer: 'Alle macht aan de raden'. Zo komt voorbij: de Spartakistenopstand in Berlijn, de Bremense en Beierse radenbeweging en de opstandige matrozen in Kiel en Wilhelmshaven. Maar het gaat verder, er zijn ook teksten van het Rode Ruhrleger, toen dat in een spontane volksopstand zich gewapend teweerstelde tegen de Kapp-putsch in 1920 en tevens teksten van Maz Hoelz, de Vogtlander communist, die zich niets aantrok van wat zijn partij verordonneerde. De bundel bevat ook Erich Mühsams verslag van de revolutietijd in München.

Gabriel Kuhn was ook de samensteller en vertaler van twee bundels met teksten van de Duitse anarchisten Erich Mühsam en Gustav Landauer. Hij verzamelde een groot aantal teksten van beide auteurs, niet per se alleen over de revolutieperiode, maar verspreid over hun leven. Het gaat hierbij om de boeken *Revolution and other writings* van Gustav Landauer (PM Press, Oakland 2012, 351 pag., € 19,95); en *Liberating society from the state and other writings* van Erich Mühsam (PM Press, Oakland 2012, 240 pag., € 17,95).

Ook een bijzondere inkijk in de Berlijnse radenbeweging, dus buiten het invloedsgebied van de Spartakisten, is de biografie die Ralf Hoffrogge schreef over Richard Müller, een invloedrijk activist in de Berlijnse radenbeweging: *Working-class politics in the German Revolution: Richard Müller, the revolutionary shop stewards and the origins of the council movement* (Brill, Leiden, 253 pag., € 34,95). Müller was enige maanden voorzitter van de Berlijnse arbeiders- en soldatenraad, totdat die bloedig terzijde werd geschoven door de protofascistische vrijkorpsen die de sociaaldemocratische 'bloedhond' Noske op hen afstuurde. Hoffrogge schildert zijn leven tegen de achtergrond van de Duitse geschiedenis.

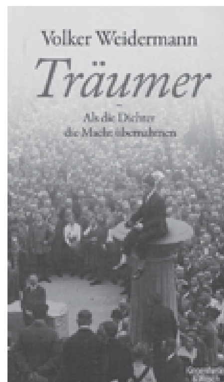
Vers van de pers kwam net het boek van Bernd Langer, *Die Flamme der Revolution: Deutschland 1918/19* (Unrast, Münster 2018, 444 pag., € 25,95). Bernd Langer schildert tot in detail de Duitse revolutie van 1918-19, met veel aandacht voor de oorzaken en voorgeschiedenis en ook voor opstanden in kleinere steden en in de provincie. Ook laat hij zien hoe de contrarevolutie meedogenloos werd aangestuurd door de Duitse sociaaldemocraten, met duizenden doden tot gevolg.

Over de Beierse radenrepubliek (1918-1919) zijn veel boeken geschreven, zowel historische studies als persoonlijke herinneringen van deelnemers of waarnemers uit die tijd. Een van de meest veelomvattende en gedetailleerde studies is Michael Seligmanns proefschrift *Aufstand der Räte: Die erste bayerische Räterepublik vom 7. April 1919* (twee delen, Trotzdem Verlag, Grafenau 1998, 711 pag., € 29,95). Seligmann schildert tot in detail de voorgeschiedenis en het verloop van het uitroepen van de Radenrepubliek begin april 1919. Hij beperkt zich hierbij niet tot München, zoals de meeste historici, maar verrichtte

onderzoek in de wijde omgeving van de Beierse hoofdstad en brengt zo ook in beeld dat de radenbeweging ook ver buiten München zijn weerslag had. Wat men zich tegenwoordig slecht kan voorstellen, maar er was een revolutionaire boerenbeweging op het platteland in Beieren en ook veel kleine steden en dorpen kenden een radenbeweging. Seligmann brengt het minutieus in beeld.

Michaela Karl schreef met *Die Münchener Räterepublik: Porträts einer Revolution* (Patmos Verlag, Düsseldorf 2008, 277 pag., € 27,40) een portret aan de hand van de levensschetsen van twaalf grotendeels bekendere sleutelfiguren uit de tijd van de Beierse revolutie. Bijzonder in haar boek is de aandacht voor Anita Augspurg en Lida Gustava Heymann, twee vrouwen die zich heel erg hebben ingezet voor een radicale verbetering van de positie van vrouwen in de Beierse samenleving. De auteur beschrijft ook in het algemeen het gebrek aan ruimte die aan vrouwen werd gegeven tijdens de revolutietijd in 1918-19.

Victor Klemperer is een bekende Duitse letterkundige die in 1918-19 in München verbleef, en die zich toen al als levenstaak had gesteld 'te observeren, vast te leggen en te bestuderen'. Zijn ooggetuigenverslag *Zo zag de waarheid er op donderdag uit* (Atlas Contact, Amsterdam 2016, 256 pag., € 15,00) is zijn verslag van de Duitse revolutie – aangevuld met twintig jaar later geschreven overpeinzingen, waarin hij (met de kennis over de Weimarrepubliek en het naziregime) de ontwikkelingen van die paar turbulente maanden in een breder perspectief heeft geplaatst. Dit is geschiedschrijving in het oog van de orkaan, op de huid van de tijd.

Volker Weidermann schildert in zijn historische fictieboek *Träumer: Als die Dichter die Macht übernahmen* (Kiepenheuer & Witsch, Köln 2017, 288 pag., € 23,00) hoe schrijvers een belangrijke rol speelden in de Beierse radenrepubliek. Aan de hand van de geschriften van onder anderen Ernst Toller, Thomas Mann, Erich Mühsam, Rainer Maria Rilke en Oskar Maria Graf, reconstrueert hij die tumultueuze tijd. De dromen van de schrijvers en dichters van directe democratie en sociale gerechtigheid lijken zich te verwezenlijken tijdens dat enkele maanden durende experiment.

Simon Schaupp maakt in zijn *Der kurze Frühling der Räterepublik: Ein Tagebuch der bayerischen Revolution* (Unrast, Münster 2017, 302 pag., € 20.95) een pastiche aan de hand van de herinneringen van drie deelnemers aan de Beierse radenrepubliek: Ernst Toller, Erich Mühsam en Hilde Kramer. Schaupp construeert een soortement dagboek waarin het verloop van de gebeurtenissen door de ogen van deze drie protagonisten wordt gevolgd. De levens van deze drie totaal verschillende levens worden tegen de achtergrond van de Duitse geschiedenis ontleed.

We sluiten de Beierse revolutie af met de herinneringen van Ernst Toller, prachtig heruitgegeven, *Een jeugd in Duitsland: Memoires 1893-1924* (Uitgeverij Schokland, De Bilt 2013, 230 pag., € 20,00). Zoals zo veel van zijn jonge landgenoten meldt Ernst Toller zich bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog als vrijwilliger bij het keizerlijke leger. Zijn enthousiasme is echter van korte duur; al snel ziet hij de zinloosheid van de oorlog in. Na enkele omzwervingen raakt hij betrokken bij de revolutionaire arbeidersbeweging en neemt hij een leidende rol op zich in de kortstondige Beierse Radenrepubliek. Hij wordt gearresteerd en tot vijf jaar gevangenis veroordeeld, waar hij enkele toneelstukken schrijft die in de jaren twintig zeer populair waren, maar de tand des tijds niet hebben weten te doorstaan. Iets wat zeker niet geldt voor zijn zeer boeiende autobiografie *Een jeugd in Duitsland*.

Wie nog een beetje in de couleur locale van Berlijn wil duiken kan zich mee aan de hand laten nemen door voormalig OVT-journalist Hans Olink. Hij schreef *Berlijn! Berlin!: In het spoor van de geschiedenis* (Uitgeverij Prominent, Baarn 2016, 264 pag., € 21,50). In dertig verhalen volgt Hans Olink het grillige spoor van de geschiedenis. Verhalen uit verschillende steden, die alle Berlijn heten. Verhalen over het legendarische Café des Westens, het Romanische Café, de schrijvers Herman Heijermans, Paul van Ostaijen, Joseph Roth, Franz Kafka, Vladimir Nabokov en Cees Nooteboom, de beeldend kunstenaars Paul Citroen en Armando, de componist Hanns Eisler, de regisseur Bertolt Brecht, maar ook de revolutionairen Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg, en Keizer Wilhelm II en de terrorist Josef Schaap. Hans Olink, die in de Duitse hoofdstad woonde en er nog vaak is, volgt hun spoor, zoekt wat hun erfenis is, en vraagt zich af welke rol ze nu nog spelen in Berlijn. Evenals in de jaren twintig van de vorige eeuw trekken kunstenaars naar de hoofdstad, om op de puinhopen van de Muur een nieuw leven vorm te geven. En niet alleen kunstenaars. Wie verlangt er eigenlijk niet naar Berlijn? Hans Olink maakt het verblijf verrassend, verrijkend, spannend en ontspannend en wijkt positief af van altijd maar weer dezelfde toeristische verhalen.

Al de besproken boeken zijn verkrijgbaar/bestelbaar bij de betere boekhandels (Fort van Sjakoo te Amsterdam, Rosa te Groningen en Opstand in Den Haag). Het Fort van Sjakoo verzorgde deze rubriek en heeft de boeken ook op voorraad. Ondersteun de laatste alternatieve boekhandels – zonder winstoogmerk, door vrijwilligers gedraaid – van Nederland en bestel of koop je boeken dáár.

Fort van Sjakoo
Jodenbreestraat 24, Amsterdam
020-6258979
info@sjakoo.nl
sjakoo.nl

Gevaarlijke bondgenoten

Rechtse burgers en neonazi's vinden elkaar

Het is zondag 9 september 2018. Een bont gezelschap van rechtsextremisten, bestaande uit rechtse burgers, hooligans, neonazi's, aanhangers van de politieke partij Alternative für Deutschland (AfD) en betogers van diverse anti-islambewegingen zoals Pegida, demonstreren in het Duitse plaatsje Köthen. Aanleiding voor de demonstratie was een gewelddadige aanval op een 22-jarige man, die vanwege een slecht hart later overlijdt aan een hartaanval. Al snel arresteert de politie twee Afghaanse verdachten. Binnen no-time organiseren rechtsextremisten een treurmars en circa 2500 betogers lopen uiteindelijk mee. Het is de tweede grote mobilisering van rechtsextremisten in een korte tijd.

Spreker op de treurmars is David Köckert, een van de leiders van Thügida, een afdeling van Pegida in Thüringen, die in zijn toespraak de metafoor van een rassenoorlog aanhaalt. Een oorlog tegen het Duitse volk wel te verstaan. 'Blijven we blatende schapen of worden we een wolf die hen aan stukken scheurt?' vraagt hij het aanwezige publiek. Luid applaus. Verder spoort Köckert het publiek aan om terug te vechten tegen de niet-blanke bevolking. 'We zijn een minderheid, maar we kunnen een vuist maken om terug te slaan'. Tijdens de treurmars scanderen neonazi's leuzen voor de terugkeer van het nationaalsocialisme.

Jacht

De protesten staan niet op zichzelf. Enkele weken eerder, eind augustus, liepen enkele duizenden rechtsextremisten mee in demonstraties in het Oost-Duitse plaatsje Chemnitz. Aanleiding voor deze protestmarsen is de gewelddadige dood van Daniel Hillig, een Duitser met Cubaanse wortels. Ook hier arresteerde de politie kort na het incident twee verdachten met een buitenlandse achtergrond. Ondanks dat de familie van Hillig had gevraagd om zijn dood niet aan te grijpen voor politieke doeleinden, plaatste de extreemrechtse hooligangroep Kaotic Chemnitz toch een oproep op hun Facebook-site en riep alle fans en sympathisanten van de voetbalvereniging Chemnitzer FC op om zich op zondag 26 augustus om 16.30 te verzamelen in de binnenstad van Chemnitz. De bedoeling van de demonstratie was om te laten zien 'wie er in Chemnitz de baas is'. Bij aanvang van de demonstratie trekt een groep van vierhonderd de binnenstad in. Regelmatig verandert de groep van richting en slaat dreigende taal uit. Al lopende zwelt de groep aan tot ongeveer duizend demonstranten. Eenmaal aangekomen op de straat voor het station starten enkele groepjes een jacht op migranten. Een jachtpartij die tijdens de demonstratie en na afloop gewoon doorgaat.

De bedoeling van de demonstratie was om te laten zien 'wie er in Chemnitz de baas is'

Tevreden

Vol tevredenheid kijken de organisatoren terug op een geslaagde middag. Ze hebben laten zien wie de baas is in Chemnitz. Nog

dezelfde avond verwijdert Kaotic Chemnitz hun oproep van Facebook, uit angst voor mogelijke vervolging. Dezelfde middag plaatst de extreemrechtse partij Pro Chemnitz ook een oproep op sociale media. 'We pikken het niet meer, we gaan maandag 27 augustus een duidelijk signaal afgeven', aldus de oproep. Binnen enkele uren wordt de oproep door meer dan tweeduizend mensen gedeeld. Het belooft die maandag een grote demonstratie te worden, waar rechtse burgers zij aan zij zullen lopen met neonazi's. Ooggetuigen vertellen dat die dag meer dan vijfduizend neonazi's, rechtsextremisten, boze rechtse burgers en islamofoben door de straten van Chemnitz marcheren. Er worden leuzen geroepen zoals 'nationaalsocialisme nu', 'vrij, sociaal en nationaal' en 'Duitsland voor de Duitsers, buitenlanders eruit'. Grote groepen brengen de Hitler-groet. Ook melden ooggetuigen dat de hoeveelheid politie te gering was om ook maar iemand te kunnen beschermen.

Betrokkenheid

'Momenteel is het 21.45 uur. De mars van neonazi's is ten einde, maar de sfeer wordt steeds dreigender. Kleine groepjes van neonazi's patrouilleren door de straten', aldus een angstige ooggetuige. In een reactie op de taferelen tweette AfD-politicus Markus Frohnmaier het volgende: 'Als de staat niet langer burgers kan beschermen, dan gaan mensen de straat op en beschermen ze zichzelf.' Niet veel later distantieerde de partij zich van het geweld. Volgens de Saksische partijleider, Jörg Urban, heeft de AfD niets te maken met de jacht op buitenlanders. Misschien niet direct, maar indirect creert ze wel een sfeer waarin dergelijke praktijken prima passen. Het feit alleen al dat de pijlen worden gericht op het geweld van mensen met een migrantenachtergrond zegt al genoeg. Waar blijven al die treurmarsen voor de slachtoffers van geweld die door de Duitse bevolking zelf zijn gepleegd?

Agressie

Wie op internet een film van de demonstratie op zondag 26 augustus in Chemnitz bekijkt, die overigens door een AfD-lid op Facebook is gepost en later door een antifagroep wereldkundig is gemaakt, krijgt een aardige kijk op de gebeurtenissen en de benauwde momenten voor mensen met een andere huidskleur. Enkele voorbeelden. Een nietsvermoedende man loopt langs de demonstratie. Plotseling schreeuwt één van de demonstranten: 'Haut ab! Wass ist denn, ihr Kanacken.' De man wordt een drukke verkeersader ingejaagd door enkele agressieve mannen. 'Ihr seid nicht willkommen', schreeuwt een van de achtervolgers hem na. Op een later tijdstip in de demonstratie schreeuwen enkele betogers: 'Voor elke dode Duitser, een dode buitenlander.' 'Kijk ze toch eens rennen die kakkerlakken'. Er klinkt gejoel en gejuich. Weer later passeert de groep demonstranten een kiosk. Een van de betogers heeft dorst en wil iets te drinken halen, maar wordt door zijn mededemonstranten teruggefloten. 'Je gaat toch geen bier halen bij een buitenlander, waarom loop je anders mee in deze mars!'

> **'Kleine groepjes van neonazi's patrouilleren door de straten'**

Weg

Nog veel meer slogans en actievoorbeelden worden in het filmpje getoond. Teveel om op te noemen. Het plaatsen van dit filmpje heeft aan in ieder geval één man zijn politieke carrière gekost. Het gaat om Hans-Georg Maaßen, de baas van de geheime dienst in Saksen, die vertelde in een interview in de krant Bild dat het beeldmateriaal van de mensenjacht niet authentiek is. Hij twijfelde over de motieven en zei daarbij dat er geen jacht op mensen is gemaakt tijdens de rellen in Chemnitz. Links zou door middel van het filmpje de moord voor eigen gewin willen gebruiken. Zijn relativering had zo uit de mond van één van de AfD-leden kunnen komen. Na een storm van kritiek op zijn ongenuanceerde uitspraken heeft Maaßen het veld moeten ruimen.

Gevaarlijk

De mobilisering van neonazi's en rechtsextremisten in Chemnitz en Köthen staat niet op zichzelf. Het is een cyclische gebeurtenis die regelmatig terugkeert in Oost-Duitsland en die vanaf 2013 steeds grotere vormen aanneemt. Mede gelet op het gebruik van sociale media en het gevoelige mobiliseringsthema krijgen neonazi's langzaam meer grip op het rechtse burgerdom. In Oost-Duitsland hebben de mensen al langer hun buik vol van de West-Duitse heerschappij. Sinds de jaren negentig broeit onder de Oost-Duitse bevolking het gevoel van onbehagen, een gevoel dat veel verder gaat dan het electoraat van de AfD. In ieder geval heeft de extreemrechtse structuur in Chemnitz en Köthen geen schade geleden. In tegendeel. Wat zich op maandag 27 augustus daar afspeelde is een 'mijlpaal' in de Duitse geschiedenis te noemen. Onder één plu zijn alle Duitse groepen twee dagen lang vertegenwoordigd geweest. En dat is gevaarlijk. Zodra er een consensus wordt bereikt waarbij de rechtsextremisten hun ideologische strijdpunten tijdelijk zullen begraven, ontstaat er een gevaarlijke koepelbeweging, bestaande uit neonazi's en rechtse burgers, die nog zelfbewuster naar voren kan komen dan in Chemnitz in augustus.

– door John Postma

Hambach Forst, na 6 jaar nog steeds bezet

Verslag van een ooggetuige

Na een jarenlange bezettingsactie is Hambach Forst een symbool geworden voor klimaat- en antikapitalistisch verzet in Duitsland en daarbuiten. De afgelopen maanden probeerden RWE en politie het bos te ontruimen. Ruim vier weken lang werden duizenden ME-ers, speciale klimteams, pantserwagens, helikopters, politieagenten en private security met terreinwagens en waakhonden ingezet om de activisten te verwijderen. Met 'succes'. Maar het verzet bleek succesvoller. Ook na een totale ontruiming was er voldoende veerkracht onder de demonstranten, activisten, lokale en nationale bewegingen en sympathisanten. De veerkracht en diversiteit van het verzet blijkt haar sterkste wapen. Een paar dagen na de ontruiming werd het bos herbezet. Twee weken later werd een extra klap uitgedeeld toen duizenden mensen naar deze omgeving kwamen voor Ende Gelände, een grootschalige burgerlijke ongehoorzaamheidsactie. Zij blokkeerden kolentreinen, graafmachines en hielpen de Hambach bosbezetting terug op te leven. Ook elders in Europa werden in de weken van ontruiming solidariteitsacties georganiseerd. Zoals door GroenFront!, dat Boels Rental opriep hun aggregaten en lichtmasten terug te halen. Hier volgt een uitgebreid verslag van het rumoerige najaar in en rond Hambach.

Bruinkool

Op een steenworp afstand van de grens bij Sittard zijn drie enorme gaten gegraven in de aardkorst. Het energiebedrijf RWE graaft er in open mijnen van honderden meters diep naar bruinkool. Het 'landschap' lijkt het decor van een Star Wars film. Vier enorme kolencentrales staan als ware wolkenfabrieken aan de randen van deze mijnen. Om meer en meer bruinkool te winnen bijten de grootste rijdende en gravende machines op aarde zich letterlijk een weg door dorpen, gemeenschappen, akkers en bossen, alles verdwijnt in het gat. De afgegraven bruinkool gaat via transportbanden de mijn uit en wordt overgeladen op kolentreinen. Deze treinen rijden af en aan tussen mijn naar centrale. Dit gebied is de grootste bron van CO_2-uitstoot in Europa. Aan de rand van één mijn

ligt – tussen twee verlaten dorpen – nog een restant van een 12.000 jaar oud bos. Het overgrote deel is door de mijnbouw in voorgaande jaren al verdwenen. Het strookje van 200 hectare dat nog over is dreigt ook gekapt en afgegraven te worden. Een bosbezetting, samen met alle steun uit de wijde omgeving, kan dat nu al jarenlang voorkomen.

De grootste rijdende en gravende machines op aarde bijten zich letterlijk een weg door dorpen, akkers en bossen

In dat strookje bos – dat kortweg Hambi wordt genoemd – verzetten activisten zich al zes jaar lang tegen uitbreiding van de mijn. Door de jaren heen is het boskamp al diverse malen ontruimd. Begin september 2018, voordat de eerste ontruimingsgolf begint, telt Hambi zo'n zestig boomhutten. De hutten zijn ware huisjes, geïsoleerd en voorzien van houtkacheltjes. Sommige activisten wonen permanent in het bos, anderen bezoeken Hambi voor kortere duur. De activisten leven verspreid door het bos, veelal samengevat in kleine nederzettingen met namen als Oaktown, Cozytown, Lorien en T-Town. Op een veldje naast het bos is een permanente uitvalsbasis ontstaan, de Meadow. Met leemhuizen, een grote keuken een free shop en eco-toiletten. Dit stukje grond is eigendom van een particuliere sympathisant die tijdens de ontruiming van de bosbezetting ook te maken zal krijgen met intimidatie en geweld.

Day X – de ontruiming

Op 7 september blijkt Day X aangebroken, de dag waarop de grote ontruiming begint. De term is een belangrijke referentie voor herbezettings- en solidariteitsacties die zullen plaatsvinden op van te voren geplande dagen, geteld vanaf Day X. Zo zullen er de volgende dag, Day X+1, mensen in grote groepen tegelijk het bos in gaan om aanvoerwegen en machines die gebruikt worden bij de ontruiming te blokkeren. Op Day X+, de zaterdag vier weken na Day X, zal een massale demonstratie plaatsvinden die vertrekt vanaf het nabijgelegen treinstation in Buir.

In de weken na Day X heerst er dag in dag uit onrust in het bos. De ene na de andere boomhut wordt ontruimd. Dat lukt door met hoogwerkers tot aan de boom te rijden. Bomen die in de weg staan worden neergehaald en vermalen tot zaagsel. Als een hoogwerker een boomhut bereikt gaat een bakje vol ME-ers en agenten van een speciale klimeenheid naar boven. Zij proberen de activisten uit de boomhut te verwijderen. Omdat de activisten in lock-ons zitten kan dat per boomhut urenlang duren. Als de boomhut uiteindelijk leeg is, wordt deze direct afgebroken en al het materiaal als puin verzameld en afgevoerd. Ook de boom die de hut huisde wordt neergehaald en eindigt als zaagsel. De hoogwerker en ondersteunende politiemacht baant zich verder naar de volgende hut. Dag in dag uit, week na week worden op die manier boomhutten ontruimd en activisten uit het bos verwijderd. RWE begint ondertussen met het graven van een gracht die om het hele bos moet komen te liggen. Die gracht moet voorkomen dat activisten terug het bos in kunnen. Een megalomaan idee, maar qua graaftechniek stelt het voor de grote mijnbouwer niet veel voor: twee meter diep, drie meter breed. En de uitgegraven grond vormt voor de gracht een steile wal, waardoor het totale verval zo'n vijf meter is.

Mensen helpen barricades bouwen

Mensen blijven overnachten in hangmatten

Ende Gelände, treinblokkade

Ende Gelände, vertrek

Ook na Day X+1 komen elke zondag tienduizenden sympathisanten voor de wekelijkse boswandeling. Tijdens die drukte lukt het nieuw materiaal, zoals spijkers en touwen, het bos in te smokkelen. De sympathisanten helpen barricades te bouwen en vormen sit-in blokkades op diverse locaties. Samen met de activisten binnen en buiten het bos creëren ze een nieuwe infrastructuur voor ondersteuning van de bosbezetting – of wat daar nog van over is. In Manheim, een verlaten dorp dat wordt gesloopt voor uitbreiding van de mijn, is een actiekamp opgezet om de activisten in het bos te ondersteunen. Met een infotent, keuken, workshoptenten, camping en een free shop biedt het kamp een veilige aankomst- en verzamelplek voor activisten, sympathisanten, materiaal en donaties.

Ook buiten de directe omgeving vinden solidariteitsacties plaats. Zo richt GroenFront! zich in Nederland op het machineverhuurbedrijf Boels Rental. Het hoofdkantoor van Boels is gevestigd in Sittard. Boels verhuurt onder andere aggregaten en lichtmasten aan de politie en RWE die deze gebruiken tijdens de ontruiming. Een aantal Duitse verhuurders van hoogwerkers trekken hun materiaal terug als de ontruiming vordert en berichten van intimidatie en politiegeweld de nationale media halen. Boels zegt in eerste instantie dat ze zich aan de regels houden en niet verantwoordelijk zijn voor waar hun materiaal voor gebruikt wordt. Een week later besluit Boels toch het materieel terug te trekken. De machineverhuurder vreest voor de veiligheid van zijn personeel nadat er brand is gesticht in een Duitse vestiging van het bedrijf. GroenFront! wijst actiemethodes als brandstichting af maar zegt wel blij te zijn dat Boels Rental uiteindelijk zijn materieel terugtrekt.

Na enkele weken van ontruimen en standvastig verzet van activisten gaan er geruchten dat veel politieagenten er ook wel een beetje genoeg van krijgen om RWE koste wat kost te blijven helpen. Duizenden agenten die uit het hele land opgetrommeld zijn, werken inmiddels wekenlang 24/7 ten gunste van een fossiel bedrijf. Ook zij hebben families thuis die de berichten in de media volgen. En voor velen wordt het steeds lastiger om hun kinderen en vrienden uit te leggen wat ze in Hambach aan het doen zijn. In de media worden vragen gesteld of het wel geoorloofd is om zoveel politie en belastinggeld in te zetten

voor bescherming van één bedrijf. Nota bene een bedrijf dat met zijn bruinkoolmijnen de grootste vervuiler van Europa is, met alle gevolgen voor klimaat en gezondheid van dien. In de media verschijnen beelden van security die aan het eind van de ontruiming nog steeds grof op activisten in ramt. Om die redenen neemt een groot aantal politieagenten steeds meer afstand. Begin oktober gaan er geruchten rond dat inmiddels zo'n 850 agenten zich 'ziek' hebben gemeld. Hun moraal neemt af.

Desalniettemin zijn op 4 oktober, bijna een maand na Day X, alle zestig boomhutten en dorpjes in het bos letterlijk met de grond gelijk gemaakt. Het heeft de politiemacht en private security vier weken gekost om het bos zo goed als schoon te vegen. Vier weken vol onrust, intimidaties, geweld en op het dieptepunt een dramatisch ongeval waarbij een actievoerder om het leven komt. Oaktown en andere nederzettingen bestaan niet meer. Waar de afgelopen jaren mensen in het bos woonden, herinnert nu alleen nog een open plek met bergen zaagsel, omgeploegde grond en puin aan hun aanwezigheid. Waar sympathisanten op deze plekken verontwaardigd rondkijken, zitten enkele activisten gehurkt te rouwen.

Er gaan geruchten dat veel politieagenten er ook wel een beetje genoeg van krijgen om RWE koste wat kost te blijven helpen

De herbezetting, Day X+

De veerkracht van het verzet blijkt echter sterker dan het geweld van de staat en RWE. Het nabijgelegen actiekamp in Manheim dat diende ter ondersteuning tijdens de ontruimingen blijft behouden. Nu wordt vanuit het kamp de herbezetting ondersteund met eten en materialen. Zogenaamde wish fairies verzamelen op het kamp gedoneerde (bouw)materialen zoals spijkers, hamers en touwen, maar ook slaapspullen, winterjassen en andere warme kleding. Affiniteitsgroepjes en activisten die toch nog in het bos verschanst zitten kunnen zo eenvoudig 'bestellingen plaatsen'. Die spullen worden vervolgens door anderen het bos in gesmokkeld. Op 5 oktober, één dag nadat de ontruiming ten einde kwam, worden nieuwe boomhutten – dan nog platforms – gebouwd en tripods ingegraven. Ook een klein groepje Nederlandse GroenFront! actievoerders bouwt een nieuw platform.

Diezelfde dag komt plots het nieuws dat er op juridisch vlak een tijdelijke overwinning is behaald. De Duitse tak van Friends of the Earth (B.U.N.D.) is een spoedrechtszaak begonnen om aan te tonen dat het Hambach bos onder de Europese natuurbescherming valt (door aanwezigheid van een zeldzame vleermuis - red.). Het hooggerechtshof liet diezelfde vrijdag weten dat RWE niet mocht beginnen met het rooien van de bomen, totdat er een definitieve uitspraak is. Die uitspraak kan nog wel eens op zich laten wachten tot na het kapseizoen, dat van oktober 2018 tot en met februari 2019 loopt. Vanaf het moment dat dit nieuws het kamp bereikt kunnen mensen en materialen weer vrij het bos in, zonder ID-controles of andere vormen van repressie.

Op Day X+, zaterdag 6 oktober, ontwaken tientallen activisten in hun nieuwe hutjes, platforms en hangmatten in het bos. Luid gejuich en muziek klinkt van ver door het bos. Die zaterdag is een grootschalige demonstratie georganiseerd. Naar schatting 50.000 mensen uit Duitsland, Nederland, België, Frankrijk, Denemarken en daarbuiten verzamelen zich op het

Luchtfoto van Hambach bos aan de rand van de mijn

Meadow

Ontruiming van Lorien

nabijgelegen treinstation van Buir. Vanuit daar lopen zij naar het bos om de bezetters te helpen. En – dankzij het juridische nieuws van de dag daarvoor – om te vieren dat er dit kapseizoen niet gekapt zal worden. Een deel van de 50.000 mensen gaat het bos in. Op de ene plek komen zij lijnrecht tegenover een linie ME te staan en verdedigen de actievoerders hun nieuwe barricades. Ergens anders blokkeert een klein groepje één van de enorme kolengraafmachines (baggers) die vlakbij het bos in de mijn staat. Weer anderen lopen het bos in en uit met nieuwe materialen. Honderden demonstranten hangen hun hangmatten op en blijven overnachten in het bos. Aan het eind van de dag zijn er enkele nederzettingen uit de grond gestampt, met nieuwe namen: Räuberhöhle en East End. Het bos is opnieuw in handen van het verzet en voor het kapseizoen van dit jaar lijkt de overwinning compleet.

In de oktoberweken die volgen heerst relatieve rust in het bos. Actievoerders speuren naar afgeplakte holtes in bomen die moeten voorkomen dat vleermuizen in dit bos kunnen overleven. Ze verwijderen honderden zeiltjes en vallen die zijn aangebracht door RWE om de fauna en biodiversiteit in het bos te degraderen. Andere actievoerders bezetten in kleine affiniteitsgroepen (basisgroepen – red.) meerdere malen enkele van de baggers. En in Manheim kraakt een groep leegstaande huizen. Daarmee vestigen zij de aandacht op de leefgemeenschappen die door jarenlange procedures uit elkaar zijn gedreven. In de gekraakte panden willen de actievoerders gemeenschappelijke ruimtes inrichten: keuken, vergaderruimtes en repair shops. De krakers krijgen helaas wederom te maken met intimidatie, ID-controles, arrestaties, excessief gebruik van pepper spray en security mannetjes die langs de huizen en door de tuinen patrouilleren. Op 22 oktober wijst de rechtbank van Keulen het verzoek van RWE om te ontruimen af.

Ook de organisatie van Ende Gelände krijgt te maken met tegenwerking. De locatie van het actiekamp blijft tot de laatste dag spannend. Wekenlang werd met politie gesproken en legde Ende Gelände hen allerlei locaties voor, maar telkens werden deze afgewezen. Tenslotte wijst de politie een locatie aan, 30 kilometer verwijderd van Hambi – veel te ver en een lachertje volgens de organisatie van Ende Gelände. Ze besluiten op 23 oktober op een zelfgekozen locatie hun kamp op te bouwen. In de dagen die volgen komen 6.500 mensen uit heel Europa naar het kamp om deel te nemen aan de grootste burgerlijk ongehoorzame actie ooit tegen de bruinkoolmijnbouw.

De Ende Gelände acties beginnen zaterdag 25 oktober met een kleine groep die een kolengraafmachine voor meerdere uren blokkeert. Later in de ochtend bereiken 300 mensen de rand van de Inden bruinkoolmijn, waar zij worden omsingeld door politie. Duizenden actievoerders bezetten het spoor van de Hambach kolentrein voor 28 uur. Daardoor wordt het transport van bruinkool naar de nabijgelegen kolencentrales onmogelijk gemaakt. Enkele actievoerders hebben zich aan de rails geketend en de bezetting verlengd tot zondagmiddag 16.30 uur. Eén trein negeert lichtsignalen en spandoeken die de machinist waarschuwen voor mensen op het spoor. De trein komt gelukkig toch met een noodstop tot stilstand op slechts 20 meter afstand van twee activisten die in een lock-on aan het spoor vastzitten. De politie is wederom massaal in het gebied aanwezig en probeert tevergeefs met waterkanonnen, paarden, gepantserde voertuigen, pepperspray en wapenstok de blokkades te verhinderen. Volgens het politiebureau in Aken zijn rond de 600 personen aangehouden.

Alle gebeurtenissen tezamen laten zien hoe veerkrachtig en divers het verzet is. De hierboven beschreven gebeurtenissen schetsen een beeld van de directe acties in en rond de Hambach bosbezetting. Uiteraard gebeurt er op de achtergrond nog veel meer: NGO's die helpen met mobilisatie van massa's sympathisanten en rechtszaken aanspannen tegen RWE en de staat; Kurt Claßen, de eigenaar van het strookje grond waar de Meadow is ontstaan, start een rechtszaak tegen de ontruiming van de Meadow – ondanks alle persoonlijke bedreigingen en financiële lasten die dergelijke rechtszaken met zich meebrengen; mediaberichten verspreiden zich over heel Europa, veelal met positieve woorden voor de actievoerders; de acties en berichtgeving schaden het vertrouwen in RWE en door weglopende investeerders zakt de aandelenkoers van RWE begin oktober 25% in waarde.

Support

In editie 2-2018 van Buiten de Orde schreven we over de strijd van ZAD welke zich in het voorjaar in Frankrijk afspeelde. Die strijd vertoont vele gelijkenissen met de bezetting en ontruiming van Hambach. Tekenend is het massale politiegeweld dat blijkbaar nodig wordt geacht om de actievoerders op beide locaties te verwijderen. En tekenend is ook het succes en de veerkracht van beide verzetsbewegingen die kunnen rekenen op veel steun en solidariteit onderling en van buitenaf. Wat begon als een kleine bezetting groeide in ZAD en Hambi uit tot symbolen van verzet. Deze plekken binnen Fort Europa weten met succes de massa's te informeren en bewust te maken van de noodzaak om actie te voeren tegen kapitalistische grootmachten en de staat die die multinationals blijft beschermen met enorme politiemachten. Ondanks de repressie ontpoppen deze plekken tot voorbeelden van alternatieve leefgemeenschappen.

Actievoerders speuren naar afgeplakte holtes in bomen die moeten voorkomen dat vleermuizen in dit bos kunnen overleven

Ook in Nederland broeit van alles. In Amsterdam dreigt het ADM al lange tijd ontruimd te worden. De situatie is nog altijd onzeker en tot nu toe lukt het met veel support en juridische stappen tijd te rekken. In oktober werd in de buurt van Utrecht een veld ontruimd dat enkele jaren eerder was gekraakt. Ten tijde van de kraak was het terrein kaal en de bodem sterk verontreinigd door de olie opslag die ooit op het terrein gehuisvest was. De bewoners van het Landje/the Swamp bouwden door de jaren heen woningen, gemeenschappelijke ruimtes en leefden volledig zelfvoorzienend. Tijdens de ontruiming verzetten bewoners zich met lock-ons, verschanst in hun woningen en hoog hangend in een GSM-mast. Meerdere arrestaties werden verricht en het Landje werd platgewalst.

Solidariteitsactie in Munchen

Ook de veerkracht onder de bewoners en sympathisanten van het Landje bleek sterker dan het 'succes' van de ontruiming. Zij kraakten direct een alternatief terrein, gelegen langs de snelweg A27. En juist over die A27 is veel te doen: verbreding van de snelweg ter hoogte van het Amelisweerd bos is al decennialang een discussie. De aanleg van de A27 bij Amelisweerd was in de jaren '70 en '80 al omstreden en leidde tot felle protesten. Nog steeds willen veel inwoners van Utrecht niet dat hun nabijgelegen bos verdwijnt, ook niet voor een verbreding van de snelweg. Ondanks jarenlange discussie en politiek getouwtrek, lijkt het moment steeds dichterbij te komen dat de verbreding een feit wordt. Het verzet in Utrecht zal dan ongetwijfeld een vlucht nemen, met meer directe actievormen tot gevolg. Het nieuw gekraakte Landje ligt één kilometer ten zuiden van het bos. Vormt dit terrein straks een basis voor een strijd die uit kan groeien tot (relatief) vergelijkbare omvang als ZAD of Hambach?

– door Jasper

Bronnen

hambachforest.org
kein-weiteres-dorf.de
ende-gelaende.org
Twitter: #endegelande #hambibleibt #hambacherforst

Zelf supporten?

Alle steun, bouwmaterialen en donaties voor de groep actievoerders en bewoners van het nieuw gekraakte Landje zijn welkom aan de Nieuwe Houtenseweg 23 te Utrecht.

Voor donaties aan Hambi kan men lokaal bouwmaterialen, gereedschap, slaapspullen en warme kleding inzamelen. Kijk bijvoorbeeld of je bij jouw collectief café een hoek in kan richten waar mensen spullen kunnen doneren. En hoe je die als één verzameling naar Hambi kunt brengen. Op de website hambachforest.org vind je een uitgebreide lijst voorbeelden waar vraag naar is.

Financiële bijdrages kunnen gedoneerd worden op onderstaande rekening:

Rekeninghouder: Spenden & Aktionen
Onder vermelding van (belangrijk!): Hambacher Forst
IBAN: DE29 5139 0000 0092 8818 06
BIC: VBMHDE5FXXX

Ook donaties voor Kurt Claßen, eigenaar van de grond onder de Meadow, zijn zeer welkom. De rechtszaken die hij in het verleden heeft gevoerd kostten hem 25.000 euro. Toekomstige rechtszaken worden mogelijk nog duurder en zijn alleen mogelijk als ook hij financiële steun ontvangt:

Rekeninghouder: Kurt Claßen
Onder vermelding van: preservation of the meadow and the Hambach forest
Bank details: Kreissparkasse Köln
IBAN: DE22 3705 0299 1147 0393 73
BIC: COKSDE33XXX

dialoogjes

– Wat te zeggen over Duitsland?

– We hebben een beeld.

– Een beeld? Vooroordelen bedoel je?

– Iedereen heeft een beeld, dat kan niet anders.

– Ik niet, want wat is nou een land? Voor anarchisten bestaan er geen landen.

– Als ik 'Duitsland' zeg, zeg eens eerlijk, wat is dan je eerste associatie?

– Bach!

– Cool, heel wat componisten waren Duits, en niet de slechtsten! Maar bij mij is het eerder: bah! Ik zie helmen voor me en vlaggen en laarzen en SS-tekens.

– Wat benepen! Wat zie je dan voor je bij Nederland? VOC-schepen, koloniale toestanden en andere uitbuiting, politionele acties? Profiteurs eerste klas op het wereldtoneel.

– Ik weet het, het is geen haar beter hier. En er waren ook goeie Duitsers in de oorlog. Anarchisten, en mensen die hun leven gewaagd hebben. Die slachtoffer waren of in het verzet zaten. Maar die taal... 'Befehl ist Befehl!' De rauwe toon nodigt uit om na te doen.

– Beetje makkelijk, vind je niet? In elke taal kan op agressieve toon gecommandeerd worden. De Duitse taal kan net zo goed prachtig zijn, denk aan al die mooie poëzie. De gedichten van Paul Celan, teksten van Bertold Brecht, en recenter Herta Müller, ik noem maar wat namen.

– Ja, prachtig, natuurlijk, door aardige mensen uitgesproken klinkt elke taal vriendelijk. Je hebt gelijk. Het is kinderachtig, helemaal fout, ik weet het, het is een soort allergie, door de oorlog, ook al heb ik die zelf niet meegemaakt. Het is raar. Mijn ouders zaten in het verzet, maar zij hebben me helemaal geen negatief beeld van Duitsland of van de Duitsers bijgebracht. Toch kwam het misschien door de verhalen die ze me vertelden. Als kind denk je snel in goed en fout. We gingen zelfs naar Duitsland met vakantie, begin jaren zestig al.

– Was dat dan zo bijzonder?

– Ja, toen wel. Ik kende zat mensen die er zelf uit principe nooit heen gingen, en die het 'fout' vonden als een ander wel ging. Zoals dat ook was met Spanje, toen Franco daar de dienst uitmaakte.

– Franco, dat was een gezonde boycot, want die zat er nog.

– Tja..., als je dat doortrekt zou je ongeveer elk land moeten boycotten. Neem nou Nederland. De echte democratie is hier toch ook ver te zoeken, laat staan een anarchistische consensus.

– Nu draaf je wel erg door. We zouden het over Duitsland hebben. Je tweede associatie dan maar.

– Die is wat jij ook zei daarnet: dat landen niet bestaan, alleen in naam, dat overal mensen wonen die zich op verschillende manieren ontwikkelen, en dat er in het gebied dat Duitsland heet heel wat inspirerende figuren en groeperingen zijn en zijn geweest. Marx natuurlijk, Rosa Luxenburg...

– Die was Pools van geboorte.

– Zo zie je dat het allemaal niets uitmaakt. Nou, dan de anarchist Landauer, die zei dat de toekomstige anarchie alleen zal lukken als de mensen van nu zélf echte anarchisten zijn en niet alleen maar aanhangers van het anarchisme. Een goeie uitspraak, vind je niet?

– Ja, maar waarom noem je alleen mensen van vroeger? Alsof er nu geen Duitse anarchisten zijn. Denk eens aan al die acties die er de laatste jaren waren. De krakers in Berlijn, de acties tegen transporten van radioactief materiaal, de recente acties tegen de bruinkoolmijnen...

– Heel goed. Inderdaad, en ik heb leuke feministen ontmoet in verschillende steden. In Berlijn bloeit de alternatieve scene, al lang geleden was er een veganistisch winkeltje, kon je op vele plekken veganistisch eten, er waren anarchistische infowinkels...

– Ja, de tegenbeweging (in positieve zin) is in Duitsland enorm actief.

– Des te beter. Maar ook in zo'n beweging zitten weer allemaal verschillende mensen. Eigenlijk kun je over een beweging ook niet veel zeggen, net als over een land...

– Nou, voor een beweging kunnen mensen kiezen, dat is toch wel even wat anders.

– Ja, over de ideeën waarvoor ze staan kun je iets zeggen, maar ook dan geldt dat je mensen niet als groep moet beoordelen. Als het goed is blijft elk individu altijd kritisch nadenken. Hoe meer individuen op elkaar lijken hoe griezeliger de groep, zou je kunnen zeggen. Dat geldt ook voor de zogenaamde groepscultuur, die bestaat niet wat mij betreft. Een anarchist hoeft niet per se van punk of protestliederen te houden, maar kan ook zoals jij van Bach houden of van opera.

– Oké, maar een rechtsliberaal of een conservatief houdt meestal niet van protestliederen.

– Dat is dan ook wel weer zo.

– Resumerend: Duitsland is niet mooi, Duitsland is niet lelijk, niet goed, niet slecht, is slechts een verzameling streken waar mensen wonen met bepaalde gewoonten, dat zou je een cultuur kunnen noemen, maar er wonen ook altijd mensen met andere gewoonten, andere smaken, mensen die afwijken van het gangbare of die zouden willen afwijken. Dus nooit groepen over één kam scheren, je doet altijd mensen tekort, en het beeld dat je schetst dreigt een eigen leven te gaan leiden.

– Mag ik even weten, waar kom jij eigenlijk vandaan, wat bén jij, qua nationaliteit? Hoor ik nu een licht Duits accent? Sorry als ik je beledigd heb. Je stem klinkt sehr sympathisch!

– Wat doet dat ertoe? Ik ben gewoon aardbewoner, net als jij, net als iedereen.

– door Mirka

Word lid van de Vrije Bond!
En ontvang Buiten de Orde vier maal per jaar thuis!

Contributierichtlijnen per maand:
Inkomen 0 t/m 500:
2,- per maand
Inkomen 500 t/m bijstand:
4,- per maand
Inkomen bijstand t/m minumumloon:
6,- per maand
Inkomen hoger dan minimumloon:
8,- per maand
(Meer is ook welkom)

Geef je op via www.vrijebond.nl/word-lid

of

Word abonnee van Buiten de Orde!
Een abonnement kost 15,- per jaar
(Meer is ook welkom)

Geef je op via www.vrijebond.org/buitendeorde/abonnement

Je contributie- of abonnementsgelden kun je overmaken op:

IBAN: NL80INGB0005495473
BIC/Swift: INGBNL2A
T.n.v. de Vrije Bond, te Amsterdam

Werking Solidariteitskas

A) Elk lid van de Vrije Bond heeft bij stakingen, gedragen door de meerderheid van de werknemers, recht op een stakings-uitkering. In bijzondere situaties ook bij stakingen gedragen door een minderheid van de werknemers. Bij dit laatste gaat het om stakingen met een doelstelling die zeer verwant is aan de doelstelling van de Vrije Bond (VB). De uitkering bedraagt 75% van de vermindering aan inkomen, met een maximum van 50,- euro* per werkdag.

B) Financiële ondersteuning van acties van leden van de VB die werkloos zijn, met name wanneer de leden getroffen worden door sancties op hun uitkeringen. Bij dit laatste is het een voorwaarde dat het gaat om duidelijk aangekondigde collectieve of individuele actie. De doelstelling van de actie moet in de lijn van de doelstelling van de VB liggen. Het weigeren van werk valt hier ook onder, mits voldaan wordt aan eerder genoemde voorwaarde. De VB is namelijk tegen arbeidsplicht. De uitkering bedraagt 75% van de korting met een maximum van 50,- euro* per werkdag.

C) Het verstrekken van renteloze leningen voor het opstarten van bedrijven in zelfbeheer. Een bedrijf moet meer dan één werkende omvatten. Het uit te lenen bedrag is maximaal 1.000,- euro* en moet binnen drie jaar worden terugbetaald.

D) Het financieren van initiatieven/acties van (leden van) de VB die vallen binnen de doelstellingen van de VB.

E) Het financieren van initiatieven/acties waaraan, naast andere organisaties, (leden van) de VB deelneemt (nemen) en die vallen binnen de doelstellingen van de VB.

F) Het financieren van initiatieven/acties van organisaties waarvan leden van de VB lid zijn en die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal 500,- euro*.

G) Het ondersteunen van landelijke of regionale activiteiten welke georganiseerd worden door leden van de VB en een bijdrage kunnen leveren aan de groei en uitbouw van de organisatie.

H) Minimaal 5% van de gelden die jaarlijks binnenkomen worden gereserveerd voor bijdragen aan (activiteiten van) buitenlandse organisaties waarmee de VB zich inhoudelijk verbonden voelt.

* Deze bedragen worden eens per drie jaar op de Algemene Leden Vergadering bepaald. Aanvragen worden schriftelijk ingediend bij de solidariteitskascommissie.

Uitgangspunten Vrije Bond

1) De Vrije Bond gaat uit van en streeft naar een anarchistische samenleving waarin een mens zelf kan bepalen hoe het leven in te richten.

2) De Vrije Bond is een organisatie van anarchistische individuen en groepen gebaseerd op:
– de gelijkwaardigheid van alle mensen;
– de autonomie van het individu;
– zelfbestuur en zelfbeheer, vrije vereniging en federalisme;
– een goed milieu en een vitale natuur;
– de afschaffing van alle vormen van gezag: bijvoorbeeld op economisch, politiek, sociaal, religieus, cultureel of seksueel gebied;
– de opbouw van een vrije samenleving zonder klassen, staten, of grenzen, gebaseerd op anarchistische werkwijzen en wederzijdse hulp.

3) De totstandkoming van een vrije samenleving kan onmogelijk het werk van de Vrije Bond alleen zijn. Wij willen de anarchistische beweging uitbreiden, bekendheid geven aan onze ideeën en deze verwezenlijken. Directe actie in woord en daad is het belangrijkste middel van de Vrije Bond.

4) Aangezien onderdrukking, kapitalisme en uitbuiting wereldwijde fenomenen zijn is onze strijd een internationale strijd. De Vrije Bond verwerpt elke vorm van nationalisme en stelt hiertegenover een federalistische organisatie van de maatschappij. Naast het verenigen van anarchistische groepen en individuen in onze directe omgeving, onderhoudt de Vrije Bond ook contacten met anarchisten en anarchistische federaties wereldwijd.

5) De samenleving waar de Vrije Bond naar streeft zal een pluriforme samenleving zijn. Verscheidenheid in ideeën en strategieën door aangesloten groepen en individuen zijn inherent daaraan.

6) De Vrije Bond biedt geen blauwdruk voor een toekomstige samenleving. Alleen de praktijk kan dit uitwijzen. Wat de Vrije Bond wel biedt is een organisatiestructuur waar op anarchistische wijze mensen van allerlei schakeringen strijdbaar en solidair het debat kunnen aangaan, van elkaar leren en samenwerken.

7) De Vrije Bond initieert en ondersteunt activiteiten die de verwezenlijking van de uitgangspunten bevorderen.

Met de beste mensenwensen!

Onlangs overleed Hans Maier. Hans Maier? zult u vragen. Wie is dat? Ik moet toegeven: ik wist het ook niet (of was het vergeten) totdat ik in de Volkskrant zijn necrologie las. Maier overleed eind november in de leeftijd van 102. Hij werd geïntroduceerd als de laatste nog levende Nederlandse deelnemer aan de olympische Spelen van 1936 waar hij lid was van het waterpoloteam. Aan die spelen had hij geen slechte herinneringen, maar achteraf betreurde hij dat hij zich toentertijd niet meer verdiept had in wat hij noemde de 'tijdverschijnselen'. Hij werkte voor een aantal Nederlandse bedrijven, woonde een tijdlang op Curaçao, was getrouwd, had twee kinderen.

Maar daarover wil ik het niet hebben. Wat me vooral intrigeert is het project dat hij, nadat hij 90 werd, startte om mensen ervan te doordringen dat ze niet alleen universele mensenrechten hebben maar ook plichten; mensenplichten. Volgens hem moeten burgers hun verantwoordelijkheid voor vrede, sociale rechtvaardigheid en milieu (het bewoonbaar houden van de wereld) niet afschuiven op de overheid of op een hoger wezen. Daar moeten ze zelf iets aan doen.

Nu heb ik in het verleden als ik les gaf op scholen met enige regelmaat een aantal lessen gewijd aan het belang van mensenrechten, daarbij echter steeds weer erop gehamerd dat er tegenover die rechten ook plichten bestaan. De wereld wordt niet beter en rechtvaardiger als je met je armen over elkaar gaat zitten wachten. Ik was dus wel benieuwd naar Maiers ideeën en bezocht de website die hij speciaal daarvoor heeft gemaakt: www.humandutiesnetwork.com. Het blijkt een website in ontwikkeling. Hans Maier was in 2015 de eerste die zich als lid inschreef, sindsdien zijn er honderden leden bijgekomen.

Over het belang van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens bestaat volgens Maier geen twijfel, wel betreurt hij het feit dat als er over plichten wordt gesproken (artikel 29) het slechts gaat over plichten jegens de eigen gemeenschap en niet plichten tegenover de mensheid in het algemeen. We moeten zijn poging tot het opstellen van mensenplichten dan ook vooral zien, zo begrijp ik, als een poging de Universele Verklaring te vervolmaken door tekortkomingen aan te vullen. Daarbij wijst hij erop dat er op het internet al veel initiatieven zijn (declaraties, manifesten, charters). Hij wil juist met het humandutiesnetwork een discussieforum bieden waarop deelnemers met elkaar in gesprek gaan, om het zo – denkend en discussiërend – over een lijst van mensenplichten eens worden. Dat lijkt me een prima streven. Bezoek de website, schrijf in en praat mee op het forum.

Het sympathieke doel van dit alles:

dat ooit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, dat prachtige maar ook vrijblijvende en tandeloze handvest, zal worden uitgebouwd tot een Universele Verklaring van de Rechten én Plichten van de Mens. De plicht tot het uitbannen van honger en armoede bijvoorbeeld! De plicht tot vrede en ontwapening! De plicht om de aarde voor volgende generaties te behouden!

Een geweldig initiatief dat ik u niet wil onthouden aan het eind van dit en het begin van volgend jaar.

Met de beste wensen.

— Uw vriend, Peter Lenssen